

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

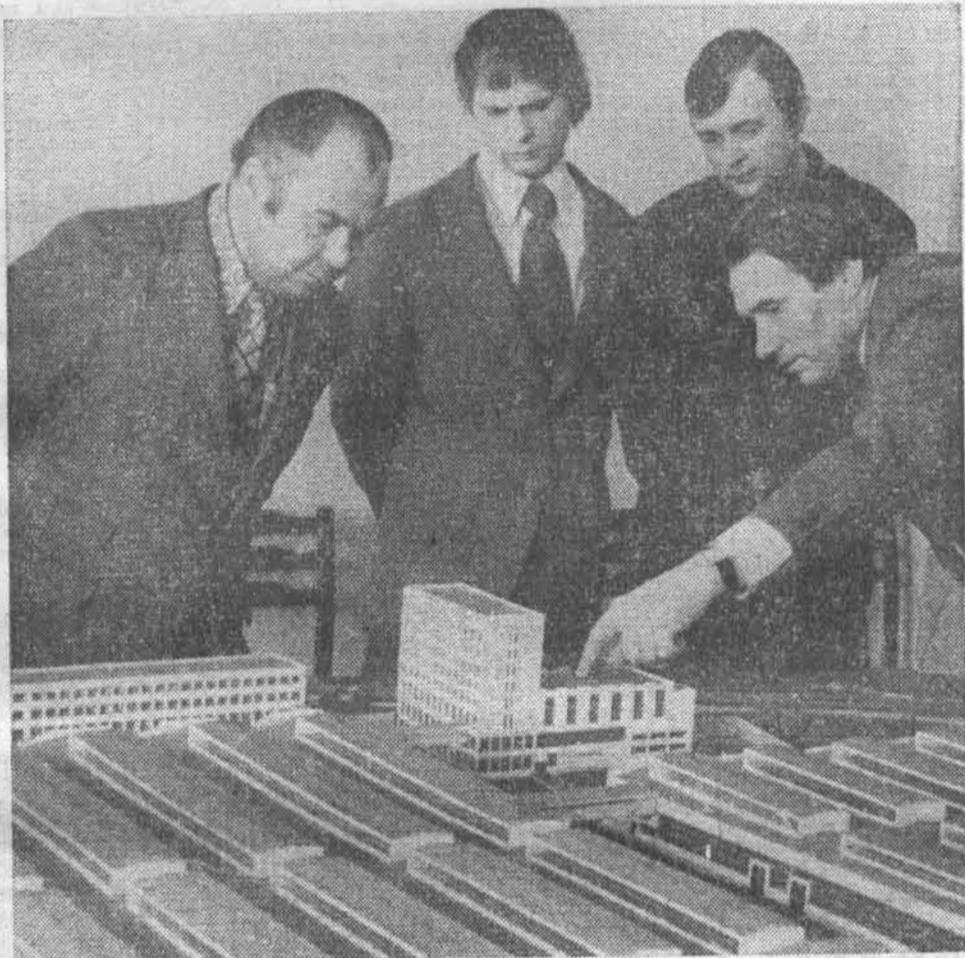
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

№ 40 (2826)

Пятніца, 1 кастрычніка 1976 г.

Цана 8 кап.

ТВОРЧАЯ ІНТЭЛІГЕНЦЫЯ — ПЯЦІГОДЦЫ

Паэты П. Мекаль, М. Дуска і К. Камейша знаёмляцца з перспектывай пабудовы Гродзенскага завода аўтамабільных агрэгатаў.

Артыст Л. Івашкоў, кампазітар Р. Сурус, заслужаны артыст БССР В. Прышчэпінскі і музыкантаў В. Сізно на трыкажнай фабрыцы ў Салігорску.

У цэху завода выступае Дзяржаўны народны аркестр БССР імя Іосіфа Жыноўіча.

Фота Ул. КРУКА.

Мастацтва заклікана быць прапагандыстам і выхаваннем, агітатарам і удзельнікам працэсу духоўнага развіцця членаў сацыялістычнага грамадства. Каб паспяхова выконваць услаўдзеныя на іх задачы, мастакі і пісьменнікі, кампазітары і артысты, дойдзі і кінематаграфісты паглыбляюцца ў надзвычайна жыццёвую праблематыку, замацоўваюць сувязі з рэчаіснасцю. У заводскіх цэхах і на сучасных фермах, у лабараторыях вучоных і ў асяроддзі студэнцтва творчая інтэлігенцыя адкрывае для сябе новыя тэмы і зна-

ходзіць прататыпы сваіх герояў. У гэтым кантакце — адна з умоў плённай дзейнасці таго, хто ставіць перад сабой высокую мэту быць песняром сучаснасці, героямі 70-х гадоў, здабыткаў дзесятай пяцігодкі. Сустрэчы работнікаў літаратуры і мастацтва з працаўнікамі горада і вёскі праходзяць і ў святочным, і ў дэлавым настроі, выкарыстоўваюцца выпрабаваныя формы сталых шэфскіх узаемаадносін, заключаны дагаворы на сацыялістычную садружнасць... І вось тры здымкі з панарамы такой садружнасці.

Дні польскай літаратуры. Мерапрыемствы, якімі напоўнены Дні, падрыхтаваны беларускімі сябрамі з дастойнымі здзіўлення размахам, сардэчнасцю і цеплынёй. Яны стануць яркай падзеяй у культурным жыцці Польшчы ў бягучым годзе. Гэта будзе не толькі святочная сустрэча народа братняй Беларусі з польскай літаратурай і культурай, але і расшырэнне, і працяг пастаяннай, штодзённай дзейнасці, якая нястомна паглыбляецца, якая служыць

ЛІТАРАТУРА ЗБЛІЖАЕ НАРОДЫ

ВАРШАВА, 28 верасня. (Кар. ТАСС). Ва ўмацаванні польска-савецкай дружбы, у працэсе узаемнага збліжэння і паглыблення брацкага супрацоўніцтва паміж народамі Польшчы і ССРП незвычайна важную ролю адыгрывае культура.

Праз культуру, літаратурныя творы і мастацтва мы глыбей і паўней пазнаем пачуцці і перажыванні нашых народаў, лепш усведамляем яркія ідэалы, мэты і імкненні. Менавіта таму мы прыкладаем столькі старанняў для таго, каб абмен у галіне культуры і мастацтва станаўся ўсё больш багатым і ўсебаковым.

Аб гэтым напярэдадні Дзён польскай літаратуры ў Беларусі заявіў карэспандэнт ТАСС намеснік міністра культуры і мастацтва ПНР Аляксандр Сычэўскі.

Культурнае супрацоўніцтва з Краінай Саветаў, падкрэсліў ён, няўменна займае вядучае месца ў комплексе культурнага абмену нашай краіны з заgrаніцай. Супрацоўніцтва і абмен падтрымліваюць не толькі культурныя ведамствы, спецыялізаваныя агенствы і ўстановы, але — ва ўсё большых маштабах — таварыствы дружбы, прафсаюзныя, грамадскія і маладзёжныя арганізацыі, творчыя аб'яднанні, гарады і вядодствы. Усё больш цеснымі становяцца блізкія і сардэчныя асабістыя сувязі людзей мастацтва і літаратуры, дзялячай культуры. Пры гэтым мы шукаем новыя, усё больш дасканалыя і паспяхова формы паказу культурных дасягненняў нашых народаў, магчымасцей паглыблення сутнасці абмену.

Адной з такіх новых форм з'яўляюцца арганізуемыя на прынцыпе ўзаемнасці шырока запланаваныя Дні культуры і літаратуры — комплексныя мерапрыемствы, якія даюць магчымасць усебакова дэманстраваць культурныя дасягненні братняй краіны.

6 кастрычніка на тэрыторыі Беларускай ССР пачынаюцца

справа збліжэння нашых народаў.

Культурныя сувязі Польшчы і Беларусі, народаў-суседзяў, народаў-братоў маюць свае багатыя і шматгадовыя традыцыі. Сардэчнай павагай і заміланнем зямлёй, беларускім народам і яго духоўным багаццем прасякнута творчасць А. Міцкевіча, С. Манюшкі, Э. Ажэшка, М. Каналіцкай, Ю. Крашэўскага, У. Сыракомлі і многіх выдатных сучасных твораў польскай культуры.

«Беларусь, — пісаў Леан Кручкоўскі, — гэта слова для паляка асаблівае. Як жа шмат гэтай зямлі ў паэзіі нашага народа».

Цудоўную старонку ў скарбонку дружбы нашых народаў упісалі рэвалюцыянеры і прагрэсіўныя дзеячы культуры, якія выступалі супраць нацыянальнага нераўнапраўя і класавага зняволення.

У дні самых цяжкіх выпрабаванняў, у дні барацьбы з гітлераўскімі захопнікамі польскі рэвалюцыйны паэт Уладзіслаў Бранеўскі заклікаў:

«Дай мне руку, Беларусь, дай мне руку, Украіна. Вы дацеце мне ў дарогу серп і молат незалежнасць».

Глыбокі савецкі патрыятызм і гераізм беларускага народа ў барацьбе з гітлераўскімі захопнікамі, аднаўленне разбуранай вайной народнай гаспадаркі рэспублікі, уражліва дасягненні Савецкай Беларусі ва ўсіх галінах камуністычнага будаўніцтва, навукі і культуры выклікаюць у нашага народа шчырыя здзіўленні і прызнанне. Традыцыйныя вузы, заснаваныя на новых ідэа-палітычных прынцыпах, агульных мэтах і імкненнях, набылі цяпер асаблівы размах. З'явіліся ўмо-

(Працяг на стар. 2).

ПАЧЫНАЕЦЦА ГОД ВУЧОБЫ

Днямі ў Мінскім Доме літаратара адбыўся адкрыты партыйны сход з пытаннем на парадку дня: «Аб партыйнай вучобе ў Саюзе пісьменнікаў БССР на 1976—1977 гады».

З дакладам выступіў сакратар праўлення СП БССР, член партбюро Б. Сачанка. Ён расказаў аб структуры вучэбнай сеткі, якую распрацавала партыйнае бюро на новы навучальны год. Камуністы і беспартыйныя будуць займацца ў двух тэарэтычных семінарах па тэме «Духовны свет савецкага чалавека, асноўныя фактары яго фарміравання ў святле рашэнняў XXV з'езда КПСС», а таксама ў гуртках па вывучэнню матэрыялаў XXV з'езда КПСС. Некаторыя пісьменнікі будуць займацца самастойна.

У спрэчках выступілі М. Гроднеў, М. Аляксееў, Э. Агняцет, сакратар партбюро А. Кулакоўскі.

Кіраўнікамі тэарэтычных семінараў зацверджаны Э. Агняцет і Г. Далідовіч.

МАРШРУТЫ ДРУЖБЫ

Адбылося чарговае пасяджэнне сакратарыята СП БССР, на якім абмеркаваны ход падрыхтоўкі да Дзея польскай літаратуры ў БССР. Адзначана, што грамадскія арганізацыі рэспублікі, культурныя ўстановы і творчыя саюзы актыўна рыхтуюцца да Дзея. Гасцей чакаюць цікавыя сустрэчы з творчай грамадскасцю, рабочымі і калгаснікамі. Польскія пісьменнікі пабываюць на Мінскім трактарным і аўтамабільным заводах, у Салігорску, Навагрудку. Вялікая праграма да сустрэчы гасцей рыхтуецца ў Віцебскай і Магілёўскай абласцях. Сакратарыятам зацвер-

джаны пісьменніцкія дэлегацыі, якія будуць суправаджаць польскіх калег у паездцы па рэспубліку. Робіцца ўсё для таго, каб Дні польскай культуры ў БССР прайшлі плённа, на высокім ідэйным узроўні.

Сакратарыят СП БССР зацвердзіў камісію па літаратурнай спадчыне народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Мележа. Старшыня камісіі А. Адамовіч, сакратар — В. Палтаран, члены — Я. Брыль, Д. Бугаёў, А. Кудравен, Ф. Куляшоў, Л. Пятрова (Мележ), Б. Сачанка, І. Чыгрынаў.

У стварэнні кнігі прымалі ўдзел магілёўскія пісьменнікі і журналісты, а таксама пісьменнікі-землякі, якія жывуць у Мінску. У ёй — шэсцьдзесят адзін царыс — пра Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай Працы, былога старшыню калгаса «Рассвет» Кі-

сеньеву, звеняваю па лью калгаса імя Леніна Горацкага раёна А. К. Балабову і іншых выдатных людзей Магілёўшчыны.

І. Аношкін, А. Пысін, П. Шасцерыноў, М. Шумаў, Я. Усікаў, намеснік рэдактара «Магілёўскай праўды» Я. Крыскавец адзначылі, што кніга «Іх справы золатам гараць» гэта своеасаблівы працоўны летапіс Магілёўшчыны, і далі добрую ацэнку большасці нарысаў. У адраж асобных твораў былі выказаны крытычныя заўвагі. Гаварылася і аб тым, каб пісьменнікі часцей выступалі ў друку ў гэтым балывым жанры, каб патхнёным словам услаўлялі герояў дзесятай пяцігодкі.

раўскага раёна, чалавека легендарнага лёсу К. П. Арлоўскага, пра машыніста вярчальных печаў Крычаўскага цэментна-шыфернага камбіната І. І. Магілёўцава, даярку саўгаса «Вейна» Магілёўскага раёна Н. П. Ар-

Міцкевіч, паэты - землякі К. Камейша, М. Маляўка, супрацоўнік літаратурынага музея Я. Коласа І. Курбека.

Прыемна гучалі на гэтых сустрэчах песні і раманы на словы Я. Коласа ў выкананні заслужанай артысткі рэспублікі В. Шутавай і артысткі Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР Н. Харужані.

Працоўны летапіс Магілёўшчыны

У Магілёве адбыўся чарговы сход абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР, прысвечаны абмеркаванню кнігі нарысаў «Іх справы золатам гараць», што выдаўна выпусціла выдавецтва «Беларусь».

Там, дзе пачынаў Колас

Як вядома, у верасні споўнілася 70 гадоў з дня першага выступлення ў друку Якуба Коласа і 50 — з таго часу, як яму было прысвоена ганаровае званне народнага паэта Беларусі.

У сувязі з гэтым знамянальнымі датамі Бюро прапаганды мастацкай літарату-

ры СП БССР правяло ў Пінкавіцкай сярэдняй школе, дзе калісьці працаваў настаўнікам Я. Колас, і ў Пінскім гарадскім Доме культуры літаратурныя вечары.

У вечарах прынялі ўдзел доктар філалагічных навук, прафесар Юльян Пшыркоў, брат народнага паэта І. К.

ЛІТАРАТУРА ЗБЛІЖАЕ НАРОДЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

вы для ўзаемнага абагачэння культур, стварэння найбольш трывалых асноў дружбы, якія абпіраюцца на глыбокую ўпэўненасць і пачуцці людзей. У Польшчы добра ведаюць лепшыя дасягненні культуры і мастацтва братаўнага народа — музыкі, тэатра, фальклору, літаратуры, прычым літаратура займае тут асаблівае месца. У Польшчы заўсёды перакладзены і выдадзены паэтычныя творы Янкі Купалы, якому мы ўдзячны за многія цудоўныя пераклады нашай пэзіі. Васемідзясцігоддзе вялікага песняра Беларусі мы шырока і ўрачыста адзначалі ў Польшчы. У нашай краіне перакладзены вершы і эпічныя паэмы Якуба Коласа, выдадзена Анталогія беларускіх вершаў, апавяданняў і басок.

З найбольш важных перакладзеных выданняў трэба было б вылучыць «Вершы» Я. Купалы, «Дрыгва» і «У палескай глушы» Я. Коласа, «Глядзіце на траву» Я. Брыля, «Выбраныя вершы» М. Танка, «Глыбокая плынь» і «Сэрца на далоні» І. Шамлякіна, «Векапомныя дні» М. Лынькова, «Пляццэ жаваранкі» і «Хто смеяцца апошнім» К. Крапівы, «Людзі на балоце» І. Мележа, апавяданні В. Быкава, творы А. Стаховіча, П. Кавалёва, І. Пташнікава, Ул. Караткевіча, а таксама іншых сучасных бе-

ларускіх пісьменнікаў. Сёлета ў свет выйдуць чарговыя пераклады беларускай літаратуры, у прыватнасці, «Вітраж» Я. Брыля, «Успаміны» М. Танка, збор казак «Бяздонны збан» і іншыя.

У студзені 1975 года ў Лодзі — адным з буйнейшых прамысловых гарадоў Польшчы, мы праводзілі Дні беларускай літаратуры. Месца было выбрана не выпадкова: бо Лодзінскае выдавецтва з'яўляецца буйнейшым і найбольш заслужаным выдаўцом перакладаў беларускай літаратуры. Дзякуючы намаганням гэтага кнігадрукаванага выдавецтва ў Польшчы з'яўляецца не толькі пераважная большасць перакладаў літаратуры БССР, але і арганізуюцца мерапрыемствы, якія папулярызуюць веды аб літаратуры і культуры Беларусі, падтрымліваюцца супрацоўніцтва з вядомымі перакладчыкамі беларускай літаратуры. Такім чынам, акрамя Люблінскіх, Беластоцкіх і Мазавецкіх раёнаў, якія падтрымліваюць і пастаянна пашыраюць культурны абмен з братамі гарадамі і абласцямі Беларусі, рабочая Лодзь стала адным з цэнтраў распаўсюджвання ведаў аб літаратуры Беларусі. З выпадку мінулагадні Дзея беларускай літаратуры мы прымалі ў сябе вядомых паэтаў, празаікаў, крытыкаў і выдаўцоў з братаў рэспублікі. Характэрнай рысай нашых культурных сувязей з'яўляецца тое, што яны пра-

яўляюцца ва ўзаемнай папулярызаванай культурных каштоўнасцей, у непасрэдным супрацоўніцтве людзей, творчых колаў і арганізацый. З нагоды Дзея польскай літаратуры Беларусі ў сваю чаргу наведваюць польскія пісьменнікі, якія зрабілі нягале для распаўсюджвання Беларускай літаратуры. Гэты асабісты матыў у культурных кантактах з'яўляецца надзвычай каштоўным, уяўляючы дадатковую гарантыю далейшага развіцця і абагачэння іх зместу.

З глыбокай удзячнасцю і задавальненнем мы ўспрымаем намаганні беларускіх гаспадароў, накіраваныя на тое, каб надалі Дням польскай літаратуры больш высокі ўзровень і маштаб. Мы шлём сардэчныя словы ўсім дзеячам, якія арганізуюць правядзенне гэтай падзеі. Мы перакананы, што Дні польскай літаратуры стануць яшчэ адным звяном, якое ўмацоўвае дружбу і братэрства нашых народаў, што яны будуць садзейнічаць далейшаму развіццю і паглыбленню польска-беларускага культурнага супрацоўніцтва, абагацішы тым самым новым зместам і новымі каштоўнасцямі нашы ўсебаковыя кантакты з Саюзам Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, падкрэсліў у заключэнне А. Сычэўскі.

А. ПАРОШЫН.

З МАРАЙ АБ ВЯЛІКІМ ШЛЯХУ...

Тут усё, як у сапраўдным балетным класе: і люстэрка ад столі да падлогі, і размяшчаны ўздоўж сцен апорныя брус-станок. А галоўнае — радасныя твары юнакоў і дзяўчат, якія выконваюць экзерсісы — практыкаванні для развіцця мышц, выпрацоўкі раўнавагі, каардынацыі рухаў.

З экзерсіса пачынаецца кожная рэпетыцыя. Гэта крэда мастацкага кіраўніка танцавальнага калектыву Мінскага матарнага завода Леаніда Тушынскага. Спачатку моладзь супраціўлялася: навошта нам класіка, мы, маўляў, не балетная студыя. Цяпер не ўяўляюць, як без такой «зарядкі» танцаваць можна. Пасля гадзіны заняткаў ля станка — перапынак. Самы час пагутарыць са старшынёй мастацкага савета ансамбля токарам Віктарам Бурло.

— Самалейніныя гурткі ў нас на заводзе нараджаліся і паміралі, не пакідаючы часта следу ў памяці ні ўдзельнікаў, ні глядачоў. — успамінае Віктар. — Цяпер становіцца змянілася. Лічыцца вялікім гонарам быць членам танцавальнага калектыву, хоць ён пакуль ні звянаў, ні ўзнагарод асаблівых не мае. Есць, праўда, «Дыплом I ступені фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных горадагероя Мінска», які стаў своеасаблівым сведчанням аб нарэжжэнні ансамбля.

Прышоўшы ў ансамбль, Тушынскі адабраў у цэхах здольных хлопцаў і дзяўчат, якія гараць жадааннем удзельнічаць у мастацкай самадзейнасці, доўга адпрацоўваў з імі тэхніку танца, закладваў фундамент будучага рэпертуару.

Адначасова нараджаліся свае, не скапіраваныя з ужо вядомых нумары. На аснове народных карагодаў была створана харэаграфія «Бароўскай кадрылі», «Полькі-вязанкі» і іншых танцаў. Яны атрымалі высокую ацэнку журы раённага і гарадскога конкурсаў і прызычанне глядачоў.

.. Перапынак закончаны. Усе хутка выступаюцца ў цэнтры класа. Другая гадзіна заняткаў адладзена рэбоне над новым рэпертуарам. Цяпер гэтая кампазіцыя «Героям гра-

мадзянскай вайны прысвяціцца». Спецарый і харэаграфія Леаніда Тушынскага. Некалькі значных музычных тактаў, і падвоены люстэркамі пакой напобуйеся «Няўлоўнымі мсціўцамі». Папулярны фільм падказаў аўтару не толькі ідэю танца, але і яго пластычнае рашэнне. І цяпер балетмайстар настойліва, цярдліва адпрацоўвае з выканаўцамі кожную дэталю, кожны жэст.

Трэцяя гадзіна заняткаў звычайна прысвячаецца адшліфоўцы старой праграмы, яе ўдасканаленню. Сёння — «Прагон» «Полькі-вязанкі». Журы другога тура фестывалю дало ёй самую высокую ацэнку, але гэта не супакоіла ні кіраўніка, ні артыстаў. На кожнай рэпетыцыі, а яны праводзяцца тры разы ў тыдзень, «Полька - вязанка» паўтараецца, як табліца множання. Не механічна, а творча. Вось і цяпер Леанід спыніў танцоўчык, падаў руку адной з салістак — Людміле Борцік, і праішоўся з ёю па кругу з нейкай асаблівай галантнасцю. Астатнія паўтарылі гэты рух «у ровай рэдакцыі» з яўным задавальненнем.

— Дзяквей, работы, вы сёння малайцы, — падагульніў заняткі Тушынскі.

Праводзячы добрым позіркам дзяўчат і хлопцаў, якія знікалі за тканевымі перагародкамі раздзявалак, ён з надзеяй глядзіць у акно, за якім вырастаюць паверхі вага будынка. У ім будзе датная сцэна з залай на 700 месцаў, і пакой для заняткаў гурткаў, і прасторны балетны клас.

— Кіраўніцтва завода ўдзя-

лле шмат увагі развіццю самадзейнасці. — гаворыць Леанід Мікалаевіч. — А старшыня заводскага камітэта Георгій Паўлавіч Варанкоў пры ўсёй сваёй занятасці знаходзіць час прысці да нас на рэпетыцыю, штосьці падкавань, дапамагчы.

Гледзячы вельмі цёпла прымаюць выступленні ансамбля. І нашы, заводскія, і хлебаробы Чэрвеньскага, Лагойскага, Асіповіцкага раёнаў.

Я. ПАЛУШКІНА,
кар. БЕЛТА.

Мінск.

ТОЛЬКІ ШТО ВЫДАДЗЕНА

У ЛЁСАХ—БІАГРАФІЯ ПЯЦІГОДКІ

«Золотые зёрна» — так называецца гэтая маляўніча аформленая кніга, якую выпусціла выдавецтва «Юлос». Яна — хваляючы расказ пра трынаццаці гадовы дзесяты пяцігодкі. Гэта толькі нлімногія з тысяч, але ў іхніх лёсах лёгкі ўгадзвецца поступ краіны, якая актыўна будзе камуністычнае грамадства.

Слушна заўважана ў прадмоўе «Велікий сестель земли» М'халі Аляксееў: «Паклонімся ж хлебаробам, якія даюць нам магічымасць сустракаць кожны дзень спакойна, без трывогі. Паклонімся салдатам і камандзірам стэпавых нашых прастораў, сонечных нашых н'ваў, паклонімся ім, байцам, якія пядуць вялікую бітву за хлеб. Снажам дзякую партыі, якая, як і ва ўсіх іншых вялікіх справах, была і

тут нашым патх'нцелем і кіраўніком. І з удзячнасцю ўспомнім той далёкі дзень або тую далёкую тыможную і мяцёмную ноч, налі рукою ілічыча выпадзіліся вогненныя радкі дэзэста. Добрага шляху табе, Сейбіт!»

Так, паклонімся і прачытаем пра герояў — агранома Ніну Папову, механізатара Мікалая Бачкарова, механіка-вадзіцеля Аламырата Італмазава...

З хваляваннем перагледзем і тыя старонкі, дзе расказваецца пра рэзультаты саўгаса «Любань» В'лейскага раёна, Героя Сацыялістычнай Працы Яўгена Фёдавіча Мірановіча. Цікава рэчывае пра яго ў нарысе «Идущий впереди» Еўлакія Лось.

Складальнікі гэтай кнігі, А. Панчанка, Л. Кабылякоў, Ю. Чычоў.

С. ВІРЗОУСКІ.

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці беларускага савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з сямідзясцігоддзем з дня нараджэння народнай артыстка Беларускай ССР ЖДА-НОВІЧ-ПЛАТОНАВА Ірына Фларыянаўна ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за плённую дзейнасць па ўмацаванню дружбы паміж беларускім і савецкім народам і вялікую работу па прапагандзе беларускай савецкай літаратуры й беларускай беларускай пісьменнікі Камен К.Д. ЧАУ, Петар ПЕЗНАКОМАУ і Стэфан ПАПТОНЕУ ўзнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Шостага кастрычніка ў Мінску будуць адкрыты Дні польскай літаратуры ў Беларускай ССР. Наш карэспандэнт Уладзімір Анісковіч сустрэўся са старшынёй праўлення СП БССР, народным паэтам Беларусі, Героём Сацыялістычнай Працы Максімам Танкам і папрасіў адказаць на пытанні, звязаныя з маючым адбыцца святам літаратуры братняга польскага народа.

чырвонай Лодзі, выходзілі кнігі паасобных аўтараў. Нядаўна, напрыклад, выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў свет кнігу прозы Мацея Юзафа Канановіча «Імёны любові», у пачатку гэтага года — «Выбранае» Элізы Ажэшка, вось-вось павінны выйсці з друку кніга апаўданаў Яна Гушчы «Пан Грыцыян і іншыя», зборнік паэзіі Тадэвуша Хрусьцялеўскага і прозы Яраслава Івашкевіча і іншае. Гэта калі не лічыць публікацый перакладаў у перыядычным друку, у нашым новым літаратурным зборніку «Даля-

— Хацелася б пачуць пра нашых гасцей. Хто з пісьменнікаў прыязджае на Дні польскай літаратуры ў БССР?

— Як паведамілі нам папярэдне, павінны прыехаць вядомыя паэты і празаікі, шчырыя сябры і папулярныя гаспадары беларускай літаратуры. Гэта паэт Юзаф Осга-Міхальскі, якога мы ведаем як удзельніка партызанскага руху, як паэта, празаіка, публіцыста, выдатнага перакладчыка... Збіраўся прыехаць Ежы Путрамонт — з ім мяне асабіста звязвае даўняе дружба, якая пачалася яшчэ ў час на-

ведаем дакладна адно, што прыедуць шчырыя і адданыя сябры, якіх мы будзем рады вітаць ад усёй душы.

— Яўген Іванавіч, у дзевятым нумары часопіса «Польмя» змешчана ў вашым перакладзе вялікая нізка першаў сучасных польскіх паэтаў. Дазвольце запытаць: вы спецыяльна рыхтавалі пераклады да Дзён польскай літаратуры?

— У дзевятым нумары пераклады змешчаны, вядома, не выпадкова. Але рыхтаваў я іх не спецыяльна да гэтай падзеі. Я ўважліва чытаю польскія часопісы, і тое, што захапляе мяне ў паэзіі, бяру і перакладаю на нашу мову. Гэта я памалу раблю заўсёды. Калі што зацікавіць, дык хочацца падзяліцца з чытачамі радасцю новай суст-

рча, Леапольд Левін, Ежы Путрамонт, Ігар Сікірыцкі, Эўгеніюш Кабац, Ежы Плесняровіч, Ежы Літвінюк і многія, многія іншыя. Трэба адзначыць і тую якаснасць, што ўсе яны добра ведаюць беларускую мову, бо пераважная большасць з іх нарадзілася ў Беларусі, жыла сярод беларусаў. Перакладаюць яны тое, што блізка ім па духу, і ўкладваюць у справу не толькі майстэрства, але і душу. Вось што важна: паэзію яны перакладаюць мовай паэзіі. Гэта і забяспечвае высокі мастацкі ўзровень іх працы.

Што датычыць нас, дык у Беларусі таксама ёсць свае добрыя традыцыі. У справе перакладу з польскай літаратуры дарогу пракладвалі яшчэ нашы класікі — В. Дунін-Марцінкевіч, Янка Купала, Максім Багдановіч і іншыя. Іх традыцыі працягваюцца і развіваюцца. Пераклады з'яўляюцца неадходнай і арганічнай часткай творчасці кожнага з нас, хто займаецца імі. Гэта перадумова росту, узбагачэння пісьменніка, а не лабонная справа. Так што, я лічу, пераклад з польскай у нас таксама застаўлены добра.

— Чым цікавая для вас асабіста польская літаратура? Якія на ваш погляд, у яе сёння найбольш характэрныя і вызначальныя рысы?

— Для мяне польская літаратура цікавая тым, што гэта літаратура няспынных пошукаў новых выяўленчых сродкаў, у распрацоўцы новых тэм, і тым пытанняў, якія хваляюць не толькі польскую грамадкасць, але і савецкую, нашу шматнацыянальную літаратуру. У кожнай з нашых літаратур, акрамя часта «свайх» праблем, ёсць шмат агульнага — пабудова сацыялізму, барацьба за мір, стварэнне вобраза новага героя, вобраза чалавека новага грамадства.

— Раскажыце, калі ласка, пра найбольш важныя мерапрыемствы ў БССР.

— Праграма Дзён шырокая і разнастайная. Шостага кастрычніка ў Мінску, у канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбудзецца ўрачысты вечар, прысвечаны іх адкрыццю. Сёмага — у Палацы мастацтваў адкрыецца Дэкада польскай кнігі, а таксама персанальная выстаўка польскага мастака Аскара Кольберга. Польскія сябры сустрэюцца з рабочымі Мінска, з шахцёрамі Салігорска, пабываюць у абласных рэспубліках, дзе таксама адбудзецца шмат цікавых сустрэч, вечароў і іншых мерапрыемстваў.

Праграма, я б сказаў, насычаная і змястоўная. Думаю, што гэтыя Дні пакінуць значны след у нашых братэрскіх сувязях, дапамогуць наладзіць новыя творчыя кантакты, узбагацяць і нас, і нашых польскіх сяброў.

Максім ТАНК

СВЯТА ПОЛЬСКОЙ ЛІТАРАТУРЫ НА БЕЛАРУСКОЙ ЗЯМЛІ

глядзе».

Але не толькі з Лодзю развіваюцца ў нас плённыя творчыя кантакты. Ад нас у братнюю Польшчу часта едуць розныя дэлегацыі, у склад якіх заўсёды ўваходзяць нашы пісьменнікі, якім даецца магчымасць шырока знаёміцца з жыццём краіны, з творчасцю калег.

Галоўнае, што ў нас з польскімі сябрамі існуе ідэйная і духоўная блізкасць. Пра гэта сведчыць той факт, што толькі сярод мінчан — сёння, калі не тысячы падпісчыкаў на перыядычныя польскія выданні, а ў нашым магазіне «Дружба» не залежваюцца польскія кнігі.

— Яўген Іванавіч, дык ці можна сцвярджаць, што нашы літаратурныя і культурныя ўзаемасувязі з польскімі сябрамі дасягнулі таго ўзроўню, што няма ніякіх праблем?

— Такога, вядома, сцвярджаць нельга, асабліва ў дачыненні да літаратуры. Якія б ні былі нашы ўзаемасувязі дасканалыя, мы лічым, што заўсёды былі і будуць пытанні, якія трэба вырашаць. Напрыклад, цяперашні ўзровень нашай супольнасці патрабуе больш шырокай і ўсебаковай інфармацыі,

шай сумеснай працы ў органе Народнага фронту — газеце «Попросту». Ежы Путрамонт і ў тыя цяжкія часы адным з першых узяўся прапагандаваць беларускую савецкую літаратуру, прысвяціў ёй цэлы шэраг артыкулаў...

На жаль, як мы толькі што даведзеліся, Ежы Путрамонт не прыедзе.

Далей, прыехаць павінен Ян Гушча, таксама выдатны пісьменнік, перакладчык і прапагандыст нашай літаратуры, які склаў зборнік «Вершы беларускія», выдаў у сваіх перакладах зборнік Максіма Багдановіча, ён жа пераклаў кнігу Уладзіміра Караткевіча «Блак і золата дня» і шмат твораў іншых нашых пісьменнікаў і паэтаў.

Спадзяёмся таксама, што прыедзе Ігар Сікірыцкі — адзін з цікавых сучасных польскіх паэтаў, выдатны перакладчык з рускай, грузінскай, беларускай моў... Эўгеніюш Кабац — цікавы пісьменнік, аўтар шматлікіх папулярных у Польшчы кніг... Мацей Юзаф Канановіч — паэт, сатырык, перакладчык...

Але не будзем забягаць наперад, магчыма, будуць нейкія змены ў складзе дэлегацыі... Мы

рэчы. Пераклады я лічу працагам сваёй творчай работы, а можа, нават першачарговай работай. І, дарэчы, тыя пераклады, што змешчаны ў «Польмя», рабіў я на працягу больш як год.

— Значыцца, прынцып адбору адзін — мастацкая вартасць твора?

— Ідэйна-мастацкая... Гэта самае важнае і цяжкае — каб мастацкі і ідэйны бок твора былі арганічна звязаны, непадзельны. Як сказаў адзін польскі пісьменнік, Ідэйна павінна быць схавана ў творы так, як вітаміны ў яблыку... Ну, а звычайна перакладаеш тое, што падабаецца, тое, што іммануе, што, як мне здаецца, з'яўляецца каштоўным укладам у нашу літаратуру.

— Яўген Іванавіч, што вы можаце сказаць пра сённяшні ўзровень мастацкага перакладу — у Польшчы з беларускай мовы, у нас — з польскай?

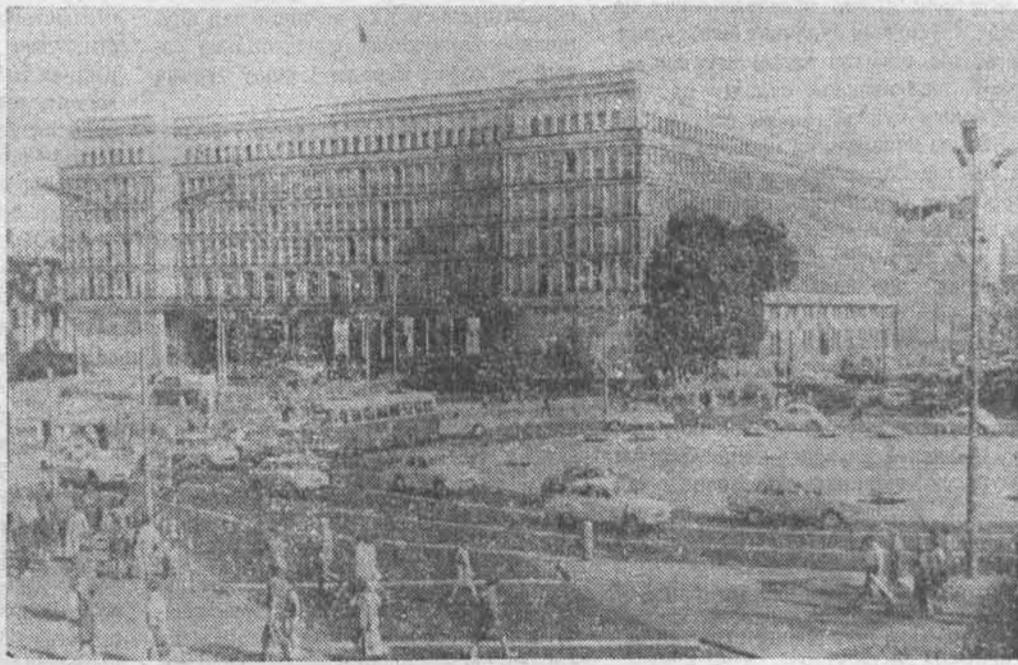
— Можна ўпэўнена сказаць, што мастацкі пераклад з беларускай мовы ў Польшчы дасягнуў высокага ўзроўню. Гэтай справай там займаюцца не рамеснікі, не выпадковыя людзі, а пэўныя пісьменнікі, такія, як Мацей Юзаф Канановіч, Ян Гу-

Валянцін ЛУКША

ВАРШАЎСКАЯ ВОСЕНЬ

Хоць над хвалямі хмары
навіселі,
Што ёй дожджык,
разважлівай паве!
Усмixaцца красуні-Вісле
Зіхатлівай п'явуні-Варшаве.
І сталіца паннай руплівай
Як у дзень вялікіх агледзін,
У шлях праводзіць таксі
Імклівая,
На заводы,
будоўлі едзе.
Шумам вуліцы напaўняе,
Іспрачаецца ў аўдыторыях,

Караблі свае выпраўляе
У далёкія акваторыі.
І таропка на золкіх ганках
Прызначваюцца зноў спатканні.
Усмixaюцца варшавякі
Маладому
рабочаму
ранню.
Бо за хмарамі—
неба просінь.
Сонцу шчыраму ўсмixaцца.
...У варшаўскую шчодрую
восьню
Проста нельга не захацацца-

Помні Фрэдэрыку Шапэну ў Варшаве.

Віслава ШЫМБОРСКАЯ

КАРЦІНА Ў ЗІМНІМ ПАЛАЦЫ

Калі пабеглі ўверх па сходах
мармуровых,
каманды разляталіся, як свечкі з бра
на сценах,
пралёты ўздрыгвалі, і ў водсветах
барвовых
раскаты рэха білі ў тыл, па ценях.

Гэй, свет стары, прымай гасцей расплаты!
Куды ўцячэш — дагонім жа ў пагоні.

Кузьма — ён першы ўзбег — скачкамі
зухавата —
праз дзве прыступкі ў зал,
а ў зале войска, коні,
палкі ў страю, па флангах камандзіры,
карэ кавалергардаў, скрозь штандары
і золата рэгаліі, і галуны мундзіраў
і з шаблямі напатагоў гусары.
А той вунь, што каня прыўняў перад
палкамі,
напяўшы павады пальчаткай белай,
вось-вось скамандуе,
і рынецца рыўкамі
ўся гэта раць ардою азвэрэлай
на нас, Чырвонай гварды атрады,
з праклятых гэтых залаў, як з засады.

Чакай, Кузьма! Давай закурим
з табакеркі,
тут ні душы, адно што — люстры
ды люстэркі.
Спахоўся з дзівосаў, хлопец! Ясна, —
нервы.
Люстры ж гэта зал, а вунь карціна.
Прыняць адлюстраванне за рэзервы
для небывалага — заскок дзяціны,
ты, хлопча, вушы навістры скарэй:
ну, чуеш кашаль нашых батарэй!

Твой час, аджыўшы саёт, сышоў на скон,
і — хочаш ці не хочаш — проша, вон!
З цябе даўно ні воўны, ні шчаціны,
і ўсе твае палкі ў люстраных залах
з іх амуніцыяй любых гатункаў —
парадны шык і бляск, муляж карцінны
ўсё ў іх унутры згібло, паправісала, —
Яны не прынясуць табе ратунку.
Тапіце ж з ім углыб люстэрак заадно

і вы, апора трокаў, зла і блуду.
Пад цяжарам народнага прысуду,
вы, прывіды былога, — у вір, на дно!

Юзаф ОЗГА-МІХАЛЬСКИ

Я Б Л Ы Н Я

Калі б гэта майская яблыня мела
пошчак птушыны пад вэлюмам белым,
ты б да святання вачэй не зьяла —
насцеж акно б і папоцемку, бегла,
мацала б: дзе ж тут гняздзечка звіла!

Калі б гэта яблыня ў голлі сваім
прытуліла
двух спевакоў — салаўя, салаўіху,
рыпнуўшы, дзверы б ты ў сад расчыніла
і, ап'янёная музыкой, слухала, слухала б
ціха.

Сон бы не ўзяў цябе,
ты падалася б да дрэва
і абіяла, як таварышкі, ствол карабаты,
моўчкі, у пары, пакрочылі б — гэтак
і трэба —
росным памежкам, наводдала ад хаты.

Я не спявак-салавей, што чаруе руладай,
толькі пасмей не з'явіцца на ганку
парой гэтай весняй,
свісну ў два пальцы здалёк
і пастукаю ўладна
ў шыбы вакна твайго зычнай,
салдацкаю песняй.

Я Б АДШУКАЎ ЦЯБЕ

Калі б на дне
цябе ўтаіла мора,
я б адшукаў цябе, адметную,
ў пячынцы.
Калі б у непагоду хмар навала
цябе ў сабе схавала,
я б адшукаў цябе
ў слязе-дажджынцы.
Калі б і смерць
цябе ў зямлю ўмясціла
(крыў бог, не дай такому ў сне
прысніцца!),
я б здагадаўся, дзе твая магіла
па ўпаўшай зорцы —
дагарэўшай зніццы.

Пераклад з польскай Я. СЕМЯЖОН.

Анджэзі

ЯСТШЭМБЕЦ-КАЗЛОЎСКИ

У ЧАКАННІ ВЯСНОВАЙ ПАРЫ

У варшаўскіх кавярнях, у дыме,
За высокай шклянкою сцяной,
Закаханыя пары — ні з месца,
Закаханыя, быццам у казцы,
Усё чакаюць вясновай пары.

Людзі бегалі па тратуарах,
Гоман вулічны з музыкой зліўся,
Закаханыя пары — ні з месца,
Бо чакаюць вясновай пары.

І ў прадмесцях, і ў дачных пасёлках,
Пасярод засынаючых вуліц,
Закаханыя жвава гамоняць
! чакаюць вясновай пары.

І з набітых бітком электрычак
Пазіраюць на восень без смутку:
Пад дажджамі гуляць ужо звыклі
У чаканні вясновай пары.

А ці дождж праліўны, ці нягода,
У закаханых вясновыя мроі,
Вочы поўныя радасці, шчасця
— У прадчуванні вясновай пары.

Хай панілая хмурыцца восень,
Хай пажоўклае сыплецца лісце,
Мы з табою таксама чакаем
Той вясновай, той майскай пары.

Ян Баляслаў ОЖУГ

СТРОФЫ

Страпануліся сласы, як лісце асіны,
Можна быць, іх зямля прыгалубіць,
каравых.
Маім песням утульна не ў кніжных
вітрынах,
А на ніве вясной, дзе калышучца травы,
Што люблю я ў вас, строфы!
Той нівы палоскі,
Васількоў сінявокасць на пашы зялёнай,
Штось падобнае ў вас з муравой
каля вёскі,
Заглушаюць ваш зван бомы кожнай
павозкі,
Бо так ціха звніце, — як лён...

Пераклад з польскай А. ПЫСІН.

Войцех ЖУКРОЎСКИ

У ЛЮСТРЫ ОДРЫ

РУСКІЯ прыехалі на кангрэс інтэлектуалістаў у Вроцлаў. Добра, што было лета, і зеляніна трохі прыкрыла разбурэнні, але ханіла пайсці на Востваў Тумскі, цераз вышчарблены Зялёны Мост, каб убачыць закураныя мурны кафедральнага сабора з сарваным дахам. Выбух боезапасаў, схаваных гітлераўцамі ў час асады горада, здэмухнуў перакрыццё, скінуў вялізныя званы, якія зарыліся ў руінах. Толькі воды одранскіх каналаў плылі непрыкметна, ранкамі засцілам уставала імгла і лагодзіла адбітак знявечанага веж. Крокі наведвальнікаў па гэтых апусцелых вулачках былі гулія. Каршуны, што тут лавілі тлустых пацукоў, папіскаваючы, сядалі на падзубаныя кулямі галовы статуі. Зараз жа за каналам, на плошчы Нанко-ра кішэла барахолка, а побач з універсітэтам бурлілі яшчэ пакоікі на чацвёртым паверсе старой камянічкі, дзе размяшчаўся Саюз літаратараў. Маладыя пісьменнікі, крытыкі, студэнты факультэта польскай філалогіі, як загадала пасляваенная мода, на сілі свае вершы ў скурамітавых афіцэрскіх сумках, аправалі ў юнаўскае барахло і прымацоўвалі на рукаве надпіс — Poland — як быццам лозунг, які заклікаў адкопчаць з-пад прускага бетону славянскія карані, сцёртае, а часта і забытае народам вялікае мінулае.

Мы віталі савецкіх дэлегатаў. Траіх з іх я ведаў з першай, даволі выпадковай паездкі ў Маскву: Шолахава, Фадзеева і Эрэнбурга.

Эрэнбург нібыта драмаў, а на самай справе прыглядаўся да нас з-пад апущаных надпухлых павек, пільна сачыў за ходам нарады і кідаў гучна рэплікі.

Большую перавагу я аддаваў Фадзееву, у якім былі якасці салдата: мужнасць, сумленнасць, высакароднасць. Першая кніжка, якую я чытаў на рускай мове, была «Разгром» — адзін з найлепшых раманаў аб рэвалюцыі і той цане, якую давалася плаціць не толькі за сябе, за народы Савецкага Саюза, але таксама і за нас, за чалавецтва. Тады якраз выйшла «Маладая гвардыя». Гэтая ніга вучыла нас тады быць мужнымі, ушапоўвала ахвярнае юнацтва, герояў, імя якіх — мільён. А засталіся яны безыменнымі. У Югаславіі, Францыі, Грэцыі, у нас таксама. У нас таксама... Гінулі ўсюды там, дзе ішло смяртэльнае змаганне з фашызмам. Потым нават на памятных табліцах высякалі не прозвішчы, а толькі лічбы, і, калі за-

стаўся цень іх памяці, то толькі ў статыстыцы загінуўшых. Я адчуваў сімпатыю да Фадзеева, ён умеў плаціць за памылку і ў яго было больш гонару, чым у тых, хто сам вінаваты, скванна ўскладваў віну на яго. А ён верыў і даваў, меў мужае сэрца.

Але я хачу гаварыць аб трэцім, аб Міхале Аляксандравічу Шолахава.

«Ціхі Дон» у перакладзе Уладзіслава Бранеўскага мы чыталі яшчэ да вайны: многія і сапраўды добрыя рускія кніжкі тады выдавалі. З іх дапамогай мы бачылі Краіну Саветаў; яны з'яўляліся мудрай карэктроўкай прымітыўных крыватолкаў, якімі нас надкормлівалі ворагі камунізму. Пераклад пачаў Бранеўскі, а скончыў Андзіжэй Ставар, змучаны хваробай, але сваю працу выканаў без прамашак.

Я ўяўляў сабе, што Шолахаў — цэлы сажань у плячах, вусаты, з жалезнай лапай, якой як сцісне, то ажно прысяду. Між тым, ён невысок, каржакаваты, коратка падстрыжаны, з

рукой, пра якую можна сказаць, што шабляй не сячэ і ў калгасе не працуе. Маўклівы і не скванны да новых знаёмстваў, ледзь згадзіўся сустрэцца са мной. На шчасце, яго не адштурхнула мая кульгавая руская мова, якую я вывучаў у войску, значыцца, абмежаваная і мала сакавітая... Я гаварыў аб яго раманах з такім шчырым захапленнем. Ён пасля запрасіў мяне ў гасцініцу.

Быў пасляабедзены спакойны час. Здавалася, што апусцелая гасцініца дрэмле, афіцыянтаў як быццам вымелі, толькі туёя пах неправетраных калідораў, пасты да падлогі, устойлівы смурод смажаніны і перапоўненых попелыніц. Пастукаў, ніхто не адгукнуўся. Я прыдчыніў дзверы. У вялікім рагавым пакоі, за сталом, накрытым падобным да капы абрусам, сядзеў наўраспануты Шолахаў і недружалюбна паглядаў на мяне. Можна, забыўся аб дамоўленасці са мной, бо нецярпліва спытаў:

— А дзе чай?

Званок не дзейнічаў. Я сышоў уніз, знайшоў афіцыянтаў, якія сабраліся ў адно месца, як быццам галкі, што зляцеліся перад ноччу. Яны не маглі абслугоўваць кліентаў, бо нейкі цяжкі сабраў іх на інструктаж. Аднак я выпатрабаваў чай. Не адступіў ад афіцыянта, пакуль той на падносе не прынеў заказ.

— Ну, нарэшце... А лімон спаскудзілі, бо занадта тонка нарэзалі. Люблю таўшчынёй на палец...

ШУКАЎ Я ГРЫБЫ

Максіму ТАНКУ

Шукаў я грыбы ў дуброве,
шукаў я грыбы ў дуброве —
сбраў поўныя вочы,
па самы бераг павек:
наск,
гільзаў,
гранатаў,
дотаў,
зямлянак,
акопаў,
крыжоў надмагільных
і зорак,
курганоў безыменных,
чырвонай калінай акропленых,
чырвонай калінай акропленых;
сбраў поўныя вочы,
сбраў ажно цераз край
жалудоў залаціста-зялёных —
дубовы іх выплакаў гай,
што кулямі зранены...

грыбоў не было ў дуброве.

Пераклаў з польскай Ул. МАРХЕЛЬ.

Тадэвуш ХРУСЦЯЛЕЎСКИ

ЗВАНЫ ХАТЫНІ

Маўныць манумент суровы,
Не пружыць плячэй успаміна.
Не сцяг нясе паўз галовы,
А боль звагалелага сына.

Званы ні аб чым не просяць,
Не б'юць, як куранты, славу,
Не прагнуць узняцца ў нябёсы,
Ідуць па зямлі прыгнута.

Склікаюць не на малітву
З тун-каміноў нагаміны.
А заон лугавы разліты —
Званочкі звяняць нявінна.

Жыццё не спыніць у скрусе—
Званы вяшчаюць у далі.
Чацвёртую на Беларусі
Бярозку агні забралі.

Адзін з чатырох не ўстане,
Маўчыць, чвартаваны, закляты,
Не сам час прыйшоў астатні —
Смерць злую прынеслі каты.

Квітненне пераканае
Званцамі найслэзна, рашуча,
Што прага жыцця зямная
Мацней над усім неўміручым.

Цвіце матылькоў раскрылле —
Да мэты салодкай узлёт іх.
І мы карпеем у пыле
Здарэнняў, каб пырснуў мёд з іх...

Сінеюць званочкі, ўздыхаюць
Званы... Сенакосы зялёна...
І спрэчка не заціхае —
Мурашка і конік — да скону...

Здзіслаў НЯДЗЕЛЯ

Калі надыходзіць восень,
дарэмна лістоў нараканне —
спадуць і знікнуць.
Як бабіна лета, смутак
душу аплывае ўранні
шаўковай ніткай.

Раніце імглоў мае горы прыспала,
Далеч касмічная стан ахінула.
А мне ля парогу застацца стала
І ў дзень наступны, і ў дзень мінулы.

Счэзне імгла зараз, горы пярсцёнкам
Пространь замкнуць, што ўсміхалася
зорам,
Ані ўзвесці ракеты мне словам звонкім,
Лётаць на крылах сокала — сорам.

Пераклаў з польскай Р. БАРАДУЛІН.

Ян ГУШЧА

Паміж кустоў вербалозу,
Вольхаў, пажухлых траў
Стаіць адзінока бяроза, —
Холад лісцё пакусаў.

Чырвоныя гронкі каліны,
Там, дзе пачатак лугоў.
Мігам бягуць тут гадзіны, —
Так нехвота дамоў.

Яшчэ б журавоў над балотам
Пачуўся запознены крык...
Бліснуў прамень пазалотай
І зноўку за хмарамі знік.

Чорнымі вачыма стаўні неба бачаць
І сьвія вейкі з надбярэжных лозаў,
А бяроз галінкі нібы срэбрам плачуць,
У алях вецер шастае трывожна.

Пугаў пастушыных чуюцца ляскані,
Выплывае месяц медзяны з-за хмары,
Але ўжо ў альтанцы не тыя спатканні,
І мяне не тыя ўжо даймаюць мары.

Пераклаў з польскай М. ТАТУР.

Гэзагаж ВАЛЬЧАК

ЗЯМЛЯ

Поле, поле, я цябе засю
Рупна і густа,
Толькі ты дружна
Пакрыўся рунню,
А потым прынясі
Багатае жніво.

Зямля, Зямля, мая Зямля!
Зморанаму кроку
Дай без перашкод ісіці,
Заўсёды мірна зеляней,
Будзь самай шчаслівай
З планет.

Край мой, любы край,
Квітней вясной і летам.
Няхай цябе лашчыць вецер.
Будзем заўсёды
Узаемны з табой
У вернасці і любові.

Пераклаў з польскай
В. ШЫМУК.

Палац культуры і навукі ў Варшаве.

Ён сербануў і сыкнуў. Гэта быў кіпенцень. Яго твар навесялеў. За акном віднелася сцяна тэатра, з недалёкага касцёла даносілася сумная арганная музыка, хтосьці прантыкаваўся.

Шолахаў, як толькі мы вышлі трохі чаю, устаў, і з фарфоравага жбана, што стаяў на ўмывальніку, дастаў загорнутую ў газету пляшку. Па пакоі ён хадзіў басанож, каб адпачывалі ногі. Дапоўніў шклянкі і чай адразу намацаў.

— Гэта найлепшы сродак ад гарачыні, — ён шукаў у маіх вачах пацвярджэння. — А цяпер раскажы аб сабе...

І пачалося ад вайны успамінаў. Ён сумняваўся, ці сядзеў я на кані, мацаў маю напружаную лытку. Потым запытаў пра шаблі. У вучылішчы коннай аргылеры я меў такую ў чорных ножах, з меднай гардай, менавіта казацкую. Ну, вядома, даводзілася ссякаць лазу...

Тады ён раскажаў мне пра спецыяльную шаблю, з такой сталі, што хоць у дугу гні, з каналікам у лязе, у якім пераліваўся слупок ртуті. Калі шаблю падмаеш угору, нават не чуеш цяжкасці ў руцэ, а як сячэш, цэнтрабежная сіла нясе ртуць у вастрыё і ўдар атрымліваецца магутны. Можна рассячы чалавека, як цурку сякерай. Калі ртуць ападала, шабля звінела на царкоўны матуў, як быццам на развітанне паміраючым ворагам.

Я слухаў, што ён гаварыў аб конях, хвалічы іх розум і адданасць. Нарэкаў, што столькі іх змарнавалася,

бо божую жывёлу ніводзім трактар не заменіць. Запрашаў ён мяне ў станіцу. Вабіў, абяцаў стварыць магчымы масцёў ўспомінь юнацтва: яздзю без сядла і ласкавы дотык да жараблячай ноздры, больш далікатнай чым жаночыя грудзі.

Па меры таго як чай святлеў, голас набраў моцы. Ён гаварыў аб росных сенажаках і мулаватым падыходзе да пласкадонкі, на якой з дапамогай жордкі едзеш уздоўж зарасніка, каб вымантачыць ад рыбакоў асятра, пачы яго па вогнішчы і варыць сапраўдную юшку.

Ён расшпіліў кашулю па самы пупок. Широка развёўшы рукі, маляваў франтавыя сітуацыі з часоў, калі служыў карэспандэнтам, круціў галавой, як быццам лшчэ дагетуль не мог надзівіцца прастаце людзей, якія гералізм лічылі выкананнем абавязку. А што ж яны маглі даць болей, акрамя жыцця? Сваёй рашучасцю, пагардай да смерці палыхалі немца.

Шолахаў збіраўся ў Лігніцу, куды сцякаліся войскі з акупіраванага Берліна, дзе ў яго быў прыледжаны старшыня, з якім доўга і па-мужчыну хацеў пагутарыць. Гэта быў менавіта той, лёс якога паслужыў пісьменніку фабулай выдатнага твора. Ён намерваўся ехаць на спатканне з героем «Лёсу чалавека».

— Я ўжо мала бяру ад свету, ён воль туг, — сагнутым пальцам ён па-стукаў у калматыя грудзі, — і калі ён змяняецца, то прыгажэ. Столькі загінула: золата, а не людзі. Ну, мы перамаглі, але мы яшчэ не ўцяпілі,

якой цаной, воль калі пачнем адбудоваць краіну, араць зямлю, выявіцца, колькі не хапае. Мы засталіся... Мала мы радуемся. І ты быў салдатам, і я. Дзіцём бачыў я першую. Другая таксама цягнула на дно, а выплыў, намацаў бераг. Тых, што ішлі супраць фашызму, аб'ядноўвае вялікае братэрства. Гэтага наступнае пакаленне не зразумее. Мы выратавалі свет. Не чакаем удзячнасці або пахвалы. Хай толькі нас не чапаюць, не труюць, не цюкуюць... Не, не судышай мяне, што гэта ўжо не будзе нас датычыцца, што людзі ж павінны паразумнець. Дажыву да старасці ў пакоі і славе? І што з таго? Воль вы паказвалі нам мёртвыя кварталы. Ты ўтыкаў мне ў руку спалляныя кнігі, яны лёгкія і крохкія рассыпаліся на ветры. Ці ж і гэта, што застанеца пасля нас, мае быць пад пагрозай гібель? Загінуць у барацьбе, — не вялікая справа Мільёны палі. Кожны з нас памрэ... Але завіваць свабодную думку, наліць бібліятэкі, знішчаць спадчыну народаў можа толькі фашызм, таму трэба абудзіць у маладых мудрую пільнасць, змалку ім гаварыць: заўтра ваша чарга, вы будзеце адказнымі. І гэта наш абавязак, сцерагчы ля парога, перасцерагчы ў час. Прыпомніць цану. Быць голасам тых, што змоўклі, засыпаныя пыском, накрывытыя дзірваном.

Я хадзіў па другі і трэці чай, кожны раз усё мацней трымаючыся за поручкі. Нейкі час мы сядзелі адзін на супраць другога і маўчалі. Ён, выдатны пісьменнік, і я, дэбютант, чаладзік у літаратуры Лыжачкамі вы-

тонтвалі рэзткі соку з расшлёпанах лімонных долек. Арганная музыка скончылася. Дурныя гарадскія мужі таўкліся ля люстры.

Перада мной сядзеў басаногі, натруджаны салдат, які яшчэ не выдыхнуў вайныя цяжкасці.

Свет вельмі дрэнна пераносіць, не ператраўляе геніяльную літаратуру. Шолахаў і так даволі пашанцавала. Дужа доўга не давалі яму Нобелеўскую прэмію, ажно даўжэй цягнуць было няёмка, бо «Ціхі Дон» — твор значны не толькі ў рускай літаратуры. Члены журы маглі спіхваць знапею, але чытачы заўважылі яе, згодна аданілі. Можна смела сказаць, што Шолахаў атрымаў Нобеля, як належны яму лаўр.

Вялікі творца адсвяткаваў юбілей, трымаецца добра, як арэшак. Што для казана сямідзесятка?

Ад усёго сэрца яму жадаю, каб скептычна прыжмуранымі, зоркімі вачыма вітаў яшчэ многа вёсен. Хай жа нам на радасць, а зайздроснікам на згрызоту выдасць пару кніжак, сцэджаных, што віно з бурнага жыцця.

Мне ж хацелася, каб ён помніў, што ў яго сярод палякаў многа сяброў, і яго «Ціхі Дон», калі сярод чытачоў аб'явілі плебісцыт на лепшы перакладны раман, атрымаў першае месца, а ў нас кожны галасуе згодна з густам, як яму толькі хочацца.

І таксама не забуду зычліваці, якую ён аказаў мне ў Вроцлаве, слоў падбадзёрваючых, па-салдацку братэрскіх.

Пераклаў з польскай П. СТЭФАНОВІЧ.
(Друкуецца ў скарочанні).

Нарадзіўся ў 1923 годзе ў Букачы пад Стрыем. Дзіцячыя і юнацкія гады ён правёў на Палессі, Падоллі і ў Прыкарпаці сярод беларусаў, рускіх, украінцаў. У часе вайны працаваў лесарубам, качагарам, земляробам. У 1945 годзе пераехаў у Іракаў, дзе паступіў вучыцца на юрыдычны факультэт. Аднак захапленне жыццём ацэбра і здольнасці звязалі яго лёс з тэатрам.

На пачатку 1975 г. Ян Адамскі апублікаваў зборнік апавяданняў і замалёвак «Наведванне». У сваіх творах аўтар добраазначыў і шчыра ўваскрэсае здарэнні, карціны і ірадыды далёкага мінулага, якія захаваўся ў яго памяці.

ПАДОЛЬСКІ жнівень 1943 года. Пасля жніўня і багаты верасень. Немцы паспускалі ўніз насы. Цераз Жніброды, нашу вёску, праходзілі ваўпакаўскія партызаны. Не паспеў настаяць пачка, як раздаецца стук-стук у акно.

— Открой, молодой хозяин. Не бойся. Мы — советские партизаны. — Кірпаты нос на шыкастым і ўсмішлівым твары маёра Анцікава. Сонныя і легуценныя вочы Рыгора Усеўлава-чанкі. Светлавалосы, як з Рублёва, Міхаіл Фамін. Скаваны сур'ёзнасцю і засяроджанасцю, дробны і лагодны Леанід Іткін.

Вы, белы ад ваенных змаганняў, твары маладых дзяўчат — сувязістак. Вы, зарослыя і стомленыя звыш лобой чалавечай меры, людзі з-пад Смотрыча, Буга, Міку і Амура, з гатовымі да стрэлу аўтаматамі на каляных сёрбяючы падольскую мамалыгу з малаком. Партизаны легендарнага Каўлака, што падшылі з пінскіх балот цераз бурачна-шпанічныя вальніскія палі. Што дабраліся да падкарпацкіх узвышшаў і ўзарвалі нафтавышні ў Віткаве пад Надворнай. Што разграмілі выкліканую супраць вас ажно з Грэцыі дывізію альпійскіх стралюў. Што вярталіся за Збруч, на вялікую партызанскую зямлю, у арэале славы і грозным блыску чорначырвоных зарыў, палымнеючых на гарызонце нямецкіх лігеншафтаў. Вы, што паклалі шэры колер на тоўстыя морды былых берлінскіх даяляг, засеўшых у тыле жандарскіх фельдфебеляў. Вы, перад кім дрыжыць усё, што нямецкае. Вы, з кім мы тады, перад развітаннем, сумесна елі сялянскі, чорны хлеб. Пра вас гэтыя словы і пра вашых наймалодшых. Бачыў я іх дваіх.

Я не паспеў даведацца тваё прозвішча, бледы, заўчасна пасур'эзізны хлопца, якому не было яшчэ і шаснаццаці. Пажывалі мы па-гаспадарску, з

адной місці цёплую страву елі, якую нам падала мая маці. Я не ведаў, што ў цябе такі значны баявы вопыт. Нягледзячы на юнацтва, твае старэйшыя гады баявыя таварышы акружалі цябе пашанай. Ставіліся да цябе, як да роўнага па ўзросту і ступені салдацкага майстарства. Ты быў апраўты ў мундзір нямецкага жандара. Мабыць, дужэзнага Фрыца, бо табе давялося закасаць рукавы. Я запытаўся, адкуль у цябе такая вопратка? Ты шпарка ўстаў і тады я ўбачыў, які ты сухарлявы, ха, які ты нядужы.

чэй рэшткі сну, прыязна ўсміхнуўся, з вялікай цяжкасцю выпрастаў наварэджаныя ў часе фарсіраванага маршу ногі, падняўся.

— Мне завуць Коля, — сказаў ты, падаючы мне адкрытую далонь. — Паесці, братачка, дасі?

— Дам, хадзі.

Ты спрытна перакінуў вінтоўку ў правую руку, а левую паклаў мне на плечы. З цяжкасцю ішоў да бялеючай у садзе хаты, шырока ставячы ногі, як араты, што пасля дня працы ў полі павольна ідзе на спачынак. Ты еў з

— Вось табе, сынку, хлеб і сала на дарогу, каб не быў галодны. Вяртайся цэлы і здаровы. Буду маліцца за цябе.

— Дзякую, пані, — сказаў ты ціха і моцна пагрос руку маёй маці.

Я пабег запрагаць каня. На пляцоўку перад школай ціха заязджалі вымашчаныя саломай калёсы. Ля школьнай агароджы з адкрытай галавой стаіў адзін з камандзіраў.

— Поскорее ребята, — падганяў ён.

Пад'ехалі тры коннікі.

— Разведка, вперед! — крыкнуў камандзір.

Верхавыя выехалі наперад. Партизаны пагаслі цыгаркі. З'явіліся тачанкі. У гэты момант нехта мяне моцна схопіў за руку.

— Зараз жа злазь! Не паедзеш! — Гэта быў мой аднарукі бацька.

— Паеду, татачка.

— Злазь, смаркач! — Схопіўшы за кашулю, ён сілком сцягнуў мяне з калёс.

— Гэта ж у Буракоўцы і Базары бандэраўцы і немцы. Не пушчу цябе.

Нягледзячы на сваё калецтва, бацька спрытна ўскочыў на сядзенне.

— Сядай ля мяне, — скамандаваў ён Колю.

Прахарэнка паправіў пояс з патронамі і, перакінуўшы вінтоўку ў левую руку, правую выцігнуў мне.

— Шчасліва! — сказаў ён.

Мы абіяліся.

— Вайна павінна ўжо хутка скончыцца. Калі перажывем, будзем пісаць адзін аднаму.

Вечарэла. У змроку заржалі коні разведчыкаў. Падцягнулі паясы кулямётчыкі на тачанках. Сувязісткі ціха зацягнулі адну са зварушлівых і сумных рускіх песен. Мой бацька лейцамі спраўна падсек коней. Потым ён павярнуў у мой бок заклапочаны твар і ўсміхнуўся. А ты, Коля, падняўся і крыкнуў яшчэ на развітанне:

— Будзь здароў, Янак! Бывай. Пішы.

Ты стаў на сялянскіх калёсах, абалперты на рускай вінтоўцы з доўгім штыком, і махаў мне рукой.

Ваенны абоз зварухнуўся. Рушыла кавалькада сялянскіх вазоў у напрамку палывой дарогі, каб дабрацца да ягяльнічкіх лясоў, якія цягнуліся кудысьці далёка-далёка, аж да Збруча, за якім ляжыць Камянец Падольскі і вялікая партызанская зямля.

Мой ты равеснік, малады хлопца з беларускай вёскі, кінуты суровым накіраваннем лёсу ў глыбокія тылы ворага, у падольскія яры! Якія баявыя шляхі прамерылі твае ногі ў лапцях з абкручаных дротам аўтапакрышак? Якія сцежкі? Які вораг паў ад тваёй рукі? Якая дзяўчына сумавала па табе? І як вітала цябе твая беларуская маці, калі ты вярнуўся з вайны дужа змораны цяжкімі салдацкімі нягодамі, пад нізкі дах сваёй хаты?

З польскай пераклаў П. ВЯДОМЫ.
(Друкуецца ў спарачэнні).

Ян АДАМСКІ

КОЛЯ ПРАХАРЭНКА

ВАЛОДЗЮ, САШУ І ДАВІДУ

— Бачыш, даражэнькі, — сказаў ты мне спакойным голасам, якім больш кемлівы вучыць тлумачыць менш цяжкім сяброўку складанасць ураўненняў і дробаў. — ён атрымаў ад мяне чаргу ззаду.

І ты па-вайскаваму павярнуўся. Тады я ўбачыў на плячах жандарскага мундзіра маленькія дзіркі, як быццам выпаленыя цыгарэтай. І прынеціў кроў. Нямецкую кроў.

— Цёпла мне ў ім, — сказаў ты. — Вось ужо восень блізка і холадна па вечарах, а вы... — глянуў ты на мяне ўважліва вачыма нападзіцяці, нападмужчыны. — Калі можаш, дай мне на дарогу кніжку і хлеба.

І раптам у хаце з'явіўся камандзір. — Ребята, в поход, — крыкнуў ён ад парога.

— Мы ж стомленыя, — сказаў нехта з вашых.

— Пад мяккой выспімся днём.

Бразганне зброі. Вы ўсхапіліся. Вас праглынула ноч. Не было часу даць табе хлеба і запытаць прозвішча.

А цябе, мой дружа, звалі Коля. Ты ляжаў на траве нашага панадворка, без галаўнога ўбору, у лапцях з абкручаных дротам аўтапакрышак, у гліна-зялёным плашчы нямецкага матацыкліста. Цёплае жнівеньскае сонца павольна паўзла па тваім хударлявым твары, ільнянога колеру валасах і падзіцячы раскінутых у сне руках. У левай ты сутаргава сціскаў вінтоўку з доўгім, тонкім штыком. Я нахіліўся над табой і некалькі хвілін назіраў. Ты прагнуўся. Паглядзеў на мяне з цікаўнасцю, далонню выцер з ва-

павагай, не спяшаючыся. Калі лыжка заляскала па дну місці, ты запытаў:

— Закурыць дасі?

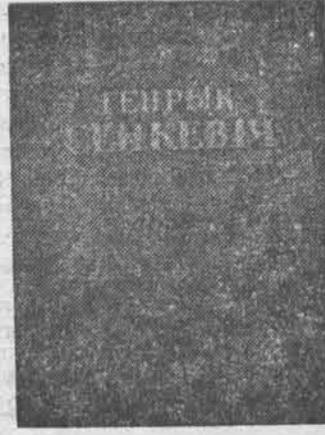
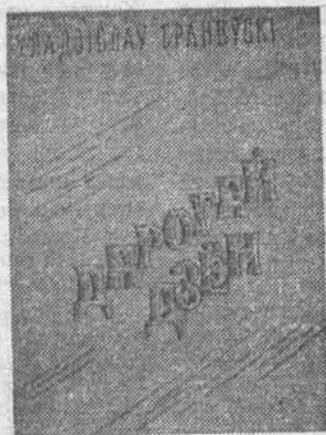
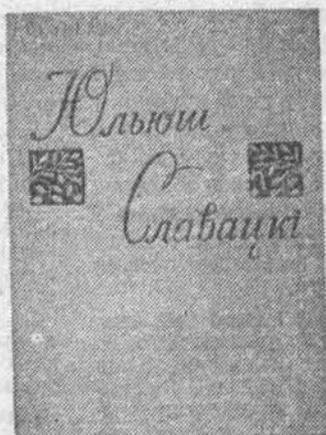
Я прынес табе самасейкі, ты зрабіў самарукі, а цесна скручаны кашук схаваў у кішэнь.

— Я, братачка, не куру, аднак ты-тунь заўсёды спатрэбіцца ў часе вайны. То дасі старшаму салдату-сябру, іншы раз пачастуеш гаспадару кватэры і ён тады не пашкадуе яды і асюткам хлеба падзеліцца. Ты тут на гаспадарцы сядзіш. Бацьку і маці ў жніве дапамагаеш, а мне, бачыш, зямляк, інакш, больш сурова жыць давялося. Але нічога. Вытрымаем. Выжывем.

Ты пачаў старанна чысціць вінтоўку. Я папрасіў пакінуць аўтограф і даў школьны альбом для вершаў, які да вайны маці падарыла мне на імяніны. Ты хвіліну падумаў і, узяўшы пяро ў руку, павольна і нязграбна пачаў ставіць высокія, перакошаныя літары: «На добрую памяць Яну Станіслававічу А. падзяка. Знаходзіўся ў гасцях у Яна ў часе вяртання з Карпатаў, пасля выканання С. задання. Коля Прахарэнка. Савецкі партызан. Вёска Доўлад». У тую ноч я спаў з табой і тваімі ваеннымі таварышамі ў гумне, на сене. Спарша акуратна ты паклаў патранташ і вінтоўку, а потым лёг сам і імгненна запаў у цвёрдым сне. Мы спалі да поўдня. Нас разбудзіла маці.

— Уставайце, — сказала яна. — Па хатах ужо ходзяць вашы начальнікі. Хутка паедзеце.

Мая маці лёгка дакранулася да тваёй рукі. Ты ўсхапіўся на ногі.

Ганаровае месца на паліцах бібліятэкі Беларусі займае польская класіка.

Змяшчаем вокладкі некаторых кніг польскіх пісьменнікаў, якія ў розныя гады выходзілі ў выдавецтвах рэспублікі: зборнік паэзіі А. Міцкевіча, «Выбранае» Ю. Славацкага, «Дарогі дзён» (вершы і паэмы) Ул. Бранеўскага, «Апавяданні» Г. Сенкевіча.

мар», раман «Трэцяе пакаленне» К. Чорнага.
Праўда, К. Чорны і Ю. Кавалец пісалі ў розны час, аднак у паказе жыцця сялянства ў іх ёсць шмат блізкага і надобнага, бо многае, што было характэрна беларускай вёсцы перыяду калектывізацыі, сустракаецца ў пасляваенным і нават сённяшнім жыцці польскага селяніна. У той час у Польшчы быў улічаны вопыт

пісаць усё жыццё.
Праўда, проза К. Чорнага пакуль што не перакладзена на польскую мову. Магчыма, нават, што сам Ю. Кавалец блізка не знаёмы з ёю, таму, як правільна заўважае В. Гапава, «можна гаварыць толькі аб тыпалагічнай аналогіі мастацкай прозы Чорнага і Кавальца, знаходзіць пэўныя моманты блізкасці ў творчым метадае абодвух мастакоў».

нога рэстарана, ён нечакана пазнаў сябе. Адыбыліся не проста знешнія перамены, а карэнае яго перараджэнне. Гэта асабліва выразна пісьменнік раскрыў у кацы аповесці: Тапорны канчаткова вызваляецца ад уяўнага спачування людзям і сваёй пяшчырай дабраты, ён становіцца ўнутрана адчужаным, адзінокім і чэрствым чалавекам.

К. Чорны гэты мастацкі прыём ужыў у вядомай сцэне «Трэцяга пакалення», калі Скуратовіч, адчуўшы раптоўна заўчасную сталасць і хітрасць Міхалкі, запытаў яго са злосцю: «Дзе ж ты так і навучыўся?! Ад каго ты так і пераняў?! Ты хітруеш, то ты хітруй, але чаго ты яшчэ з мяне злэкуешся, з старога чалавека? Я колькі жыў, то ніколі не бачыў і не чуў, каб у такіх гады такая душа была ў дзіцяці!» Скуратовічу стала страшна, бо гэтае ўражлівае здзяйсненне яго, гаспадарову «жыццёвую філасофію».

У кнізе В. Гапавай праведзена таксама тыпалагічнае параўнанне твораў Я. Брыля «У Забалотці днее» і «На Быстрыцы» з апавесцю М. Дамброўскай «На вёсцы вяселле» (1955). Гэтыя творы, што ўздымаюць надзённыя пытанні з жыцця пасляваеннай беларускай і польскай вёскі, маюць шмат надобнага ў мастацкай форме.

Манаграфія В. Гапавай цікава трымамі назіраннямі, значнымі абагульненнямі і вывадамі. У ёй не проста рэгіструюцца падобныя ці блізкія з'явы, факты, моманты ў творах беларускіх і польскіх празаікаў, а праводзіцца іх грунтоўнае і ўсебаковае даследаванне.

А. ВЕРАБЕЙ,
аспірант Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР.

У ПАРАўНАЛЬНЫМ АНАЛІЗЕ

Адным з асноўных аспектаў савецкага параўнальнага літаратуразнаўства з'яўляецца вывучэнне тыпалагічных сувязей, гэта значыць, гістарычна абумоўленай агульнасці і падабенства, «схожнення» (Жырмунскі) мастацкіх з'яў. Значны дасягненні тут ёсць і ў беларускіх вучоных А. Адамовіча, А. Лойкі, Ул. Калесніка, Э. Мартынавай, Ул. Казберука і іншых.

Прыкметны ўклад у распрацоўку гэтай важнай тэмы робіць В. Гапава сваёй кнігай «Зменлівае і спрадвечнае», дзе ў тыпалагічным аспекце разглядаецца творчасць буйнейшых прадстаўнікоў беларускай і польскай прозы XX стагоддзя. Асноўная ўвага звернута на К. Чорнага і Ю. Кавальца, якія сваёй творчасцю ўзнімали праблему гістарычных шляхоў сялянства да сацыялізму. Для параўнання ўзяты зборнік апавяданняў «Павалены вяз», апавесці «Дзямялі прыпісаны», «Танцуючы ястраб» Ю. Кавальца і апавядання, апавесць «Лявон Буш-

нашай сацыялістычнай практыкі, таму працэс ломкі ўласнікага быцця быў не такім балючым.

І ўсё ж у кожным творы пра сялянства асноўнымі, ключавымі з'яўляюцца такія праблемы, як чалавек і зямля, працоўныя пачаткі ў асобе чалавека і дробнаўласніцкія перажыткі. Кожны пісьменнік раскрывае іх па-свойму, улічваючы канкрэтныя гісторыка-нацыянальныя ўмовы, аднак часта назіраецца тыпалагічнае падабенства твораў розных мастакоў. У такім аспекце і разглядаецца творчасць К. Чорнага і Ю. Кавальца.

Ю. Кавалец найбольш вядомы прадстаўнік «вясковай прозы» ў польскай літаратуры, а К. Чорны хацеў паказаць «у мастацкіх вобразах гісторыю беларускага народа за часы ад знішчэння паншчыны і да нашых дзён — эпохі сацыялізму і руху народаў да камунізму». Ю. Кавалец неяк зазначаў: «У сялянскім двары ёсць усё, што трэба літаратуры для таго, каб яна магла напоўніцца багатым і цікавым зместам». Прыкладна гэта меў на ўвазе К. Чорны, калі гаварыў, што пра сваіх цімкаўцаў ён можа

Аўтар указвае, што ў творчасці абодвух пісьменнікаў шырока выкарыстоўваецца ўнутраны маналог, абодва распрацоўвалі тэму ўкрадзенага маленства.

Так, напрыклад, сюжэтным завяршэннем і сродкам філасофскага абагульнення драматычных канфліктаў, якія пакладзены ў аснову твораў К. Чорнага «Лявон Бушмар» і «Трэцяе пакаленне», а таксама аповесці Ю. Кавальца «Дзямялі прыпісаны», з'яўляецца суд над героем. Аднак у К. Чорнага гэтая сцэна паказана сцісла і лаканічна, а ў Ю. Кавальца пра суд над сялянствам-забойцам раскаваецца шырока.

Шмат тыпалагічна блізкага знаходзіць В. Гапава ў апавяданні К. Чорнага «Справа Віктара Лукашэвіча» і ў апавесці Ю. Кавальца «Танцуючы ястраб».

Абодва празаікі, раскрываючы псіхалогію сваіх герояў, паспяхова карыстаюцца мастацкім прыёмам «пазнавання». Так, у прыгожым элігантным мужчыне, якога герой апавядання Ю. Кавальца Міхал Тапорны ўбачыў у лютры пач-

Нам простых праўд,
нам лёгкіх праўд
не трэба.
У слове можа быць
і таямнічасць і загадка.
І верш не коціцца у шыйтан
і круглым хлебам,
пахучым,
цёплым,
гладкім...

У гэтых словах, бадай, — паэтычнае крэда Алеся Барскага, вядомага беларускага паэта з Беластоцчыны, аўтара зборніка «Мой бераг». Яго паэтычны радок і сапраўды не заўсёды гладкі, хоць аўтар надзейна абатраўся на лепшыя традыцыі беларускай і польскай літаратуры. Але ж у яго вершах мы знаходзім свежыя мастацкія вобразы, дбайныя адносіны да мовы, цікавыя жыццёвыя назіранні — усё тое, чым набіць нас сапраўднае паэзія. Галоўнае — ёсць у яго заўсёды думка і пачуццё, вартыя ўвасаблення ў мастацкіх вобразах.

Умее Алеся Барскі некалькімі штыхамі стварыць паэтычны малюнак з'явы і перадаць яе зменлівае, яе прыгажосць, як у вершы «Вавёрка».

Палоднай рыжай, агністай
Мільганула вавёрка ў галінах,
Рухомым клубном
прамяністым
Пайшла па бярозках, асінах,
Растапырыла хвост, як
ветразь,

Алеся Барскі. Мой бераг. Вершы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1975.

Лёгка плыве ў прастору,
Ляціць у подыху ветру
Густымі шляхамі бору...

Алеся Барскі (Аляксандр Баршчэўскі), выкладчык беларускай літаратуры Варшаўскага ўніверсітэта, выступае ў друку даволі даўно. Ён аўтар паэтычных зборнікаў «Белавежскія матывы» (1962) і «Жнівень слоў» (1968), выдадзеных

«І Д У Д А БЕЛАВЕЖСКОЙ ПУШЧЫ...»

у Беластоку, шматлікіх твораў, якія публікаваліся ў газеце «Ніва», альманаху «Белавежа», календарыях Беларускага грамадска-культурнага таварыства і інш. Імя Алеся Барскага, члена Саюза польскіх пісьменнікаў, карыстаецца заслужанай папулярнасцю на Беластоцчыне як паэта, як даследчыка беларускай літаратуры і актыўнага прапагандыста савецкай культуры.

З першых крокаў сваёй літаратурнай дзейнасці А. Барскі паказаў сябе паэтам грамадзянскай тэмы («Па слядах КПЗБ і Грамады» і інш.). Падзеі, адбываюцца ў ранніх вершах, маюць шырокае абагульняючае значэнне. Яны, як

правіла, не звязаны ні з асобай самога аўтара, ні нават з яго роднай вёскай. Але паступова ў паэзіі А. Барскага назіраецца ўсё больш выразны зварот да аўтабіяграфічнай і інтымнай тэматыкі.

Значнае месца ў творчасці паэта, асабліва ў ранні перыяд, займаюць белавежскія матывы. Але не таму, што яго

родная вёска Бандары, як піша аўтар вельмі цікавай прадмовы да кнігі А. Грачанікаў, знаходзіцца на ўсходзе Беларускай пушчы. Вёска аддзелена ад пушчы і адміністрацыйна, і дзесяцікіламетровай адлегласцю. Але пушча жыве ў свядомасці і тых жыхароў вёскі, якія яе ніколі ў жыцці не бачылі. Белавежа — гэта рамантыка і для самога А. Барскага, і для яго асяроддзя. У яго роднай мясцовасці няма ні гор высокіх, ні бязмежных марскіх прастораў. Ёсць затое лушча, якая прыйшла з далёкіх стагоддзяў, славіцца ва ўсёй Еўропе, увасабляе ў сабе нейкую незвычайную сілу, неўміручасць, непа-

дуладнасць часу. І не дзіва, што яна так уздзейнічала на ўяўленне паэта і натхніла яго на стварэнне рамантычнага верша «Белавежскія хлапцы»:

Са шляхамі зрасліся
зубровымі,
З бураломамі дзікімі,
грознымі.
І з тушынаю чулаю моваю,
З цёплым летам, з зімою
марознаю...

У зборніку «Мой бераг» ёсць вершы, прысвечаныя апісанню родных краявідаў, порам года, выяўленню сыноўніх пачуццяў да радзімы, да маці. Вялікае месца займае лірыка кахання.

У паэзіі А. Барскага ўвасобіліся найбольш характэрныя рысы і асаблівасці самабытнай творчасці пісьменнікаў Беластоцчыны. Песня сувязь з роднай глебай, з жыццём усёй народнай Польшчы — надзейная крыніца іх поспехаў і здзяйсненняў.

Уладзімір КАЗБЯРУК.

У ПРАГРАМЕ— ПОЛЬСКІЯ МЕЛОДЫІ

Народны ансамбль «Нёман» Гродзенскага гарадскога Дома культуры пачаў падрыхтоўку новай праграмы, з якой выступіць у Польскай Народнай Рэспубліцы. У яе ўключаны песні гродзенскага дыржора і кампазітара А. Вальчыка «Не бядай» на вершы Я. Коласа польскія народныя песні «Далёка-далёка», «Вячэрняя песня» С. Манюшкі і іншыя творы польскіх і беларускіх кампазітараў.

Балетмайстар Беларускага народнага ансамбля «Курпа-зеленя» Здзіслаў Дамброўскі паставіць з танцавальнай групай «Нёмана» польскія народныя танцы «Абарак».

Воіладкі некаторых кніг польскіх пісьменнікаў, якія пайшлі ў выдавецтвах Беларусі: зборнік апавяданняў «Ад Буга да Одры», раман Л. Кручынскага «Паўлінава пера», раман Е. Путраманта «Вера-сеня», апавесць У. Махзена «Рэпарт не будзе пасланым», зборнік «Горад мільбэцны і мы. Паэзія чырвонай Лодзі».

ПАДАРУНАК ДЛЯ «ЧАМУЧАК»

Паэтычныя здабыткі Беларускага паэта Віктара Швэда добра знаёмы нашаму даросламу чытачу, а вось з вершамі для дзяцей ён выступае ўпершыню. Гаворка ідзе пра яго кніжку «Дружба», што п'ядаўна «блаславіла» на паэтычную арбіту выдавецтва «Мастацкая літаратура».

У першых жа вершах, змешчаных у зборніку, прыёмым бражвае цёплая пранікнёнасць і ўвага аўтара да сваіх маленькіх герояў. Нельга не адчуць яго імкнення зразумець дзіцячую псіхалогію, неяк павольна занатаваць непасрэдна і цікавыя — менавіта дзіцячыя! — выпадкі з жыцця.

Большасць вершаў зборніка раскрывае непасрэднае і светлае дзіцячае здзіўленне кожнай сустрэчай з жыццём, з прыродай («Першы снег», «Дзіўны мастак», «Патанулі ў рэчцы зоркі»).

Кніга адрасавана дзецям малодшага школьнага ўзросту, тым дапытлівым «чамучакам», для якіх на свеце існуе гэтулькі невядома-дзіўных з'яў і рэчаў.

Маленькай Зосі, напрыклад, зусім не зразумела, чаму гэта зялёныя лісты клёна сталі раптам залатымі:

— І дзядушца не можа,
Хто фарбуе так пыгожа.
Раслаўмачы тата Зосі,
Што лісты фарбуе восень.

А Ігната цікавіць «дождж маёвы», ад якога, кажуць, можна падрасці («Ці падрас я, тата?»), Косціка — «непраўдзіваа вата», якою раптам пакрыўся ўвесь двор («Першы

Віктар Швед. Дружба. Вершы для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1975.

снег»), а Колю — той дзіўны мастак, які размаляваў «шыбы ў дзівосны ўзор». Але маленькія героі, якія жывуць у гэтым зборнічку, не толькі пытаюць, цікавяцца незразумелым, але і самі імкнуча самастойна асэнсавалі яго.

Вось як, напрыклад, адказвае Рыгор настаўніку на пытанне — чаму вада салёная ў моры?

Рыгор сказаў:
— Не ведаецце хіба?
Каб не псавалася ў ёй рыба.

Што ці верш — то новы герой, новыя падзеі, іншая настрайванасць. В. Швед піша п'яма майстэрску, не перагружаючы фразу — ён імкнецца будаваць яе ў лёгкадаступнай і зямальнай форме. Нагадаем верш «Курка чубатка і гусыняткі». Вось як перадае аўтар хваляванне квактухі, якая вывела гусынятак, а тыя — неслухі! — выраюць у вадае:

Курка здзіўлена бясконка:
— Гляньце, што за дзівакі!
Не пужаюцца рані,
Ко-ка, ко-ка! Ко-ка, ко-ка!
У рацэ вада глыбока.
У вадае мае малюткі
Патапіцца могуць хутка...

Запамінаюцца многія вобразы маленькіх герояў: абібока-Ігната («Аўтамат»), Ганулі («Як Гануля малако пільнавала», «Да сонца далёка»), баязлівага Колі («Сядзіць Коля на таполі»).

Праўда, ёсць сярод вершаў, змешчаных у гэтым зборніку, і не зусім удалыя, якія не вызначаюцца асаблівай адметнасцю, сумнаватыя («Канікулы», «Елка»). Нейк не данасуецца да агульнага зместу вершаў і назва гэтага страката-вясёлага і, бяспрэчна, цікавага зборніка для дзяцей.

Святлана ХОРСУН.

З ЛЮБОЮ ДА ДЗЯЦЕЙ

Дзіцячы пісьменнік... Каб стаць ім, мусіць, мала мець талент, прафесіянальнае майстэрства. Неабходна яшчэ адно, можа, нават самае важнае — любоў да дзяцей. Яна п'яма праяўляецца ва ўсім — у разуменні занатрабаванняў маленькага чалавека, ва ўменні жыць яго паўсядзённымі турботамі і радасямі, адчуваць сябе на месцы будучага чытача. Гэта вядома іспіна, але парэдка здараецца, што аўтар быццам забываецца, для каго піша, і тады з'яўляюцца ў творах маралізатарства, хадзюльня героі.

Гэтага нельга сказаць пра Міхала Чарняўскага, які добра зарэкамендаваў сябе менавіта як дзіцячы пісьменнік. Убачылі свет ужо некалькі яго зборнікаў, апошні — «Парад» — зусім п'ядаўна. У ім больш, чым у ранейшых, адчуваецца непадробная аўтарская шчырасць, дабрата, веданне свету дзіцяці. Героі вершаў вучацца спасцігаць таямніцы жыцця, робяць першыя адкрыцці, першыя крокі і на шляху да працы.

Менавіта працоўны пакірунак маюць большасць вершаў зборніка. Ужо ў першым з іх — «Майстры» — дзед і ўнук робяць веснічкі-варотцы. Праца абодвум прыносіць асалоду: малы дзядушца да працы, адчувае сваю патрэбнасць, нават неабходнасць; дзеду ж прыёма даваць яму першыя ўрокі... Героі многіх вершаў зборніка заняты паспільнай працай — хто па-сапраўднаму, хто ў гульні.

М. Чарняўскі — паэт, у творчасці якога гумар займае важнае месца. Ёсць вясёлыя,

дасціпныя радкі і ў новым зборніку. Падказаны яны штодзённымі назіраннямі за жыццём дзяцей, іх справамі. Вось, напрыклад, у вершы «Размова з унучкай» дзядушчыка, калі бабуля называе яе беларускай, не пагаджаецца:

— Не, — сказала бабуля Ліля,
— Рукі трохачкі ў чарніле.

Вялікае месца ў зборніку адведзена казцы. Наогул, М. Чарняўскі любіць гэты жанр. Ён творча асэнсаввае народныя здабыткі. Хораша напісаны казкі «Незвычайны ўрок», «Сычова навука», «Чутка». У астатніх жа — «Здарэнне ў цырку» і «Прыгоды цагліны» — заўважаецца, на наш погляд, п'яма аўтарская зададзенасць. Мала ў іх пачуцця, непасрэднасці, адчуваецца, што М. Чарняўскі хоча неяк «выцягнуць» гэтыя гісторыі. У малых пры знаёмстве з імі ўзнікне, безумоўна, мноства «чаму», на якія нават дарослым не так лёгка будзе адказаць.

Некалькі заўваг і адносна вершаў. Калі-нікалі ў іх трапляюцца некаторыя «вольнасці», не зусім дасціпныя выразы, і тады ствараецца ўражанне, што аўтар на нейкі час забываецца, для каго піша. Напрыклад, у вершы «Шарык»: «Ен на іх (вожыка, ката, начанят. — Т. Н.) не гырне Не ашчэрыць зяпу».

А ці ж не надуманы верш «Паспачувала»? Дзядушчыка спачувае хлопчыку, што яму, як яна чула на занятках, «мядзведзь на вуха наступіў». Часцей падобныя выразы можна чуць у жартах дарослых. А тым, каму адрасавана гэтая кніжка, — дзецям малодшага школьнага ўзросту — такія жарты наўрад ці зразумелы.

Тамара НІКІЦІНА.

Сяргей Іванавіч СЕЛІХАНАЎ

рокую вядомасць, — помнік Герою Савецкага Саюза К. Заслонаву ў г. Оршы, барэльеф «Савецкая Армія ў гады Вялікай Айчыннай вайны» для помніка-абеліска на плошчы Перамогі ў г. Мінску. Вялікі ўклад унёс С. І. Селіханаў у развіццё манументальнага мастацтва Беларусі і ў наступныя гады. Ён створаны помнікі партызанцы Л. Чалоўскай у г. Барысаве, Герою Савецкага Саюза п'янеру Марату Казею ў г. Мінску, беларускім партызанам братам Цубам у Салігорскім раёне, партрэтная фігура А. Сталетава для будынка Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта і інш.

Выдатным творчым дасягненнем С. І. Селіханава з'яўляецца работа па стварэнню скульптурнай кампазіцыі мемарыяльнага комплексу «Хатынь», за якую ён удастоены высокага звання — лаўрэата Ленінскай прэміі.

Мастак шырокага творчага дыяпазону, С. І. Селіханаў актыўна працаваў у галіне станковай скульптуры, стварыўшы выдатную галерэю партрэтаў герояў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, выдатных дзеляў мастацтва і культуры рэспублікі, рабочых, калгаснікаў.

Творчасць С. І. Селіханава — мастака-камуніста, таленавітага скульптара, чалавека гарачага і неспакойнага сэрца, атрымала прызнанне шырокай грамадскасці. Савецкі ўрад высока ацаніў баявыя заслугі і вялікі ўклад С. І. Селіханава ў савецкае выяўленчае мастацтва, узнагародзіўшы яго ордэнамі Айчыннай Вайны I і II ступеняў, ордэнам Чырвонай Зоркі, ордэнам «Знак Пашаны», і многімі медалямі.

Сяргей Іванавіч Селіханаў застаецца ў нашай памяці як чалавек, які аддаў увесь свой талент, усе свае сілы служэнню савецкаму выяўленчаму мастацтву.

А. Т. Кузьмін, Н. Л. Сняжкова, У. Е. Лабанок, А. Л. Петрашкевіч, Ю. М. Міхневіч, У. А. Кароль, Р. П. Платонаў, Т. Т. Дзмітрыева, М. Д. Жукоўскі, З. І. Азгур, А. А. Анікейчык, А. А. Бембель, І. М. Глебаў, Э. П. Герасімовіч, Ю. М. Градаў, Я. А. Зайцаў, В. П. Занковіч, Я. Л. Ліневіч, Л. М. Левін, В. С. Пратасеня, Я. І. Скурко (М. Танк), А. А. Тоўсцік, В. Т. Тураў, В. К. Цвірко, Р. Р. Шырма.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР смуткуе з прычыны заўчаснай смерці народнага мастака БССР, лаўрэата Ленінскай прэміі Селіханава Сяргея Іванавіча і выказвае спачуванне родным і бліжнім нябожчыка.

Прэзідыум праўлення, партыйнае бюро і мясцовы камітэт Саюза мастакоў БССР глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці народнага мастака БССР лаўрэата Ленінскай прэміі Сяргея Іванавіча Селіханава і выказвае спачуванне сям'і, родным і бліжнім нябожчыка.

ПАДЗЕІ, ФАКТЫ

НА ГАСТРОЛЬНЫХ МАРШРУТАХ

Канцэртамі ў Палтаве пачала гастролі на Украіне Акадэмічная харавая капэла БССР. Артысты выступяць у Данецку, Запарожжы, Днепрапятроўску і іншых гарадах рэспублікі.

Будуць выканацца кантата «Леніну слава» А. Багатырова, сімфанічная паэма «Вечна жыў» Г. Вагнера, «Патэтычныя араторыя» Г. Свірыдава, «Рэвіюем» В.-А. Моцарта, іншыя творы савецкіх і зарубешных кампазітараў.

КАНЦЭРТЫ У МАЛДАВІ

Мазырскі народны ансамбль песні і танца клуба «Будаўнік» вярнуцца з паездкі ў Малдавію. Самадзейныя артысты выступяць у канцэртамі ў Кацюсню і двух саўгасах.

Гэта паездка — узнагарода калектыву за першае месца ў

другім туры Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

ПРЭМ'ЕРА У ПІНСКУ

У народным театры Пінскага гарадскога Дома культуры адбылася прэ'мера спектакля па п'есе А. Кузняцова і Г. Штайна «Жанаты жаніх». Аныццывіў пастаноўну галоўны рэжысёр тэатра заслужаны дзеля культуры БССР І. Б. Сакоўскі.

Цяпер калектыв паказвае сваю новую работу ў гаспадарках раёна.

БЕЛТА.

«РАДАСЦЬ» — НАРОДНЫ АНСАМБЛЬ

Споўнілася дзесяць гадоў дзіцячаму харэаграфічнаму ансамблю «Радасць» Палаца культуры Магілёўскага завода штурчанага валанна імя В. У. Куйбышава. З яго майстэрствам знаёмы глядачы многіх гарадоў Украіны, а таксама Балгарыі і ГДР. На рэспубліканскім аглядзе творчасці юных «Арляняты вучацца лятаць» ка-

ллектыву заняў першае месца. За высокае вытаначнае майстэрства, актыўны ўдзел у культурным абслугоўванні працоўных «Радасць» удастоена высокага звання — народнага ансамбля.

БЕЛТА.

ЗАЎСЁДЫ НА ПАСТУ

Аўтар кнігі «Солдаты мільіона», якую выпусціла выдавецтва «Беларусь» у літаратурнай рэдакцыі А. Міронава, генерал-маёр мільіона Іван Восілавіч Цімашэнка больш як чвэрць стагоддзя працаваў у Міністэрстве ўнутраных спраў БССР, а апошнія гады быў першым намеснікам міністра. Ён сабраў багаты фактычны матэрыял пра барацьбу супрацоўнікаў беларускай мільіцыі ў першыя дні Вялікай Айчыннай вайны супраць варожых дыверсантаў і тэрарыстаў, а пазней у складзе партызанскіх атрадаў і груп з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Гаворыцца ў кнізе і пра цяжкую, неспакойную службу мільіцыі ў нашы дні.

Прадмову да кнігі напісаў намеснік міністра ўнутраных спраў СССР генерал-лейтэнант юстыцыі Б. А. Віктараў.

ЗАПРАШАЕ «ДРУЖБА»

«Дружба» — гэта кніжны магазін на Ленінскім праспекце беларускай сталіцы. Тут заўсёды шматлюдна. Сюды прыходзяць аматары польскай, балгарскай, нямецкай, чэхаславацкай і іншых літаратур краін сацыялізму, тыя, што вучаюць мовы гэтых народаў, хто чытае творы замежных сяброў у арыгінале.

Завітаем і мы ў «Дружбу» і пазнаёмімся з раздзелам «Кнігі Польскай Народнай Рэспублікі». Цяпер, напярэдадні Дзён польскай літаратуры ў Беларускай ССР, асабліва вялікі попыт на кнігі польскіх аўтараў. Выбар жа твораў нашых сяброў тут вельмі разна-

стайны. Аповесці і раманы, вершы і паэмы, мемуарная, прыгодніцкая, навукова-тэхнічная літаратура...

Значна папоўніліся паліцы магазіна цяпер, перад днямі польскай літаратуры.

Дырэктар кнігарні Людміда Сцяпанюна Сарнова расказвае, што нядаўна ў магазін паступіла 170 назваў новых кніг агульнай колькасцю 7.400 экзэмпляраў. Сярод іх — «Выбраныя творы» Я. Івашкевіча, «Кардынал і хам», Л. Кручоўскага, «Гісторыя граху» С. Жэромскага, «Сыны Напалеона» Я. Дацкевіча, «У пустыні і ў пушчы» Г. Сянкевіча, «Касмадром» К. Фіялкоўскага, «Шпіталь пераўтварэнняў» С. Лема, «Заўсёды нейкая раница...» Я. Вячэрскай, «Настурцыя і леў» А. Мінкоўскага, «Дзверы ў лес» Г. Снаркевіча, «Імжа» Т. Асташэўскага і іншыя.

Шырока прадстаўлена паэзія. Гэта зборнікі вершаў Ю. Озга-Міхальскага, В. Шымборскай, Г. Вальчака, Х. Плят, Г. Касцінскага, А. Патэў-Грабоўскай і іншых.

Той, хто цікавіцца гісторыяй Польскай Народнай Рэспублікі, развіццём яе прамысловасці і сельскай гаспадаркі, біяграфіяй гарадоў, можа набыць маляўніча аформлены альбомы «Польшча», «Варшава», «Кракаў», «Шчэцін», «Вроцлаў».

Калі ж хто хоча дасканала навучыцца чытаць і размаў-

ляць па-польску — да паслуг яго «Падручнік польскай мовы», які склалі С. Кароляк і Д. Васілеўская. У дадатак да яго ёсць грамплацінка, дзе даюцца ўрокі польскай мовы.

Ёсць у «Дружбе» і творы рускіх і савецкіх пісьменнікаў, якія выйшлі ў розных выдавецтвах ПНР у перакладзе на польскую мову. Сярод іх — «Анна Карэніна» Л. Талстога, «Навальніца» А. Астроўскага, «Дваццаць дзён без вайны» К. Сіманавы і іншыя.

Цэлы раздзел складаюць кнігі беларускіх пісьменнікаў, што перакладзены на мову суседни-

га народа. У магазіне можна набыць на польскай мове кнігі «Птушкі і гнёзды» Я. Брыля, «Дажджыч да святання» В. Быкава, «Лонва» І. Пташнікава, зборнік «Мае мядзведзі і іншыя беларускія апавяданні», у які ўвайшлі творы Я. Коласа, М. Лынькова, К. Чорнага, Я. Скрыгана, А. Чарнышэвіча, П. Пестрака, А. Кулакоўскага, Я. Брыля, І. Шамякіна, І. Мележа, В. Быкава, І. Навуменкі, Л. Арабей, Ул. Караткевіча, І. Пташнікава, В. Адамчыка, І. Чыгрынава, А. Кудраўца, Б. Сачанкі, А. Жука.

Работнікі кнігарні «Дружба»

расказваюць, што ў магазіне ёсць шмат актыўных наведвальнікаў, якія сістэматычна папаўняюць свае дамашнія бібліятэкі польскай літаратурай. Сярод іх — М. Юркевіч, У. Казбярук, Л. Дземяновіч, О. Урбанак і многія іншыя.

...Да Дзён польскай літаратуры ў Беларускай ССР кнігарня наладжвае вялікую выстаўку-продаж кніг нашых сяброў.

«Дружба» сардэчна запрашае ўсіх, хто любіць творы польскіх пісьменнікаў.

В. МАРЫНІЧ.

На адымту — у кнігарні «Дружба».

Фота Ул. КРУКА.

З кастрычніка — Дзень настаўніка

ПЛАВАГА і любоў да настаўнікаў прыйшла да мяне, яшчэ дашкольніца, з вусняў маці.

У тое лета, адразу пасля вызвалення родных мясцін ад гітлераўцаў, у нашай сям'і пагарэлаўцаў з'явіліся новыя клопаты: у што абубіць і апрашуць дзяцей, каб выправіць у школу. Маці выпрасіла ў сваёй сястры — незабыўнай цёткі Грыпіны — кавалак палатна, кройла і шыла з яго мне штаны і кашулю. Я быў у хаце, шчаслівы, з прагавітасцю глядзеў на абноўку. Слухаў уважна, як цётка і маці хвалілі свайго настаўніка Лявонція Максімавіча Асташэню, які доўга навучаў дзяцей грамаце ў Дукоры, дзе яны нарадзіліся і раслі.

— Асташэню паважалі за ветлівасць, — гаварыла маці. — За тое, што ён вітаўся з усімі, не было ў яго бедных і багатых.

— Да Лявонція Максімавіча ў хату заходзілі ў любую хвіліну днём і ночы, — дапаўняла яе цётка Грыпіна. — Скардзілі на папа і папа, на старасту і эканомна. Давяралі яму радасць і гора... Настаўнік бясплатна пісаў патрэбныя паперкі.

— Людзі з ім дзеляліся апошнім, — успамінала мінулае гадзі маці. Не абыходзілі добрага чалавека... На вясельях і на хрысцінах ганаровым госьцем у кожнай хаце быў Асташэня.

— А помніш, Домна, якія смешныя п'есы ставіў Лявонцій Максімавіч! — усклікала цётка Грыпіна. — Усё наваколле збіралася ў мястэчка. Любілі людзі глядзець, як папоў і буржуаў крытыкуе настаўнік са школьнікамі. Роўных Асташэню не было ў Дукоры.

— Настаўнікі заўсёды былі першымі людзьмі ў вёсцы, — пацвярджала маці. — Хто ўжо цяпер будзе вучыць дзяцей? Настаўнікі на фронце...

Жанчыны ўздыхнулі, змоўклі. Голкамі прышывалі: цётка Грыпіна — кашулю да кашулі, маці — пояс у бітанак.

Я назіраў за ўмелымі, зладжанымі рухамі іхніх рук. З боязю думаў пра школу. Палохата невядомасць, займаў клопат: хто ж будзе мяне ву-

чыць, калі настаўнікі на вайне?

Аднойчы завітала да нас настаўніца — з выгляду строгая, але прыгожая і добрая Антаніна Іванаўна Арлова. Я прытаіўся за коцінам, чакаў, што яна будзе гаварыць. У класе рабіла заўвагу, што я многа бегалі і штурхаюся на перапынках. Але настаўніцу хваліла іншае.

— На дварэ замарозкі, у класе не паліцца, — спакойна гаварыла Антаніна Іванаўна. — Трэба сыну цяплейшую вопратку.

— Усё ў вайну згарэла, — заплакала маці. — Усё старое перабрала — адны ляткі.

— А гэта чый кажух? — заўважыла настаўніца на палку пры печы старое, выпашанае адзенне, узяла той кажух у рукі. — Распарыце яго. Звузіце, Дзірачкі залатайце.

Антаніна Іванаўна, як вопытная краўчыца, паказала, як і што зрабіць, папярэдзіла, каб маці рукавы дужа не завужала.

Пазней, калі мы вярнуліся ў родную сваю вёску — у Хазынішкі, што на адзінаццатым кіламетры бабруйскай шашы і другім каном блізка прымыкае да Дукорскай пушчы, мяне вучыла Алена Давыдаўна Даражок. Маладая ўдава. Мужа — музыку, удзельніка мастацкай самадзейнасці, простага вясковага веселуна — расстралялі гітлераўцы. Жыла яна са свёкрам, у якога вайна адабрала ўсіх чаквярых сыноў. Ён забраў да сябе нявестку, гадаваў унука Віцьку. Жыла Алена Давыдаўна, як усе ў першыя пасляваенныя гады. Знала бясклэбную Вясною, калі бульба была на зыходзе, збірала разам з жанчынамі на полі зімавалую, перамёрзлую, пякла з яе сінія, крухмалістыя аладкі. Вясной збірала ічаўе. Разам з адна-вяскоўцамі паспявала ўсюды. Людзі паважалі і наважваюць Алену Давыдаўну.

Даўно пераваліла за семдзесят Сцяпану Іванавічу Бардзіяну — былому дырэктару Матароўскай дзесяцігодкі, якую я заканчваў. Здзіўляла і здзіў-

ляе, якім сваім і патрэбным чалавекам быў ён не толькі ў класе ці настаўніцай, але і ў калторы калгаса, на ферме, на сенакосе і на полі ў час сябу або жніва. Не магу забыцца, як раніш вясной 1952 года ён разам з намі — вучнямі старэйшых класаў — падносіў бярвенні на новы зруб школы, як радаваўся пасля прасторы, святлу і сонцу ў новым будынку.

Мне вельмі часта даводзіцца слухаць захапляючыя, ад шчырага сэрца расказы людзей пра сваіх першых, пра самых любімых і паважаных настаўнікаў. Якраз у гэтым хоры прыемных успамінаў я пачуў

ці кубаметраў газу выкідваецца на вецер.

— Няўжо пельга яго прымяніць на паліва ці ў прамысловасці? — пытаюся.

— Можна. Каля Рэчыцы будуюцца газанерапрацоўчы завод, — гаворыць старшыня. — Але колькі газу пайшло ўжо на вецер. Спяшаліся здабываць нафту. А газ прападаў... Рудзішкін пісаў у газету.

— Дык Мікалай Мікітавіч і селькор? — здзіўлены, перапытаў я.

— Рудзішкін у нас майстар на ўсе рукі, — паважна гаварыў старшыня калгаса. — Бязлітасна выдэ барачбу за ўзорны грамадскі парадак у

датычца выхавання маладой змены.

Крыху счакавшы, Мікаіл Мікітавіч паказаў намалёваныя ім ілюстрацыі да кнігі Івана Шамякіна «Глыбокая палынь» і «Трывожнае пчасце», да кнігі Героя Савецкага Саюза Віктара Лівенцава «Партызанскі край», Міхаіла Бубянова «Белая бяроза». Лютая вайна, зварыны твар фашызму, кроў і слёзы, адчайнае змаганне з чужынцамі — вось тое галоўнае, што выхпіў ёмістымі мазкамі самадзейны мастак з твораў пра незабыўны, гераічны час. Малюнкi гэтыя выстаўляліся ў Гомельскім абласным ДOME настаўнікаў, выклікалі захапленне сяброў па працы. Мне зацікавіла іншае.

— Скажыце, Мікаіл Мікітавіч, у вашай школе многія любяць маляваць?

— Пачынаюць многія, — усміхаецца Рудзішкін і глядзіць на сваіх сыноў Сашу і Гею, што схіліліся над кнігай. — І яны пачыналі добра маляваць. Цяпер пакінулі гэты занятак. Купляй, кажучь, матацыкл.

— А з музыкай як у школе, Мікаіл Мікітавіч?

— Ёсць музыканты. Але не мая ў тым заслуга... У васьмігодцы цяжка з музыкай. Толькі пачуць граць на якім інструменце, а ім час ісці ў сярэдняю школу... Ды на кіраўнікоў гурткоў у невялікіх школах ніхто асаблівай увагі не звяртае.

Што праўда, то праўда! Папершае, не ў кожнай вясковай васьмігодцы, ды і дзесяцігодцы, ёсць такія музыканты ці мастакі, як Рудзішкін у Дуброве. Па-другое, працаваць яны павінны не толькі па ўласнай ініцыятыве. Магліва, неўзабаве ў школы пойдунь з большай ахвотай і кіраўнікі сельскіх дамоў культуры, якія маюць спецыяльную адукацыю. Да дзяцей у калгасы і саўгасы часцей будунь заглядаць прафесіянальныя мастакі, музыканты, танцоры, спевакі...

Даўня ў мяне любоў і павага да вясковых настаўнікаў. Была, ёсць і будзе заўсёды.

Валянцін МЫСЛІВЕЦ.

СЕЙБІТЫ РАЗУМНАГА, ДОБРАГА

шмат добрых слоў пра Міхаіла Мікітавіча Рудзішкіна — былога дырэктара, цяпер выкладчыка матэматыкі Дуброўскай васьмігодкі, што ў не блізім ад Мінску Рэчыцкім раёне.

Адны гаварылі, што Рудзішкін піша вершы. Сярод іх сустракаюцца напоўненыя светлым лірызмам, свежым пачуццём, з выразна акрэсленай думкай радкі. У пацвярджэнне дэкламавалі асобіяны з іх, а то і цэлыя вершы.

Многіх, хто яго добра ведаў, Мікалай Мікітавіч чараваў сваім граннем на скрыпцы, на балалайцы, на гітары ці мандаліне.

Вельмі цягнула мяне ў Дуброву, да Міхаіла Рудзішкіна — пачуць, на што ён здатны ў музыцы, адкрыць, можа, для сябе нечуванна музычны край.

А тут яшчэ свежы напамінак: Мікалай Мікітавіч — прыроджаны мастак. Свае карціны выстаўляў не толькі ў Рэчыцы, але і ў Гомелі.

І нарэшце, казалі, што Рудзішкін — аматар-пчалар.

Дык вецарам, як толькі завітаў у Рэчыцу, я хутчэй паспяшаўся на сустрэчу з вясковым настаўнікам. Абалат лапці ў святле фар мільгалаі дрэва, далей на гарызонце калыхалася поляма—гарэў газ, што ўтвараецца пры здабычы нафты.

— Дзень і ноч так, — заўважыў мой спадарожнік, старшыня калгаса «Шлях Леніна» Іван Максімавіч Сініца. — Сот-

вёсцы. Таварыскі суд калгаса «Шлях Леніна» пад яго кіраўніцтвам лічыцца лепшым у раёне.

Пакуль мы са старшыняй гаварылі, дык машына мінула лес, пад'язджала да самцяй Дубровы. Яркая, зіхатліва гарэлі агні ў хатах, ліхтары скрозь па вуліцы.

Міхаіла Рудзішкіна засталі ў сельсавеце. Маладжавы з твару, стройны, падцягнуты. Аж не верыцца, што чалавеку пераваліла за шэсцьдзесят. У вачах — іскрысты бляск. На скронях — рэдкая сівізна. Зухватасць у рухах. Знешне нішто не выдае ў настаўніку пенсіонера.

— Засядаў сельскі камітэт вёскі Дуброва, — складае паперы і гаворыць Мікаіл Мікітавіч. — Афармляў воль пратакол, як старшыня... Днём адбываў ралоўку за карову, пасвіў чараду, дык не паспеў... Адыклаць жа справу назаўтра не люблю.

Усе клопаты і трывогі вёскі, усе праблемы сельскага інтэлігента сабраны ў гэтым чалавеку! Але Міхаіл Рудзішкін не спяшаецца ўсё выстаўляць на паказ. З асаблівым натхненнем ён расказваў пра сваю родную вёску Уборкі, што ў Лоеўскім раёне.

...Сопечным ранкам мы з Міхаілам Рудзішкіным пачалі гаворку пра школу. З вусняў вомытнага педагога я пачуў адказ на многія пытанні, што

Перш-наперш прыцягвае ў ёй рэалістычны напрамак, які бярэ свой пачатак ужо «знутры» рамантычнай драмы А. Міцкевіча і Ю. Славацкага. Таму часцей за ўсё ў Беларусі ставяць п'есы такіх аўтараў, як А. Фрэдра, Г. Запольская, Л. Кручкоўскі. Для іх (у рознай, вядома, ступені) характэрнае імкненне аўтараў дакладна акцэнтаваць сацыяльную вастрыню драматургічнага канфлікту. Што датычыць

і заслужанымі артыстамі БССР Г. Талкачовай і Б. Уладзімірскім.

У 1962 годзе народны артыст ССРСР Л. Рахленка адкрывае для нашай сцэны п'есу П. Хайноўскага «Зыбучыя пяскі», музыку да якой напісаў заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Г. Вагнер, знаўца польскай музычнай класікі і фальклору. Дарэчы, гэты кампазітар выступіў як афарміцель і другога звароту купалаўцаў да камедыі «Дамы і гусары» ў 1957 годзе, калі ў галоўных ролях выступілі бліскучыя прадстаўнікі вэтэранаў трупы на чале з народнай артысткай ССРСР Лідзіяй Ржэцкай.

Знамянальнай падзеяй у творчым жыцці Рускага тэатра БССР імя Максіма Горкага быў спектакль «Справа Даўбмана» («Герой фатэрланда») — палітычна дзейная, прасякнутая духам барацьбы з ворагамі міру і сацыялізму п'еса лаўрэата Міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» Леана Кручкоўскага. Прэм'ера яго адбылася ў 1965 годзе. Цяпер тут іграюць інсцэніроўку апавесці Е. Ставінскага «Гадзіна пік».

А сёння? Літаральна сёння Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа дае прадстаўленні, якія пазначыў сам аўтар, «твора для сцэны ў трох эпохах» Станіслава Граховяка «Шахматы». Для пастаноўкі гэтага спектакля ў Віцебск быў запрошаны з Масквы дыпломнік Дзяржаўнага інстытута тэатральнага мастац-

Сцэна са спектакля «Шахматы».

Польскі дырэктар Ежи Чаблоцкі і Яраслаў Вошчак.

К АЛІ гарташ старонкі гісторыі беларускай сцэны, у рэпертуарным спісе кожнага тэатральнага калектыву сустракаеш імя польскага драматурга.

Асабліва яркавы і хваляючы такі факт: Першы БДТ (цяпер Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы) адкрываў заслону першага спектакля ў сваім першым сезоне ў верасні 1920 года творам Э. Ажэшкі. У дзень адкрыцця іграўся спектакль «Рысь» («У зімовы вечар»), пастаўлены Фларыянам Ждановічам. Праз год той жа рэжысёр падрыхтаваў іншы твор слаўтай пісьменніцы — інсцэніроўку апавесці «Хам» (прэм'ера 16 студзеня 1921 года). На пачатку дзейнасці другога выдатнага рэжысёра Еўсцігнея Міровіча таксама пазначаны польскія п'есы: дасціпная і сакавітая камедыя А. Фрэдра «Дамы і гусары» і драма «Іх чацвёрта» Г. Запольскай... А Другі БДТ у парадку студыйнай падрыхтоўкі да выступленняў артыстаў у самых разнастайных драматургічных жанрах паставіў сімвалічную п'есу Е. Жулаўскага «Эрос і Пейхія», якую пераклаў на беларускую мову Янка Купала (галоўныя ролі ў спектаклі выконвалі народныя артысты БССР С. Станюта і Ц. Сяргейчык).

Такім чынам, ёсць усе падставы гаварыць пра сталую садружнасць нашага сцэнічнага мастацтва з польскай драматычнай літаратурай.

Л. Кручкоўскага, то ён наогул даў узоры спалучэння жыццёвай назіральнасці, псіхалагічнай глыбіні і філасофскага абгульнення вострых праблем сучаснай рэчаіснасці. З больш

АДМЕТНАЕ І ЗНАЁМАЕ

малых аўтараў наша сцэна карытаецца падзеяй тэматыкай такіх твораў, як «Начынаю апавесць» К. Хайнскага, «Шахматы» С. Граховяка...

Кожны зварот да драматычнай літаратуры братняй краіны выклікае цікавасць як да рэжысёрскага тлумачэння класікі, так і раскрыцця сучаснай тэматыкі. Зноў жа назавём імёны пастаноўчыкаў: народны артыст БССР Канстанцін Саннікаў у 1959 годзе паставіў з купалаўцамі «Смерць ваяводы» («Мазепа») Юльіа Славацкага, у коласаўцаў заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Аляксандр Скібнеўскі рэжысіраваў камедыю «Мараль пані Дульскай» з народнымі артыстамі БССР А. Радзюкоўскай, Ц. Сяргейчыкам і заслужанымі артыстамі БССР М. Федароўскім і Г. Арловай у галоўных ролях. Рамантычная плынь і пэтычнае характэрнае слова Ю. Славацкага ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы арыгінальна ўвасаблялася народным артыстам БССР І. Шацілам

тва імя А. В. Луначарскага В. Звераўшчыкоў, які ў сцэнаграфіі А. Салаў'ева з музыкай сучасных польскіх кампазітараў Т. Надольскага і Ч. Ньмана паставіў самабытнае відовішча, дзе так востра ставіцца праблема адказнасці чалавека за кожны свой учынак і перад самім сабой, і перад грамадствам. Гледачы цёпла сустракаюць арыгінальныя акцёрскія работы народнага артыста БССР І. Матусевіча (Граф), заслужанай артысткі БССР А. Мельзюковай (Графіня-нахлебніца), артыстаў Л. Нісневіч (Графіня-жонка), Л. Трушко (Барон), В. Пятовка (Чалавек) і М. Цішчкіна (Лакей). «Шахматы» былі з цікавасцю сустрэты масквічамі ў час сёлетніх гастролёў коласаўцаў ў сталіцы нашай Радзімы.

Імя польскага кампазітара Станіслава Машоўкі моцна звязана з Мінскам. Тут ён некалі далучаўся да мастацтва тэатра наогул. І Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР неаднаразова

паказваў і паказвае цяпер яго заўсёды прыцягальныя для паклоннікаў опернага мастацтва творы — «Страшны двор» і «Галька». Афішны сезон 1976/77 гг. запрашаюць

ларусі Янкі Купалы і Максіма Тапка (першы з іх пераклаў лібрэта оперы «Галька», другі — «Страшны двор»).

Сёння ж у Брэсце драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі паказвае спектакль «Начынаю апавесць» на п'есе К. Хайнскага ў рэжысуры гасця з ПНР Юзефа Ясельскага.

Мінулае і сучаснае жыццё братняга народа знаходзіць сваё адлюстраванне на сцэнічных падмостках рэспублікі. Творчыя сувязі набываюць усё больш рэгулярны характар. І гэта радуе ўсіх нас.

В. ШЫПЦА.

Сцэна са спектакля «Зыбучыя пяскі».

Рускі тэатр БССР імя Максіма Горкага сёлета з вялікім поспехам гастралюе ў Куйбышэве і Казані. Калектыву лічыў выступленні ў гэтых вядомых сваёй гасціннасцю і высокай папрабавальнасцю да сцэнічнага мастацтва гарадах сваёсаблівай творчай справаздачай. Узгагароды і водгукі грамадскасці сведчаць аб тым, што рэпертуарнае багацце і сталасць акцёрскай трупы заслужылі прызнанне. Сёлета тэатр атрымаў прэмію за поспехі ў выхаванні артыстычнай моладзі. Мацнейшым сувязі з жыццём маладога горада Салігорска, дзе рэгулярна адбываецца паказ лепшых спектакляў. Восем ужэ тыдзень як адбылася заслужана новага сезона, і карэспандэнт «ЛіМа» напрасіў галоўнага рэжысёра тэатра Барыса Іванавіча Луцэнка расказаць аб напрамку дзейнасці калектыву.

— Ідзе няспынны працэс пашырэння і паглыблення творчых сувязей тэатра з гледачом. Напрыклад, у часе гастролёў мы яшчэ раз пераканаліся, што цяперашні наведвальнік тэатра надзвычай жыва рэагуе на арыгінальную трактоўку і раскрыццё глыбінных думак драматургічнай класікі. Як і «дома», мы адчуваем ўсхваляваную атмасферу на спектаклях «Узыходжанне на Фудзіяму» і «Апошняя інстанцыя», а гэта сведчыць пра надзённасць сур'ёзнай размовы на маральна-этычныя тэмы, аб грамадзянскай адказ-

насці чалавека за кожны свой крок.

Ці азначае сказанае, нібы цяпер роля тэатра зводзіцца толькі да інтэрпрэтацыі п'есы і яе яркавага сцэнічнага ўвасаблення? Не, працэс тут узаемадзейны. Бывае, мы заўважаем у зале абьяквасць гледача. Чаму? Ен жа глядзіць спектакль, які учора так узрушаў іншую аўдыторыю! Справа ў тым, што тэатр па-ранейшаму заклікае выхоўваць гледача, вучыць іх разуменню сцэнічнай мовы, абуджае асацыятыўны роздум... І мы свядома ўключаем

Барыс ЛУЦЭНКА,

заслужаны дзеяч мастацтваў БССР:

«ДАЛЯГЛЯДЫ СЦЭНЫ— ДАЛЯГЛЯДЫ ГЛЕДАЧА»

у свае задачы асветніцкіх функцый. Салігорцы, да маю думку, лічаць нашы сустрэчы не толькі «пракатам» п'ес на іх сцэне, а і ўрокам характэрна, урокам разумення драмы і тэатра наогул. Сёлета мы адкрываем сталую пляцоўку ў Стоўбцах, куды кожную апошнюю пятніцу месяца будзем выязджаць з лекцыямі і спектаклямі. Рэгулярным будзе сустрэчы з калектывам камвольнага камбіната, з мінскім студэнтам. Плануем дыспуты, абмеркаванні, каіферэнцыі...

Будзем працягваць вучобу ў гледача і вучобу гледача.

Сярод рэпертуарных навінак — «Апошняя» М. Горкага, «Салодкагаласая птушка маладосці» Т. Уільямса, «Муж і жонка шукаюць кватэру» М. Рошчына, а таксама п'еса на матывах «Хатынскай апавесці» А. Адамовіча. Зразумела, галоўная мэта — гэта па-творчы самастойнае прачытанне названых твораў, стварэнне ансамблевых спектакляў. Але не выключаюцца і педагогічныя мэты. Напрыклад, у пастаноўцы «Апош-

ніх» удзельнічае вядомы тэатральны педагог Уладзімір Малікін. Ен разам з выканаўцамі роліў дапытліва і глыбока аналізуе сістэму горкаўскіх вобразаў, іх псіхалагічны свет і філасофію. Артысты як бы праходзяць дадатковыя «універсітэты» сцэнічнага майстэрства. Адказная работа — п'еса, якую мы з А. Адамовічам назвалі «Кожны чацвёрты...» Гэта будзе мастацкае асэнсаванне падзей вайны, тылаў «змагары» і «забойцы», «ахвяры» і «заваб'ўніка» — з пазіцыі сённяшняга дня. І тут ад тэатра патрабуецца высокая творчая ўзброенасць, бо літаратура прапануе матэрыял, якога раней у нас не было.

Удасканаленне майстэрства і выхаванне моладзі — штодзёны клопат тэатра. І радасна, што мы з першых дзён гэтага сезона адчуваем цікавасць да сваёй дзейнасці з боку шырокай грамадскасці.

У ТВОРЧЫХ ЗДЗЯЙСНЕННЯХ І ПОШУКАХ

Амаль 50 гадоў існуе творчае аб'яднанне кампазітараў Беларусі. Спачатку, у канцы 20-х гадоў лью ўваходзілі ў Тааварства драматычных і музычных пісьменнікаў; потым былі аўтаномнай філіяй пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі. А пасля вядомай пастановы ЦК ВКП(б) ад 23 красавіка 1932 года «Аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый» кампазітары Беларусі стварылі самастойны саюз, арганізатарам якога былі такія буйныя прадстаўнікі музычнай культуры, як М. Аладай, Я. Цікоцкі, В. Залатароў, І. Любан і іх калегі.

Яшчэ ў даваенны час, дзякуючы намаганням саюза, яго ўплыву на музычнае жыццё рэспублікі, былі падрыхтаваны і ажыццэўлены

пастаноўкі першынаў нацыянальнага опернага і балетнага мастацтва, выкананне лепшых сімфанічных, камерных і харавых твораў, наладжаны ўзаемаабмены з кампазітарамі братніх рэспублік, першыя выданні музыказнаўчых работ. За гады, што саюз існуе, яго склад павялічыўся з нешматлікай групы членаў арганізацыі да многіх дзесяткаў, імёны і творы якіх сёння добра вядомы далёка за межамі рэспублікі і краіны.

Члены Саюза кампазітараў БССР актыўна ўдзельнічаюць у рабоце мастацкіх устаноў і калектываў рэспублікі, садзейнічаюць эстэтычнаму выхаванню працоўных, далучаюць шматлікіх калаў нагледніцтва да высокай узроўня музыкальнай культуры. Кожны з іх прыходзіць да VII з'езда творчай арганізацыі з новымі партытурамі і клавірамі, музычнымі даследаваннямі і крытычнымі артыкуламі. Кампазітары і музыказнаўцы зацікаўлены ў тым, каб глыбей адчуваць і ўплываць на росквіце музыкальнай культуры Беларусі.

Най карэспандэнт напісаў некаторых кампазітараў адказаць на старонках штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» на наступныя пытанні, якія цікавяць чытачоў:

1. З якім творчым плёнам вы прыходзіце да VII з'езда?
2. Якую з'яву, падзею ў музычным жыцці рэспублікі вы лічыце найбольш яркай у перыяд паміж VI і VII з'ездамі беларускіх кампазітараў?
3. На што павінен звярнуць увагу саюз у сваёй далейшай дзейнасці?

Анатоль БАГАТЫРОЎ,

народны артыст БССР,
лаўрэат Дзяржаўных прэмій
СССР і БССР, прафесар
кансерваторыі імя
А. В. Луначарскага

1. У 1940 годзе грамадскасць Беларусі і Масквы цэпла сустрэла маю оперу «У пушчах Палесся», якая была выклікана да жыцця цудоўнай «Дрыгвой» Якуба Коласа. З таго часу ў

нас з лібрэтыстам Яўгенам Рамановічам неаднаразова ўзнікала жаданне ўдасканаліць у гэтай оперы тое, што ў іншых магчымасцях. Так сёлет створана новая рэдакцыя «У пушчах Палесся». Адной з дзейных асоб оперы стаў Фелікс Эдмундавіч Дзяржынскі, член Ваеннага Савета Заходняга фронту ў перыяд грамадзянскай вайны на Беларусі.

Другі твор, што мною напісаны ў апошнія часы, таксама звязаны з імем Якуба Коласа. Гэта «Юбілейная кантата». Яна прагучыць у з'ездаўскіх канцэртах нашага саюза. Маю шчырую надзею, што і вакальны цыкл «Поры года», які створаны ў садружнасці з маладым паэтам Уладзімірам Карызнам, таксама знойдзе прыхільніцкае сярод нашых слухачоў. Яшчэ адзіна вакальны цыкл я напісаў на тэксты Анны Ахматавай. Ён ужо выконваецца ў Маскве і іншых гарадах краіны былой салісткай нашага тэатра оперы і балета, народнай артысткай СССР Ніколь Ткачэнка. Вельмі прыемна, што і аматары музыкі, і

прафесійныя крытыкі ўхвалілі гэты складаны канцэртны цыкл.

2. За пяць гадоў, што прайшлі пасля VI з'езда кампазітараў Беларусі, у музычным жыцці рэспублікі было шмат цікавага, яркага і хваляючага. Лічу падзеяй і ганаруюся, што мой выхаванец на кансерваторыі В. Войцік напісаў выдатную араторыю памяці трагедыі Хатыні. І гэты твор літаральна ўзрушыў грамадскасць Ленінграда, калі выконваўся аркестрам і хорам кансерваторыі імя М. А. Рымскага-Корсака ў канцэртах, прысвечаных XXV з'езду КПСС. Прэмія Ленінскага камсамола Беларусі, якой адзначана вакальна-сімфанічная паэма Г. Вагнера «Героям Брэста», таксама з'яўляецца сведчаннем яскравых здабыткаў музыкальнага жыцця ў апошні час. Пра тое ж гавораць і грунтоўная работа музыказнаўцы Т. Дубковай, прысвечаная разгляду беларускай сімфанічнай музыкі, і цымбальны канцэрт Д. Смольскага — твор памяці цудоўнага музыканта Іосіфа Жыновіча.

3. Трэба параіць нашай творчай арганізацыі актывізаваць дзейнасць кампазітараў па напісанні яркіх нацыянальных опер, сімфоній, твораў музыкальнага побыту, перш за ўсё харавой музыкі, якія адлюстроўвалі б нашу сучаснасць, сённяшні дзень краіны.

Сяргей КАРТЭС,

кампазітар, намеснік
санратара партыйнай
арганізацыі СК БССР

1. Разам з тэатрам оперы і балета закончыў новую сцэнічную рэдакцыю оперы «Джардана Бруна» на лібрэта Ул. Халіпа. На VII з'ездзе будзе выканана мая араторыя-паэма «Памяці паэта», у якой гучаць неўміручыя вершы Яны Купалы. Музіць, выкалікае пэўную цікаўнасць, у дзяцей перш за ўсё, музыка-сцэнічная дзея «Бай прыдумаў», якую мы напісалі з Рыгорам Барадулным для выканання хорам хлопчыкаў, юнымі салістамі, аркестрам і пантамімічным ансамблем.

У нейкім сэнсе лічу сябе «тэатральным» кампазітарам. Таму стаў аўтарам музыкі для спектакляў «Брама неўміручасці» К. Крапівы, «Святая прастата» А. Макаёвіка, «Украі кодэкс» А. Петрашкевіча і «Званы Віцебска» Ул. Караткевіча, пастаўленых купалаўцамі і коласаўцамі...

2. У гэтыя дні, калі сусветная грамадскасць адзначае 70-годдзе геніяльнага савецкага кампазітара Д. Д. Шостакавіча, трэба нагадаць, што музыка нашага вялікага сучасніка заўсёды гучала на беларускай канцэртнай эстрадзе, а выкананне ў Мінску апошніх 14-й і 15-й сімфоній Дзмітрыя Дзмітрыевіча стала вялікай з'явай нашага культурнага жыцця. Упрыгожылі, узбагацілі нашу культуру Дні нацыянальных літаратур і мастацтва Украіны і Літвы. Уражвае сінтэзам музыкі, танца і дэкаратыўнага вырашэння балет «Стварэнне свету» А. Патрова на беларускай сцэне.

3. Нашаму саюзу варты больш увагі звяртаць на эстэтычнае выхаванне маладых рабочых, калгаснікаў, вучняў. Трэба наладзіць творчае шэф-

ства над буйнейшымі прадпрыемствамі, новабудоўлямі, саўгасамі Беларусі і краіны. Мы павінны дабіцца і колькаснага росту кампазітарскай арганізацыі, працаваць з членамі саюза не толькі тымі, што жывуць у Мінску, але і з перыферыянамі. Працаваць мэтанакіравана і штодзённа!

ГУСТЫ фон басоў... жалейкавыя пералівы флейты... звонкія галасы жаночай групы хору... Сама мелодыя захавала архаічна-інтанацыйна старажытных абрадавых песень. І музыка стварае такі настрой, што міжволі ва ўяўленні паўстае жывая карцінка Купалля—цудоўнага сялянскага свята.

Купальская песня замыкае вакальны цыкл «Вянок», напісаны маладым кампазітарам Леанідам Захлеўным на матэрыяле беларускага песеннага фальклору. На словах аўтара, твор быў задуманы як спецыяльна музычны «вяночак» з розных на вобразна-тэматычнаму зместу народных песень.

Хаця «Вянок» ствараўся ў час вучобы ў кансерваторыі, знаўцы музыкі звярнулі на яго ўвагу чак на адну са значных работ Л. Захлеўнага, і ўвогуле цікавую з'яву ў сучаснай беларускай музыцы. Яны падкрэслівалі прыналежнасць замыслу, праявілі кампазітара ў жанравыя ўласцівасці фальклору.

У спісу твораў Л. Захлеўнага

для баянага ансамбля, пісаў эцюды. Студэнтам Гродзенскага музычнага вучылішча ён працягваў займацца кампазіцыяй, нават наспрабаву свае сілы ў н'есе для народнага аркестра. А на выпускным экзамене шырока ўласную апрацоўку дзюж песень для баяна.

Напружана прайшоў год заняткаў на падрыхтоўчым аддзяленні Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Юнаку з Гродна, які трапіў на кампазіцыі ў клас да прафесара А. В. Багатырова, здавалася немагчымым за кароткі час ліквідаваць хібы ў музыкальнай падрыхтоўцы, каб быць вартым займацца ў кампазітара, чыю творчасць ён зусім нядаўна вывучаў на падручніку.

Многа колькі часу, і Анатоль Вялічэвіч Багатыроў так характарызаваў свайго выхаванца: — Валодае вельмі яркімі музыкальнымі і творчымі дадзенымі. Яго творчасць ўласцівыя меладыйнае багацце, манера выважана шматплановасць, умелае выкарыстанне беларускага фальклору...

Менавіта пад уплывам творчасці Анатоля Багатырова сфарміравалася прыхільнасць Л. Захлеўнага да вакальнай музыкі. Яўген Глебаў прывіў яму, свайму былому аспіранту,

МЕЛОДИЯ ЎСХВАЛЯВАНАГА ЮНАЦТВА

варыяцыі для сімфанічнага аркестра, самота для габоя, ронда для баяна, музыка да тэатральнага спектакляў, вакальны цыкл на вершы Максіма Багдановіча і на народныя тэксты (для мейста-сапрана, цымбалаў, габоя і фартэпіяна). Вабіць шчырасцю і ўражвае нейкай безвыходнай тугою трэцяя частка гэтага цыкла, дзе гучыць рэкурэнтная песня. Тут кампазітар дэамаксимальную магчымасць «выгаварыцца» выканаў. Праз плаўную, безнадрыўную мелодыю (не істэрыйнае гадзішняе жанчыны - салдацкі; гора ў ёй схавана ў сэрцы) выплывае душу чалавечы голас. Кароткія і рэдкія ўдары цымбалаў гучаць тут назвычайна гучна, злавесна, як адзінокі і далёкі пахнальны зван... Такімі знаходкамі і радуе ўсё Л. Захлеўны.

Гавораць пра кампазітара, чый самастойны плыць у мастацтве толькі пачынаецца, цяжка бесграмыкава расставіць акцэнтны ў невялікай яшчэ, але даволі ярэстай творчасці. Праўда, ужо цяпер ясна, што зварот Л. Захлеўнага да пошукаў «незвычайнага» гучнасцей быў даўняй часоваму юнацкаму захлесту. А вось беларускі фальклор захавані яго па-сапраўднаму, хаця і не адразу. Чамусьці зборнікі народных песень не абуджалі ў ім ніякай цікавасці, пакуль не давялося яму пабываць у першай студэнцкай фальклорнай экспедыцыі, дзе ён сутыкнуўся з жывымі захавальнікамі нацыянальных песенных скарбаў.

— Беларускі фальклор мне, як кампазітару, бліжэй за ўсё. На мой погляд, наша песня вельмі поліфанічна. Хацелася б, не адмаўляючыся ад традыцый, знайсці новыя прыёмы яе апрацоўкі, улавіць самае характэрнае, сінтэзаваць, прапусціць праз сябе свядомасць...

Так, з захлестам гаворыць Леанід Захлеўны. А ў кожнага захлесту, тым больш, калі гэта—музыка, павінны быць вытокі.

Калі гродзенскага хлапчука Лёна бацька прывёў у першы клас музыкальнай школы, было гэтаму хлапчуку гадоў дзесяць. Сам бацька трохі іграў на баяне і хацеў далучыць да хараства музыкі сына. Той жа да яе спачатку асаблівай стараннасці не працягваў. Толькі праз год-другі юнага музыканта быццам падмянілі: пачаў акуратна наведваць урокі, хутка стаў адным з лепшых у школе. У дадатак з'явілася цяга ствараць. Імправізацыям «дзеяць цікаўнасці» саступілі месца больш мэтанакіраванай заняткі.

Па настойлівым парадах свайго настаўніка Яўгена Канстанцінавіча Петрашкевіча Леанід рабіў апрацоўкі народных песень

глыбокую цікавасць і любоў да сімфанічнага аркестра.

Леанід Захлеўны з уласцівай яму самакрытычнасцю разбірае кожную ранейшую работу, прызнаючыся, што многае цяпер ужо зрабіў бы інакш. Што ж, такая патрабавальнасць да сябе ў суладдзі з працавітасцю — карысная якасць для чалавек творчай прафесіі. Між іншым, ён лічыць, што пачынаць работу над творам кампазітар абавязаны, не чакаючы, пакуль надыйдзе натхненне: тады не будзе пагібельных крызісаў. Таксама сведчанне працавітасці!

Кіраўнік эстрадна-сімфанічнага аркестра Беларускага радыё Барыс Райскі добра ведае творчыя магчымасці маладога кампазітара.

Вось меркаванне Барыса Іналітавіча:

— Аўтар прызгодольны, з крытычным падыходам да сябе. Добра ведае аркестр, сам аркеструе песні — гэта каштоўна. У песнях яго — шчырасць, няма нядуманасці, Валодае меладыйнай здольнасцю і адчувальным настычнага тэксту. Адным словам, працаваць з ім лёгка і прыемна...

Набываюць папулярнасць у рэспубліцы песні Леаніда Захлеўнага. Іх у яго некалькі дзесяткаў. Цэлыя прымаюцца ў канцэртах, гучаць на радыё «Героям Брэста» (словы Ул. Левіна), «Вясенняя песня» (тэкст Ал. Харчыкава). «Нам і сёння гэта помніца» (вершы П. Харкова) адзначана прэміяй на рэспубліканскім конкурсе песні ў 1975 годзе.

Прэмія, поспех, віншаванні... Аднак сказаць, што ён кампазітар-песеннік—значыць, памылка. Вакальная музыка сапраўды стыхія Леаніда Захлеўнага. Але ж ён аддае перавагу буйным яе формам, у прыватнасці, кантаце. І тут ён імкнецца зрабіць мову гукаў даходлівай, надаць ёй стройную, дынамічную форму.

А яшчэ шмат часу аддае ён грамадскай рабоце як кіраўнік створанай нядаўна маладзёжнай секцыі Саюза кампазітараў. Леанід Захлеўнага можна сустрэць на сходах, прысвечаных падзеям музыкальнага свету; б'ю ён і сярод удзельнікаў сёлеташняга Рэспубліканскага семінара творчай моладзі. Прэм'ера Другой сімфоніі, раманы на словы Канстанціна Буйло, уключаныя ў камерны канцэрт, новыя песні, якія прагучаць у з'ездаўскія дні, — такою будзе бліжэйшая творчая справа маладога кампазітара.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

ГЭТА цікавы, дзіўны субяседнік. Слухаеш яго, і быццам гарташ цудоўную кнігу. Ягоная ўчэпістая памяць захоўвае падзеі і імёны, якія звязаны з самым важным, самым запаветным у яго жыцці — народнай песняй і яе выканаўцамі, з самадзейнымі харавымі калектывамі.

Усе сваё свядомае жыццё Генадзь Іванавіч прысвяціў народнай песні. Колькі спевак і дарог выхаджана на прасторах роднай Беларусі, колькі сустрэта людзей — самародкаў, якія раскрылі перад ім цудоўныя таямніцы народнай мудрасці; колькі жамчужын народнай песнятворчасці запісана на нотных лінейках, на фанографе і магнітафоні! Больш як тры тысячы беларускіх, рускіх, украінскіх, польскіх, літоўскіх народных песень, танцавальных і інструментальных мелодый — такое багацце набыта выдзімам у краіне фалькларыстам і этнографам у час німатгадовых падарожжаў па роднаму краю. Выдадзена нямала зборнікаў, падрыхтаваны два выданні «Анталогіі беларускай народнай песні», надрукаваны дзесяткі артыкулаў аб народнай песнятворчасці. Але для Генадзя Іванавіча народная песня цікавая не толькі сама па сабе, як голас яго народа, які выказвае думы, спадзяванні, мары. Народная песня з'яўляецца і тым моццінам, які звязвае яго з выканаўцамі — народнымі спевакамі.

Цінаваць да самадзейнага выканаўства, развіццё харавых калектываў, іх лёс і творчыя перспектывы, дасягненні — усё гэта складае асноўны напрамак творчых інтарэсаў Генадзя Іванавіча, сэнс яго жыцця.

— Даўно гэта было, па пачатку майёй творчай біяграфіі, — расказвае Генадзь Іванавіч. — Бадай, гэта нават і не было яшчэ творчай дзейнасцю. Сорак пяць гадоў назад, у 1931 годзе (тады студэнт Віленскага ўніверсітэта) — я ўпершыню паспрабаваў свае сілы ў якасці кіраўніка самадзейнага калектыву...

Ён усміхаецца і працягвае:

— Вакальны квартэт «Баян», у які ўваходзілі студэнты ўніверсітэта, існаваў

некалькі год. Я выконваў у ім басовую партыю, кіраваў ансамблем і апрацоўваў для яго народныя песні. Мы выступалі вечарамі ў цукерні «Югаславія», а ўранку беглі на заняткі ва ўніверсітат. Наступны прыступак — кіраўніцтва студэнцкім хорам універсітэта. Вось з таго часу запала ў душу мне гэтая любоў да самадзейнага выканаўства, яна прайшла праз усё маё жыццё. Сяброўства з прафесарам кансерваторыі Тадэвушам Шалігоўскім, які адыграў велізарную ролю ў маім музычным лёсе, яго апрацоўкі народных песень для студэнцкага хору, якім я тады кіраваў, — усё гэта засталася для мяне яскравым успамінам аб першых кроках са-

мадзейнага выканаўства. Я выконваў у ім басовую партыю, кіраваў ансамблем і апрацоўваў для яго народныя песні. Мы выступалі вечарамі ў цукерні «Югаславія», а ўранку беглі на заняткі ва ўніверсітат. Наступны прыступак — кіраўніцтва студэнцкім хорам універсітэта. Вось з таго часу запала ў душу мне гэтая любоў да самадзейнага выканаўства, яна прайшла праз усё маё жыццё. Сяброўства з прафесарам кансерваторыі Тадэвушам Шалігоўскім, які адыграў велізарную ролю ў маім музычным лёсе, яго апрацоўкі народных песень для студэнцкага хору, якім я тады кіраваў, — усё гэта засталася для мяне яскравым успамінам аб першых кроках са-

мадзейнага выканаўства. Я выконваў у ім басовую партыю, кіраваў ансамблем і апрацоўваў для яго народныя песні. Мы выступалі вечарамі ў цукерні «Югаславія», а ўранку беглі на заняткі ва ўніверсітат. Наступны прыступак — кіраўніцтва студэнцкім хорам універсітэта. Вось з таго часу запала ў душу мне гэтая любоў да самадзейнага выканаўства, яна прайшла праз усё маё жыццё. Сяброўства з прафесарам кансерваторыі Тадэвушам Шалігоўскім, які адыграў велізарную ролю ў маім музычным лёсе, яго апрацоўкі народных песень для студэнцкага хору, якім я тады кіраваў, — усё гэта засталася для мяне яскравым успамінам аб першых кроках са-

мадзейнага выканаўства. Я выконваў у ім басовую партыю, кіраваў ансамблем і апрацоўваў для яго народныя песні. Мы выступалі вечарамі ў цукерні «Югаславія», а ўранку беглі на заняткі ва ўніверсітат. Наступны прыступак — кіраўніцтва студэнцкім хорам універсітэта. Вось з таго часу запала ў душу мне гэтая любоў да самадзейнага выканаўства, яна прайшла праз усё маё жыццё. Сяброўства з прафесарам кансерваторыі Тадэвушам Шалігоўскім, які адыграў велізарную ролю ў маім музычным лёсе, яго апрацоўкі народных песень для студэнцкага хору, якім я тады кіраваў, — усё гэта засталася для мяне яскравым успамінам аб першых кроках са-

розныя па мелодыі, характару, настрою. Спявае з захапленнем, перадае жэстамі, як вядзе мелодыю ўвесь хор, як песня разыходзіцца на жаночыя і мужчынскія галасы...

— Падлесце многія мае сябры называюць майёй радзімай. Я не прычэ: многа, вельмі многа ў маім жыцці звязана з гэтай вёскай, з яе людзьмі... Неўзабаве буду ў Вялікім Падлесці, завяжу новую песню «Адвітаюць у полі васілічкі». Я зрабіў апрацоўку мелодыі для хору, падправіў вершы.

Як складаюцца ўзаемаадносінны Цітовіча з самадзейнымі калектывамі цяпер? Пачынаючы з 1952 года, калі Генадзь Іванавіч стаў мастацкім кіраўніком Дзяржаў-

кай, навукова-даследчай. Гэты бок яго дзейнасці патрабуе асобнага артыкула. Гаворка ідзе пра сувязі з самадзейнымі харавымі калектывамі. Гэта выезды ў вёскі, сельскія дамы культуры, клубы, клопаты аб рэпертуары для хораў.

— Нядаўна наведаў народны хор Опсаўскага сельскага Дома культуры, паслухаў, як спяваюць вясковыя аматары. Калі калектыву рыхтаваўся да ўдзелу ў першым туры Уесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных, выслаў ім народную песню «На капісту ваду нашу», апрацоўку якой для хору зрабіў кампазітар Ігар Лучанок. Разам з Лучанком і паэтам Уладзімірам Карызнай збіраемся неўзабаве напісаць песню аб гэтым хоры і адвезці яе нашым сябрам... З апошніх маіх сустрэч — сустрэча з удзельнікамі народнага хору Перабродскага сельскага Дома культуры, ім таксама даслаў апрацоўку рускай народнай песні «Виноградная веточка», запісаную некалі ў ансамблі Шчарбакоўных...

Падчас гутаркі Генадзь Іванавіч часта перапыняе гаворку і пачынае напяваць песні, хутка падыходзіць да п'яніна і наігрывае мелодыі, аб якіх расказвае. І столькі ў яго расказах-спевах захаплення, нейкага адзіўляючага, непасрэднага адчування прыгажосці народнага мастацтва, што нельга заставацца раўнадушным.

Гутарка наша ідзе аб выніках другога тура фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Генадзь Іванавіч прымае самы актыўны ўдзел у гэтай рабоце: ён з'яўляецца старшынёй спецыяльна-харавой секцыі Рэспубліканскага аркмітэта фестывалю. Пабываў у многіх раёнах Беларусі, слухаў і памагаў калектывам рыхтавацца да выступленняў. Хутка пачынаецца трэці тур фестывалю. З лістапада і да лютага будучага года Цітовіч пабывае ва ўсіх абласцях рэспублікі, пазнаёміцца з выканаўчым майстэрствам самадзейных харавых калектываў, якія вылучаны для ўдзелу ў трэцім туры фестывалю.

Але ж ён будзе наведваць не толькі гэтыя хоры. Выдатнага знаўцу народнай песні, знаўцу самадзейнага выканаўства, сябра і дарадчыка чакаюць ва ўсіх мясцінах, дзе яму давядзецца набыць хоць адзін раз. Калі Генадзь Іванавіч наведаў хацц аднойчы сельскі Дом культуры, калгасны клуб, сустрэўся і папрацаваў з народным хорам, ён адчувае ўжо сваю прыналежнасць да гэтага калектыву, сваю адказнасць за яго творчы лёс: не сумнявайцеся, Цітовіч цяпер хоць зрэдку, але абавязкова пабывае там, дапаможа.

Наперадзе ў Генадзя Іванавіча мноства планаў, але ўсе яны так ці інакш звязаны з тым, што з'яўляецца сэнсам яго жыцця — з народным мастацтвам. Член Саюза кампазітараў БССР, народны артыст СССР Г. Цітовіч і сёння, як і ў мінулыя гады, — на сваім пасту. Гэта пост ганаровы і адказны. Генадзь Іванавіч, паўнамоцны прадстаўнік прафесіянальнага мастацтва ў самадзейнай творчасці, паказвае сваім жыццём прыклад сапраўднага служэння высакароднай і вельмі важнай справе — беззапаветнага служэння савецкаму мастацтву, служэння свайму народу.

Алена РАКАВА.

ЖЫЦЦЁ НАЛЕЖЫЦЬ ПЕСНІ

мастоймай музычнай дзейнасці.

Яшчэ тады Генадзь Іванавіч давялося сутыкнуцца з некаторымі аматарскімі калектывамі.

У вёсцы Мурашкі, што ў Міёрскім раёне, яго ўразіў сямейны ансамбль Шчарбакоўных. Сяляне спявалі, як патрабавала душа. Вельмі любілі народную песню. Генадзь Іванавіч наезджаў у Мурашкі, слухаў самадзейны ансамбль, запісаў ад іх рускія народныя песні...

— Тых песень я ніколі потым нідзе не чуў, яны былі вельмі самабытнымі. Ах, як хораша Шчарбакоўны спявалі! Слухаючы іх, я ўяўляў сабе тургенёўскіх спевакоў. Удалося запісаць іх песні на фанографе, але, на жаль, потым валікі праналі... Шкада...

— Генадзь Іванавіч, у гісторыі самадзейнага мастацтва Беларусі вы шырока вядомы як стваральнік і кіраўнік славацкага хору вёскі Вялікае Падлесце. Гэты калектыв упамінаецца ў многіх кніжках, артыкулах, пачынаючы з 1939 года, — кажу я.

— Так, у кастрычніку 1939 года, пасля вызвалення Заходняй Беларусі, я працаваў адказным рэдактарам музычнага радыёвяшчання ў Баранавічах. Тады ж трапіў у вёску Вялікае Падлесце. Яна была павучая, гэтая вёска, і народны хор, які я арганізаваў, стаў літаральна маім лёсам на працягу больш як дзесяці гадоў... Так, шчаслівы лёс прывёў

ную жамчужыну народнай творчасці. Выкананне калектыву поўнае невыказнай прычэпнасці і цеплыні. Тэхніка выканання — вельмі высокая, у яго ідэальна інтанацыя, выключна выразная нюансіроўка...

Чытаю гэтыя радкі, напісаныя даўно, больш як 30 гадоў назад, Аляксандрам Васільевічам Свешніковым, і думаю: якім талентам, якой любоўю да самадзейнага спевакоў павінен быў валодаць кіраўнік, каб здолець дасягнуць у самадзейным народным хоры такіх творчых вырванняў!

Дадамо, што ў тыя ж гады Генадзь Іванавіч кіраваў яшчэ адным самадзейным калектывам — Жарабковіцкім народным хорам. Спелі з Вялікага Падлесця разам з кіраўніком узялі шэфства над хорам у Жарабковічах. Генадзь Іванавіч жыў тады ў Баранавічах, працаваў метадыстам абласнога Дома народнай творчасці. Многа ездзіў па вобласці. У суботу ён прыязджаў у Вялікае Падлесце, увесь вечар рэпэціраваў з хорам, а ў нядзелю раніцою ішоў пешшу ў вёску Жарабковічы — «недалёка, усяго якіх пяць кіламетраў, нават і не заўважаш, як праходзіш».

Вынікі былі добрыя: у 1950 годзе на рэспубліканскі агляд Цітовіч прывёз абодва хоры — Падлескі і Жарабковіцкі, і калектывы заваявалі першае і другое месцы...

Яшчэ і сёння Падлескі хор звязваюць з імем Цітовіча. Цудоўным калектывам зараз кіруе Міхаіл Жук. Генадзь Іванавіч прыязджае ў Вялікае Падлесце, сустракаецца з калектывам.

— Пастаянна думаю аб палаўненні рэпертуару. Яшчэ вясной напісаў для сваіх сяброў у Падлесці развітальную песню «Прыязджайце да нас», адвёз яе і падарыў калектыву. Гэтай песняй падлесцы заканчваюць свае канцэрты. Музыка я стварыў на аснове іх мясцовага фальклору, узяўшы інтанацыйную аснову песні «А на рэчцы, рэчаньчы чаўночак плывець»...

Генадзь Іванавіч пачынае напяваць — спачатку падлескую народную песню, потым — сваю. Крыху падобныя інтанацыйна, але зусім

Г. Цітовіч сярод удзельнікаў мастацкай самадзейнасці Смагонскага РДК.

...У АУТОВОСАХ, што ад'яджалі ў гэты дзень ад будынка ЦК ЛКСМБ, былі паэты і кібернетыкі, мастакі і філосафы, артысты і генетыкі, журналісты і архітэктары, кампазітары і мастацтвазнаўцы. Можна сказаць, што VIII Рэспубліканскі семінар творчай і навуковай моладзі пачаўся ўжо менавіта тут, бо дыскусія і спрэчкі, пакуль ехалі да Магілёва, не было канца. Адна група абмяркоўвала свае сустрэчы з паэзіяй Купалы і Багдановіча, Куляшова і Барадуліна, другая — эпошнюю мастацкую выстаўку, што адбылася ў Мінскім Палацы мастацтваў, трэцяя вызначала «быць ці не быць» пэўнай незвычайнай формуле.

І вось усе яны апынуліся на беразе Дняпра, у адным з самых маляўнічых куткоў Магілёўшчыны. Пачаўся напружаны тыдзень, запоўнены

ваў слухачам семінара міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч.

Ён адрасуе заўвагі асобным установам культуры за безгустоўнасць у афармленні некаторых клубаў, паркаў і г. д., за слабую падрыхтоўку кадраў у кансерваторыі, няўважлівыя адносіны да аховы помнікаў старажытнай культуры. Значную частку свайго выступлення Ю. М. Міхневіч прысвяціў праблеме стварэння сцэнічных касцюмаў для калектываў мастацкай самадзейнасці.

Ю. М. Міхневіч спыніўся і на такім пытанні, як папулярнасць твораў выяўленчага мастацтва сярод насельніцтва. Трэба часцей раскрываць музейныя запасы, шукаць новыя формы паказу твораў нашых майстроў жывапісу, графікі, скульптуры, прыкладнага мастацтва.

Запомніўся ўдзельнікам

экзаменаў у тэатр, бадаў, самы адказны момант ягонаў біяграфіі. Адна справа — студыя, звычайная абстаноўка, таварышы па курсу, і зусім іншая — тэатр, незнаёмая сцэна, акустыка, аркестр... А трэба ж увайсці ў той ці іншы спектакль, знайсці ў ім свой «голос», пастарацца выявіць з найлепшага боку ўсе свае магчымасці, сваю індывідуальнасць. І вось тут на дапамогу павінны прыйсці і рэжысёр, і старэйшыя майстры, — увесць калектыв. Гэта — адно з пытанняў, якія ўзнікаюць у сваім дакладзе «Некаторыя праблемы станаўлення маладога актёра» намеснік міністра культуры БССР С. Пятровіч.

Вельмі змястоўнымі былі выступленні лаўрэата Ленінскай прэміі, архітэктара Л. Левіна, крытыка М. Клада, дацэнта Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта Л. Яблонскай, мастацтвазнаў-

ацапленнем. І мноства кветак каля кожнага будынка.

Аднаго вечара адбыўся прагляд новай стужкі кінастудыі «Беларусьфільм» «Сын старшыні» (аўтар сцэнарыя М. Матукоўскі, рэжысёр В. Нікіфарав). На прагляд прыйшлі і калгаснікі. Прысутныя сустрэліся з пастановачай групай фільма. Цікава, што кінафільм здымаўся менавіта ў калгасе «Рассвет»...

Былі на семінары і спрэчкі. Спрачаліся з дакладчыкамі, напрыклад, калі размова ішла пра ансамбль «Песняры», пра ўзаемасувязі мастацтва і навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, пра месца пісьменнікаў у жыцці грамадства; не ўсім спадабаўся кінафільм «Сын старшыні»; пытанні адносна ў тэатры да маладых актёраў, рэжысёраў, мастакоў таксама выклікалі спрэчкі. Часам маладыя спецыялісты заставаліся, як кажуць, пры сваіх асабістых думках, але ж гэта не перашкаджала агульнай добрай творчай атмасферы семінара.

Шмат карыснага прынеслі моладзі вечары паэзіі, музыкі, выяўленчага мастацтва. Паэты — удзельнікі семінара вынеслі на суд прысутных свае новыя творы; прыехалі да гаспадароў семінара артысты Мінскага камернага аркестра пад кіраўніцтвам Ю. Цырука. Добра былі прыняты выкананыя аркестрам творы Д. Смольскага, Р. Суруса, С. Картэса. Шмат апладысмантаў адрасавалася В. Войцку, які таксама быў у складзе групы кампазітараў.

Дзень выяўленчага мастацтва быў запоўнены жывой размовай аб творчасці маладых жывапісцаў, графікаў, скульптараў, прыкладнікоў. Мноства слайдаў, якія прывезла група мастакоў, далі магчымасць кожнаму прысутнаму ўбачыць тое, што створана моладдзю. Дарэчы, самі мастакі выступалі ў ролі мастацтвазнаўцаў: разказвалі «семінарыстам», як быў створаны той або іншы графічны ліст, жывапіснае палатно, што склалі экспазіцыю выстаўкі, якую яны прапанавалі ўдзельнікам семінара.

Творчая атмасфера на семінары панавала не толькі ў час «афіцыйных» заняткаў і дыскусій. Вельмі ўзбагацілі ўдзельнікаў асабістыя кантакты, абмен думкамі ў вольны час, у паездках на прадпрыемствы Магілёўскай вобласці.

У рабоце семінара прынялі ўдзел каля двухсот чалавек. Мабыць, у хуткім часе многія з іх стануць знакамітымі. А сёння чытачы, напэўна, пазнаюць некаторых з іх па гэтых сяброўскіх шаржах, якія нарадзіліся ў вераснёўскія дні гарачых спрэчак і дыскусій.

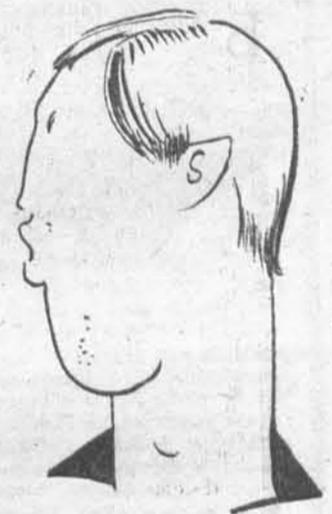
Л. КРУШЫНСКАЯ.

Мастак А. Еакінаў.

Архітэктар П. Крахалеў.

Мастак А. Зіменка.

Паэтэса Л. Тарсіон.

Сяброўскія шаржы К. КУКСО.

МОЛАДЗЬ РАІЦЦА, СПРАЧАЕЦЦА, ШУКАЕ

лекцыямі, музыкай, паэзіяй, мастацкімі выстаўкамі, сустрэчамі з працоўнымі вобласці, гарачымі дыспутамі па пытаннях філасофіі, навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, мастацтва.

Кожны ўдзельнік цікавіўся, над чым працуе яго таварыш, дзяліўся планами, задумамі, разам марылі.

І ўсё гэта сведчыла аб тым, што нашы малады сучаснікі — чалавек рознабаковых інтарэсаў, чалавек-стваральнік.

...Выступае сакратар ЦК ЛКСМБ У. Ягораў. Ён гаворыць аб задачах творчай і навуковай моладзі Беларусі па выкананню рашэнняў XXV з'езда КПСС.

Вялікую цікавасць удзельнікаў семінара выклікала гутарка кіраўніка лекцыйнай групы ЦК КПБ С. А. Ходасев. Ён расказаў пра сацыяльна-эканамічную палітыку нашай партыі. Дакладчык вызначыў сутнасць працы ў сацыялістычным грамадстве і тры задачы, што ставіць перад працоўнымі краіны XXV з'езд КПСС.

Шырокую карціну развіцця беларускай культуры ў дзесятай пяцігоддзі намалі-

семінара і той дзень, калі да іх прыехалі беларускія літаратары — член-карэспандэнт АН БССР, дырэктар Інстытута літаратуры АН БССР І. Навуменка, доктар філалагічных навук А. Лойка, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Чыррынаў і паэт Ніл Пленіч. Яны азнаёмілі з праблемамі і тэндэнцыямі развіцця сучаснай беларускай прозы і паэзіі, гаварылі аб сувязі літаратуры з жыццём народа.

Актуальныя праблемы сучаснай навукі былі раскрыты ў дакладах акадэміка-сакратара аддзялення фізіка-тэхнічных навук АН БССР П. Яшчырычына, кандыдата тэхнічных навук Г. Несвятаялава, доктара тэхнічных навук У. Лабунова. Змястоўна выступіў перад удзельнікамі семінара старшы навуковы супрацоўнік Інстытута ЗША і Канады АН СССР І. Кокараў. Яго лекцыя «Моладзь і культура Захаду» выклікала вялікі інтарэс.

Адна з важнейшых задач сучаснага тэатра — работа з артыстычнай моладдзю, пошукі новых, больш эфектыўных форм. Прыход маладога актёра пасля выпускных

цы А. Сурскага, музыказнаўцаў Т. Шчарбаковай і А. Мядзведзева (Масква).

Яшчэ тады, калі ўдзельнікі атрымалі ў Мінску праграму правядзення семінара, яны з нецярпелівацю чакалі сустрэчы з гаспадарамі калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага. І вось гэты дзень надыйшоў. Хлебам-салю сустрэлі калгаснікі творчую і навуковую моладзь рэспублікі. Запросілі ў цудоўны Палац культуры. Ён не можа не зачараваць. І фантаны ў зімовым садзе, і казачны акварыум з «залатымі» рыбкамі, і прыгожы інтэр'ер, і пакоі адпачынку, і вялікая канцэртная зала... Стаішы дыхаючы, слухалі прысутныя расказ старшыні калгаса Героя Сацыялістычнай Працы В. К. Старавойтава пра К. П. Арлоўскага, пра тое, з якімі дасягненнямі прыйшла гэтая перадавая гаспадарка ў дзесятую пяцігодку, расказ аб лепшых людзях калгаса. Незабыўнае ўражанне пакінула знаёмства з новымі механізаванымі комплексамі, з дамамі калгаснікаў. Прыгожыя двухпавярховыя катэджы з гаражамі, з усімі выгодамі — газам, паравым

Варшавяне ў Гомелі

Гэтым летам у Гомельскім цырку праведзены вялікія работы па рамонту памяшкання і падрыхтоўцы да прыёму артыстаў польскага цырка «Варшава». Гэты выдатны калектыв упершыню наведвае наш горад і пакажа

нам адну з лепшых сваіх праграм. Гастролі польскага цырка будуць праходзіць на працягу месяца да канца кастрычніка. У праграму польскага цырка «Варшава» ўваходзіць шмат нумароў, якія парадуюць аматараў цыркавога мастацтва.

А. ЖЫЖНЕЎСКИ.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«ДЕСЯТАЯ МУЗА»

Так называўся артыкул А. Дразда, апублікаваны на старонках штотыднёвіка за 18 чэрвеня. У ім узнімаўся пытанні работы аматарскіх кінастудыяў.

Намеснік старшыні Мінскага выканнамо гарадскога Савета дэпутатаў працоўных М. Д. Жукоўскі паведаміў рэдакцыі, што

артыкул абмеркаваны ва ўпраўленні культуры гарвыканнама і культурна-масавым аддзеле аблсаўпрофа. Прызнана, што аматарскія кінастудыі трэба адарганізаваць у першую чаргу пры тых клубах, палацах і дамах культуры, дзе ім можна стварыць нармальныя ўмовы для творчай работы. Рэкамендавана

кіраўнікам і грамадскім арганізацыям Мінскіх радыё і моватавазаводаў, завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі, дзе працуюць вялікія групы кінааматараў, стварыць для іх належныя ўмовы, забяспечыць памяшканнем і г. д.

Пытанне аб размяшчэнні гарадскога клуба-лабараторыі кінааматараў вывучаецца выканнамам гарсавета і Мінскім аблсаўпрофам. Пры першай магчымасці клубу будзе выдзелена памяшканне.

Летась мне давляло пабываць у трохмесячнай навуковай камандзіроўцы ў Польскай Народнай Рэспубліцы. Там я працаваў у архівах і бібліятэках. У Варшаве праглядаў часопісы. У адным з іх — «Служба народу» маю ўвагу прыцягнула апавяданне А. Апалінскага «Металічны грэбень». Яно пра жорсткую справу гітлераўцаў з жыхарамі адной з вёсак Старобінскага раёна. Партызанскі атрад, у якім я валаваў у 1942—1944 гадах, нярэдка пасылаў у гэты раён баявыя групы. Бываў там і я. Таму мяне асабліва зацікавіў змест твора. Захацелася пазнаёміцца з аўтарам. Мае польскія калегі арганізавалі нашу сустрэчу.

Анаклазлася, што апавяданне дакументальнае, у яго аснове сапраўдныя факты. Аўтар апавядання — Аляксей Апалінскі, супрацоўнік Міністэрства ўнутраных спраў ПНР, якому даводзілася вёсці расследаванне злачынстваў гітлераўцаў у час вайны 1941—1945 гадоў. На матэрыяле аднаго з такіх расследаванняў А. Апалінскі і напісаў гэтае апавяданне. Яно атрымала першую прэмію на конкурсе «Заўсёды верныя ідэі».

Анатоль ФЯДОСІК,
доктар філалагічных навук, намеснік дырэктара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

справу з надбраўнасцямі. Яна запяталая паглядзець на нас.

— Калі ласка, калі ласка... — сказаў, нібы для напаміну.

— Зімой 1943 года, было гэта ў лютым, у нашу вёску прыехала спецыяльнае падраздзяленне паліцыі ў белых халатах. Удакладніць даты не здолею, але тады ўжо хадзіла вестка, што праванна блякада Ленінграда. Прыезджыя папрабавалі, каб стараста Пятро Калядка з дапамогай жыхароў ачысціць ад снегу дарогу да Мазуршчыны. Пасля гэтага адразу ж паехалі. У сувязі з вялікім снегападам і заваямі ачышчэнне заняло б два або тры дні. А калі дарога была ўжо ачышчана, з боку Старобіна прыехала некалькі паліцэйскіх і размясціліся ў школе. Стаялі толькі адны суткі. Мы былі ўстрыжаныя іх прысутнасцю, бо даведаліся ад партызан, што ў наш раён накіраваны спецыяльны батальён паліцэйскіх і некааторыя франтавыя часці.

Па звычцы я імкнуўся ўлавіць найважнейшы ход падзей, унікаць у псіхічны стан суб'ядзінцы і адначасова запісаць самыя істотныя надбраўнасці. Відавочна Ганна гэта зразумела, таму што пачала гаварыць занавэлена, прыслухоўваючыся да стуку машыны.

— На пытанне паліцэйскага, хто гаспадыня дома, адказала, што я з мамай. Тады загадалі нам хутэй выходзіць. Разам з намі забралі Казырыну Магілявец і яе траіх малых дзяцей. Казыраваўныя трыма невядомымі паліцэйскімі, мы павольна ішлі ў кірунку хлява. Дзеці ўсклівалі. На месцы экзекуцы падняўся крык. Казыраўны, які маўчаў да гэтага часу, пачалі размаўляць па-нямецку. Было іх шасцёра. Тры раз'юшаныя паліцэйскія сталі ў хляве, астатнія ч'водзілі прысуджаных на месца. У аднаго з паліцэйскіх быў васнаваты твар драпежніка. Штык яго вінтоўкі быў акрываўлены. Ужо зvonку, праз адчыненыя дзверы хлява, убачыла ў перагародках, на гною расстраляных. Насупраць мяне — скручаны і акрываўлены труп бацькі...

Спачатку загадалі ўвайсці ў хлеў маёй маты. Пайшла спакойна. Калі спрабавала азіруцца на мяне, два немцы, якія стаялі ў хляве, далі па ёй чаргу з аўтаматаў. Упала...

Голас Ганны сарваўся. Яна з цяжкасцю вымаўляла словы. Адчуваў, што і маё сэрца б'ецца з кожным разам усё мацней і мацней. Тым часам Ганна пераадолела хваляванне і гаварыла далей.

— Увапхнулі мяне ў хлеў. Затрымала-

мі лаянкамі. «Хто з вас жывы? Прызнавайся!» — загадалі. — Зараз будзем паліць. Жывым абяцаем больш лёгкую смерць, чым смажанне ў агні». Прамільгнула думка, што, магчыма, і выратуюся; нягледзячы на нявыгадную пазіцыю, ляжала нерухомая, Бачыла, што некалькі трупцаў немцы правяралі...

— А што было потым? — напамінаў я Ганне, калі бачыў, што яна зноў змаўкае.

— Скора пасля іх прыйшло зноў трое. «Кто из вас живой?» — запыталі па-руску. Не азвалася. «Калі ўцякла, то не шчасце», — сказаў адзін з іх. Словы тыя сведчылі, што яны не маюць у адносінах да мяне злых намераў. Бліснула іскра надзеі. «Не, не ўцякла, я тут!» — прашаптала.

Паліцэйскія анямелі. Потым штосьці паміж сабой пашапталіся і загадалі ўстаць. Так я і зрабіла. Калі ўстала, адзін з іх сказаў, што гатоў мяне выпусціць, але крыху пазней, таму што ўся вёска акружана.

«Уставай, можаш ісці!» — пачула. З цяжкасцю паднялася. Была знісілена і дакучаў боль. Азіраючыся пайшла ў бок лесу. Якісьці паліцэйскі наведў на мяне дула аўтамата, адчула вострае дрыжэнне сэрца, думала, што гэта ўжо канец. Другі паліцэйскі даў знак хустачкай, каб той не стралю. Уздыхнула з падлёгкай. Рассталіся ў маўчанні, і паволі, крок за крокам, я пашлелала праз снежныя гурбы.

Апынулася ў невялікіх зараслях, пачула трэск і шум. Азірулася. Агонь пажыраў саламяныя сгрэхі драўляных будоўляў, уносіў клубы белага і шэрага дыму. Прарэзліва пшчалі свінні. Пачуўся выбух. Амаль адначасова прагучала некалькі стрэлаў.

Гэта быў або сігнал канца акцыі, або проста стралялі ў паветра. Калі убачыла, як палалі нашы будынкі, расплакалася...

Голас Ганны задрыжэў. Выняла з сумачкі хустачку і выцерла слёзы.

— Апошні раз, — прамовіла, — бачыла паміраючую родную вёску ў ногі падкасіліся, прысела каля якогасці карча. Халодны снег вярнуў мяне прытомнасць. Непадалеку пачула скавытанне сабакі. І зноў раптоўна адчула страту сіл. Тады рашыла не ісці ў лес і не лічыцца з небяспекай, выйшлі на ўтапаную дарогу. Зрабіла, магчыма, дзвесце метраў у напрамку дарогі і убачыла, што падраздзяленне выехала на саных у кірунку Мазуршчыны. З дарогі даяталі выбухі смеху. «Усё страчана, няма ўжо жыцця, няхай дабіваюць», — думала я і без вагання рушыла прама на іх. Аднак не паспела перайсці дарогу. Яны бачылі мяне, але не затрымалі. Відачы, былі ўжо сытыя крывёй, або спяшаліся на новыя экзекуцы. Магчыма, хацелі...

Ганна не закончыла фразы.

Паглядзеў на яе чакаючы.

— Калі выйшла на дарогу, што вяла да Старобіна, і прайшла каля двух кіламетраў, заўважыла насупраць едучых у саных паліцэйскіх. Была ўззурена, што цяпер застрэляць мяне.

Сані набліжаліся, пазнала на іх паліцэйскага Рыгора Радзюка, які кінуў мяне пальцам. Застыла без руху. «Падыдзі бліжэй, нічога табе не зраблю», — сказаў. Падыйшла. Запытаў, што чуваць у вёсцы. «А што, хіба пані не ведаюць», — адказала. — Усе расстраляны, вёска гарыць. Я адна засталася. «А як мае?» — запытаў яшчэ Радзюк. «Таксама засталася». Радзюк апусціў галаву. «Ну, ідзі сабе», — загадаў, толькі ачысціся, бо ўся ў крыві».

Сані з паліцэйскімі рушылі з месца, я снегам пачала чысціць сабе. Скора пераканалася, што не здолею гэтага зрабіць, бо адубелі рукі. Памалу пайшла ў Старобін. Там сустрэла групу людзей, якім расказала, што адбылося. Людзей прыбывала, засыпалі мяне пытаннямі аб сваяках і знаёмых. Гаварыла, што вырабавалася толькі тыя, якія зараней уцяклі. Людзі плакалі. Звярнулася да іх, каб мне дапамагалі. Запанавала глухое, балючае маўчанне... Нарэшце адклікнулася бабулька. «Хадзі са мной», — сказала. Бачыла яе і раней. Мяне абмылі і пакармілі. Адраду ж легла на ложак і заснула.

Каб не быць цяжарам, праз некалькі дзён пайшла ад бабулькі да сваёй сваячкі Ванды. Даведаўшыся аб трагедыі, мая сястра Янка Тантовіч забрала мяне ў вёску Шабуны, дзе я нарадзіла дачку. Цяпер дачка ўжо замужняя, матка, а я — бабка. Скора ўнучка пойдзе ў школу. І гэта ўсё, сапраўды ўсё...

— Адвезем пані далому, — сказаў я і палажыў прагаколы ў папку для паперы.

(Друкуецца ў скарачэнні).

Аляксей АПАЛІНСКІ

«Металічны грэбень»

АПАВЯДАННЕ

БЫЛО гэта перад поўднем у пачатку красавіка. Мы сядзелі з Дуброўскім і Кракавякам у кабінце намесніка павятовага каманданта, які прапанаваў нам кавы. Ветліва адмовіліся. Гаспадар не настойваў. Неўзабаве папрасіў прабачэння і выйшаў.

Машыністка на месцы не было, да таго ж сакратар заказвала машыну ў наша распараджэнне. Думаў аб розных справах, раптам пачуў крокі. У дзвярах стаяў шафёр Багдан Сакалоўскі, і паведаміў, што прывёў Ганну. Паглядзеў яшчэ раз на запіскі, што ляжалі на стала перад Дуброўскім. Сісцельна, не зусім разборчывыя. Датычылі страннай і крывавай акцыі пад крытонімам «Ногнітэ». У тую трагедыю было ўключена неверагоднае вырабаванне Ганны, значыцца ў разгалюшчых фразы: «Вырабавалася ў дакладна невядомых акалічнасцях».

— Усё нібы проста, але, можа быць, і складана, — адазваўся я. — Цяжка зразумець, як выглядала справа.

— Зараз даведася, — сказаў Дуброўскі Пасля ўгаднілі, што я буду кіраваць размовай.

— Ты, Талэк, ведаеш, што табе рабіць? — звярнуўся я да Кракавяка.

— Ведаю, — адразу ж адказаў ён і выйшаў.

Праз некалькі секунд перад намі стаяла жанчына з заклапочаным, але прывабным выглядам, гадоў каля шасцідзятці. Папрасіў яе паказаць пашпарт і прапанаваў сесці.

— Ці пані, дагадалася, з якой мэтай мы сюды прыехалі? — запытаўся.

— Гэта я прыехала да паню, — павярнула Ганна.

— Нібы так, але мы прыехалі сюды з Варшавы. Адлегласць ад месца працы пані да гэтага будынка меншая.

— Няхай так і будзе, — адказала. — Хіба гаворка пойдзе пра той выпадак з аўтамобілямі на шашы?

— Не, не аб гэтым. Нас цікавіць, што адбылося даўней, у 1943 годзе ў Заглінінам.

Ганна спамурчела. Мінулыя перажыванні адлюстроўваліся ў выразе яе твару і ў той засяроджанасці, якую мог я заўважыць. Запанавала глыбокая цішыня. Парушала яе толькі красавіцкае верабінае шчабятанне з недалёкага дрэва.

Залажыў паперу ў машынку і азіруўся, чакаючы. Ганна выцірала слёзы.

— Вы будзеце гэта нісць? — спыталася.

— Так, — адказаў. — Для справы нам патрэбна чыстая праўда.

Ганна зноў выцерла хустачкай слёзы і згодна кінула галавой.

— Вы ўжо, відаць, ведаеце, што гэта было пад канец зімы.

— Так, ведаем. Што акцыя адбывалася ад 10 да 17 лютага, што быў там дыслацыраваны ў Гарадзішчах 57 батальён СС, якім камандаваў оберштурмбанфіюрэр Ганс Зыглінг. Але вы самі раскажыце, як гэта адбывалася, як да гэтага дайшло.

Ганна ўселялася яшчэй і не здагадалася, што маё сцярдэчнае мета толькі псіхалагічны характар, было разлічана на перакананне суб'ядзінцы, што мы ведаем

— Праз два тыдні, — працягвала яна, — прыехалі да нас зноў так жа сама абмундзіраваныя паліцэйскія, на саных. На гэты раз іх было значна больш. Тыя, якія не маглі ўладкавацца ў школе, напачалі ў сялян. А раніцай разнеслася вестка, што некалькі немцаў паехалі ў Старобін па загад, ад якога залежаў лёс нашай вёскі. Тыя, што засталіся, пачалі гаспадарыць, як хацелі. Забівалі свінней, рэжывалі кажухі, воўну і іншыя рэчы. Наздзекваліся з некааторых жанчын. Пачалі мы гэта асаціраваць з грозным для нас папярэджаннем, якім была экзекуцыя ў Канацах, дзе на працягу некалькіх гадзін было расстраляна існавала ў калгасным хляве чатырыста дваццаць шэсць чалавек. У вёсцы ўзрастаў страх.

Больш прадбачлівыя пачалі ўнікаць. Так зрабіў і мой муж, які ўцёк са Скрыганам. Я не ўцякла, таму што была цяжарная, і дарога праз насыпы снегу была для мяне вельмі цяжкай. Спадзявалася, што, магчыма, мяне не краднуць.

Апоўдні начальнік паліцыі, якога я не бачыла, загадаў сабрацца на сход і паведаміў, што ў 15 гадзін пачнецца праверка дакументаў.

Паслухмяныя, вельмі наіўныя, як я, вясковцы сабраліся ў школе і ў крайніх дэмах вёскі: майго бацькі Антона Судніка і Багущэвіча. У нас сабралася каля сарака чалавек, прыблізна трэція частка ад ста дваццаці вясель і расстраляных пазней Дом акружылі...

Ганна уздыхнула, замоўкла. Праз мінуту зноў пачала:

— Перш за ўсё паліцэйскія выклікалі з хаты Пятра Калядку і адвядлі яго да хлява бабулі Царкевіч, там адразу ж расстралялі. Першыя стрэлы, — адлегласць ад месца экзекуцы да хаты майго бацькі было толькі 60 метраў, — выклікалі паніку. Жанчыны, ускліваючы, развіталіся з мужамі, суседзямі. Раніў сэрца плач дзяцей, пшчала нейкае немаўля...

Скора паліцэйскія прачыталі прозішчы некалькіх мужчын, а сярод іх і майго бацькі. Забралі іх з сабой. Прайшло некалькі мінут. Пачуліся крыкі і адзіночныя выстралы. Перапалох нарастаў. «Ці гэта магчыма, каб за кармленне партызан расстраляваць?» — надумала я. — Ці на самай справе гэта апошнія мінуты майго жыцця?»

Неўзабаве ўвайшлі ў памяшканне некалькі немцаў, якія па загаду афіцэра выклікалі сямя паліцэйскіх Радзюка і Царкевіча. Адвядлі іх да хаты Марыі Кудрэвіч. Гэты эпізод быў прычынай кароткай затрымкі ў экзекуцыі...

Хутка залажыў наступны аркуш паперы і нецярпліва чакаў фіналу смяртэльнай расправы: Ганна расказвала ўжо крыху спакойней.

ся тут жа каля маткі. Ззаду сёканула па мне чарга з аўтамата, працяжная, няроўная. Адна куля трапіла ў руку, астатнія папалі якраз у металічны грэбень, які сцягваў кок маіх валасоў, адскочылі рыкашэтам. Ашалоўленая, упала дагары. Побач са мной ляжала матка, яшчэ дыхала. З маіх ног сцягнулі ногыя боты. Нехта даў па мне чаргу. Кулі папалі ў шыю. Страціла прытомнасць.

Ачынулася раніца наступнага дня. Трупы маіх землякоў і блізкіх ужо скасінялі. Тады пазнала, што прыгнэталася мяне Казырына Магілявец і яе малыя дзеці. Побач з мам бадром ляжала чыясці разбітая галава. Не магла я пазнаць, хаця ведала ўсіх. Яшчэ раз наспрабавала вылезці з-пад трупцаў, на гэты раз удалося. Перапаўла на другое месца і напружыла слых. Пачула чыясці шлэпанне. У хлеў заглянула бабуля Царкевіч, якая, убачыўшы кучу мёртвых раскіданых трупцаў, жахнулася. Заломвала рукі ў плачы і малітве. «Іжэ есі на небесі...» — паўтарыла некалькі разоў. Раптам убачыла мяне. Відавочна заўважыла, што мой твар нейкі незвычайны, таму запытала, ці жывая. «Жывая», — выцінула я з цяжкасцю. Царкевіч запыталася: «Ой, то я скажу». Каму? Немцам, ці сем'ям паліцэйскіх — не ведала і не ведаю да гэтага часу. Хутка адвядлі. Адраду ж пасля яе прыйшло некалькі немцаў і прыгнэлі да праверкі ахвяр. Прагнучы да дабычы, шукалі ў пакараных каштоўныя прадметы. Бачыла, як адзін з іх здымаў з чыгосці пальца пярсцёнак. Не здымаўся, тады чымсьці сабе дапамагаў. Другі трымаў у руцэ кашалёк. Напалавіну раскрытымі вачыма разглядаў фатаграфіі.

— Прабачце, у мяне адно пытанне? — звярнуўся я да Ганны. — Як пані лічыць, ці іх прыход у хлеў быў непазрэдна звязаны з тым, што паведаміла Царкевіч?

— Гм... Ці хоча пані мне штосьці падказаць?

— Не падказваю, толькі пытаю, — адказаў.

— Не магу сцвярджаць ці станоўча, ні адмоўча.

— А ці бачыла пані яе яшчэ?

— Не.

— Калі не, то ўзнікае пытанне, чаму пані не прыйшла з дапамогай?

— Магчыма, не магла. Магчыма, не мела часу.

— Лічыць пані, што Царкевіч невінаватая?

Ганна задумалася.

— Калі ласка, раскажыце, што адбывалася потым.

— Пасля таго, як адышла першая тройка, у хлеў увайшлі наступныя тры немцы, з якіх адзін быў моцна п'яны. Абзавалі забітых шматлікімі ардынэрны-

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае спачуванне пісьменніку Аляксандру Дзерушынскаму з прычыны непатраўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

чым. Паступова запатрабаванні раслі, з'яўляліся ўсё новыя вуліцы і плошчы, а крыніцы назваў тым часам вычэрпваліся. Насталі цяжкія часы, і толькі дзякуючы вынаходніцтву можна было стварыць штосьці новае, арыгінальнае, якое давала сапраўдную радасць і задавальненне. Часам здавалася, што больш ужо не давядзецца прыдумаць ніводнай назвы, але раптам у

— О не, мне даводзілася выконваць работы па заказу лёгкай прамысловасці: назвы пральных машын, пыласосаў, робатаў, каструль і т. п. Гэта цудоўная работа, прыемная, сінкайная. Часам я ўдзельнічаў у конкурсах на якую-небудзь назву і неаднойчы атрымліваў прэміі за крэмы для твару, адэкалон, зубную пасту, сродкі, якія знішчаюць пах.

Януш АСЭНКА

СУСТРЭЧА З ТВОРЧЫМ РАБОТНІКАМ

Ён сядзеў на лаўцы ў парку і час ад часу штосьці запісваў у свой бланкет.

— Вершы пішаце? — пацікавіўся я.

— Не, — адказаў ён, прыязна ўсміхнуўшыся. — Я займаюся творчай дзейнасцю іншага роду, даволі спецыфічнай. Я аўтар назваў, майстар — называльнік, калі можна так сказаць.

— Цікава, а якія канкрэтныя назвы ствараеце вы?

— Спачатку я займаўся назвамі вуліц, — пачаў ён. Але гэта пельмі няўдзячны від творчасці, цяжкі, ён неабходна прыводзіць да нервовага расстройства. Людзі часта насямікаюцца над нашымі творами, паджартоўваюць над імі, і наадварот, калі нам удаецца падарыць шэдэўр, прыдумаць сапраўдны шягер, яны нават не цікавяцца аўтарам. Больш таго: аўтар назвы вуліцы «Жарт», якая зачаравала ўсю Варшаву, памёр у беднасці і забыцці.

— Так, сумная гісторыя, — уздыхнуў я.

— Такое жыццё, — паківаў ён галавой. — Пачатак, як заўсёды, быў перыядам смелых парыванняў, славы і росквіту талентаў. Пасля вайны мелася змяніць назвы многіх вуліц і плошчаў, і мы не шкадавалі сіл, працавалі без перадыху цэлымі суткамі, але ж і працаваць было над

галаву прыходзіла шчаслівая думка... І пад няром нараджаўся новы шэдэўр.

— А чаму вы не перайшлі на нумарную сістэму, — заўважыў я.

— Наішокнула аднойчы і такое, — уводзіў мяне ў тайны свайго мастацтва называльнік, — але яно было адхілена. Малпаванне на манер амерыканцаў не падаець годнасці працаўніку творчага фронту.

— Гэта вельмі пахвалына, — заўважыў я. — Але людзі выказваюць незадаволенасць, калі вуліцы, на якіх яны жывуць, называюцца «Настурцы» ці «Маргарыткі». Напрыклад, у міліцыі ці ў судзе, калі вырашаецца сур'ёзная крымінальная справа, якая не выключаче пайстражэйшай меры пакарання, людзям, кажучы, сорамна свой адрас назваць.

— Усім не дагодзілі, — сярдзіта кінуў аўтар. — Зрэшты, многія і не здагадваюцца, што жывуць яны на вуліцах, якія названы так часова, да таго моманту, калі аўтару прыйдзе ў галаву што-небудзь больш удалае. Лепш ужо жыць на вуліцы «Настурцы», чым на такой, якая не мае назвы. Калі без назвы — зусім сораму не абярэцца, а з міліцыяй тады лепш і не звязвацца.

— Гэта праўда, — згадзіўся я. — Так, кожны від творчай дасягасці мае свой непрыглядны бок. А вы працавалі толькі над назвамі вуліц?

— Вельмі рады, што мне давялося пазнаёміцца з вамі, — прамовіў я з павагай. — Скажыце, а цяпер вы таксама працуеце над назвамі вуліц ці выконваеце заказы лёгкай прамысловасці?

Аўтар перасмыкнуўся, быццам закруты за жывое.

— На шчасце, я ўжо на пенсіі, — сказаў ён. — І магу працаваць для сваёй асалоды. З пачуццём, з толкам, не спяшаючыся...

Я перабіў погляд на бланкет.

— І менавіта гэтым вы цяпер і заняты?

— Так. — Ён сціпла апусціў вочы. — Ствараю назвы новых гатункаў рыбы. Чырванатонка, платвец, камгала... — павольна чытаў ён, — налімус, траску, акуль, навагра... Ну, як вы знаходзіце? Гучыць?

— Намянога лепш тых, якія ведаю, — пахваліў я. — Віншую вас ад усёй душы! Асабліва падабаецца мне чырванатонка. Платвец гучыць больш сціпла, але ёсць і тут штосьці такое, што прымушае параздумаць. Тое ж самае можна сказаць і пра камгала...

На развітанне ён моцна паціснуў мне руку і прыязна прапанаваў:

— Калі ў вас будуць сумненні адносна таго, як назваць сабаку, калі ласка, звяртайцеся. Мне вы заўсёды знойдзеце на гэтай лаўцы...

Пераклаў А. КАПУСЦІН.

ЖАРТЫ

— Чаму чароўныя і разумныя жанчыны выходзяць замуж, як правіла, за нецікавых мужчын?

— Таму што цікавыя мужчыны не жэняцца на чароўных і разумных жанчынах.

— Навошта ты столькі курьш? Хіба ты не ведаеш, што кропля нікаціну забівае каня.

— Ведаю. Таму коні і не кураць.

— Пан дырэктар, чаму вы прымаеце на працу толькі жанатых служачых?

— Таму што яны ніколі не спяшаюцца дамоў.

Сустрэліся два школьныя сябры, якія не бачыліся шмат гадоў:

— А ведаеш, наш школьны таварыш, ну той, якога мы прызвалі Буцафалам, стаў літаратурным крытыкам.

— Гэта на яго падобна. Помніш, ён ніколі не любіў літаратуры.

— Вашаму мужу патрэбен абсалютны спакой. Ніякіх хваляванняў!

— Што ж рабіць, доктар, мне так неабходна новая бальная сукенка!

— Чаму ў вас учора вечерам быў такі шум?

— Уяўляеш, мой муж забраў учора ўсе грошы і пайшоў ад мяне.

— Чаго ж ты хвалюешся? Табе і так пашанцавала. Мой, напрыклад, увесь час забірае грошы і не думае ўцякаць.

Пашанцавала... Фотаафіц Ул. КРУКА.

ПРЫДУМКИ

— Столькі адвагі траціць на падрыхтоўку, што на само дзеянне яе ўжо не хапае.

— Паматай: трэба мыць скуру, а не кожны раз мяняць яе.

— Не кідай словы на вецер, калі не ведаеш, куды іх занясце.

Веслаў БРУДЗІНСКІ.

НЕПРЫЧЭСАНЫЯ ДУМКИ

А магчыма, сцены Тэрыхона палі ад злоўжывання фанфарамі ўнутры гэтых сцен?

І слова, што страціла свае функцыі, часам застаецца на былой пасадзе.

Калі вада даходзіць да горла — хай цябе не турбуе, што яна непрыгодная для піцця.

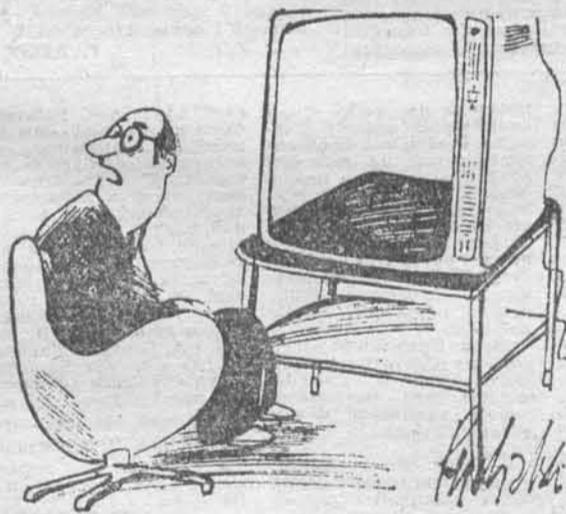
Калі ўзнік песімізм? Калі сышліся лоб у лоб два неаднолькавых аптымісты.

Слова можа пранікнуць куды хочаш, але выйсці яму іншы раз бывае цяжка.

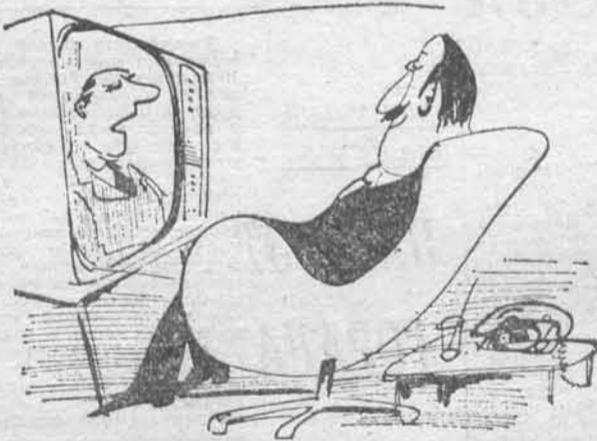
Прамалінейныя, будзьце ўважлівымі на пазарогах!

Станіслаў Ежы ЛЕЦ.

Малюнкi мастака Ю. ПУХАЛЬСКАГА

— Хто рэгулюваў тэлевізар?!

— А цяпер рэпартаж на тэму: «Як мы выкарыстоўваем час пасля працы»...

— Калі б не тэлевізар, у нашай кампаніі не было б дам...

НАДРУКАВАНА У «НАСТАЎНІЦКАЙ ГАЗЕЦЕ»

Нумар газеты за 25 верасня пачынаецца перадавым артыкулам «Грані сучаснага ўрока».

Другая і трэцяя старонкі — тэматычныя. Пад рубрыкай «Кірунак — якасць, эфектыўнасць» надрукаваны матэрыялы пад агульным загалоўкам «Магістралі росту: кавуновасць, даступнасць, глыбіня, сістэма». Сваімі меркаваннямі, вопытам на старонках газеты дзеляцца працаўнікі розных звенняў сістэмы народнай асветы. З артыкуламі «Сталей у вучобе», «Абалынасць стылю», «Старонкі справаздачы», «І рэсурсы псіхалогіі», «Праграміраваныя гуказапісы», «Вучэбны камфорт» выступаюць настаўніца гісторыі і грамазнаўства сярэдняй школы № 104 г. Мінска К. Паўлючэнка, дырэктар Наўраўлянскай сярэдняй школы № 2 А. Зайцава, выхавальніца Кармянскай школы інтэрната М. Гусарава, кандыдат псіхалагічных навук Л. Калашыніца, работнікі метадычнага кабінета Браслаўскага раёна А. Гарнага і Л. Рагачова, метадыст Рэспубліканскага

метадычнага кабінета Міністэрства асветы БССР К. Сідарэнка. Змешчана чарговая старонка «Далгляда», дзе надрукаваны матэрыялы пра навіны навукі і тэхнікі, літаратуры і мастацтва. Сярод іх — «Горад плануе цішыню» К. Шукаліна, «Атам на службе сельскай гаспадарні» Э. Вяршынінай, «Генетычная інжынерія: сацыяльны вынікі» А. Баева, «Штастановіч гаворыць ад імя чалавецтва» Л. Данілевіч.

У нумары «Настаўніцкай газеты» за 29 верасня надру-

кавана справаздача І. Паўлава «З патрабавальнасцю да сьлё». У ёй ідзе гаворка аб XIV пленуме Рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў асветы, вышэйшай школы і навуковых устаноў.

Пад рубрыкай «На атэістычныя тэмы» газета надрукавала артыкул кандыдата філасофскіх навук А. Краснова «Ілюзіі і рэчаіснасць», пад рубрыкай «Ашчаднасць — рыса камуністычнага» — артыкул старшыні Капыльскага камітэта народнага кантролю Ф. Абрамчыка «Важкі ўклад».

Трэцяя старонка — «Клуб педагогічных сустрэч «Настаўніцкай газеты». У артыкуле «Асноўная праблема школы»

расказваецца аб рабоце сярэдняй школы Цэнтральнага раёна г. Мінска.

Крытыка і бібліяграфія прадстаўлена артыкулам І. Мядзведзева «З глыбін жыцця». У ім рэцэнзуецца новая кніга М. Даніленкі «Маці Мар'я».

У «Паэтычнай рубрыцы» надрукаваны вершы І. Жука, В. Маеўскага і Н. Нікіцінай.

Надрукаваны анатацыі на кнігі, якія выйшлі ў выдавецтве «Народная асвета». Пад рубрыкамі «Сто радкоў мінскай навіны» і «Фант з пісьма» друкуюцца разнастайныя навіны са школ рэспублікі.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

АЎТАР — Д. ШАСТАКОВІЧ

НА КАНФЕРЭНЦЫЯХ ЧЫТАЧОУ

ЗДЫМАЕЦЦА ФІЛЬМ ПРА ГРОДНА

ПЕРАМОЖНЫХ ГУКАЎ ХАРАКТВО

Сёння ў філарманічнай зале Мінска адбудзецца адкрыццё сезона, і першы яго канцэрт прысвячаецца памяці выдатнага савецкага кампазітара Дзмітрыя Шастаковіча. 70-годдзю з дня яго нараджэння адраджаюцца перадачы па радыё і тэлебачанню, у бібліятэках рэспублікі наладжаны выстаўкі літаратуры аб жыцці і творчым подзвігу гэтага геніяльнага прадстаўніка сацыялістычнай культуры, чья творчасць карыстаецца найвялічай увагай ва ўсім свеце.

Трывалы і даўня сувязі Д. Шастаковіча з беларускімі музыкантамі і слухачамі. Ветэраны партызанскага руху і дагэтуль з хваляваннем успамінаюць, як узрушвала змагароў за вызваленне роднага краю слаўная Сёмая сімфонія, што гучала ў тыя незабыўныя гады па радыё... У рэпертуары нашых ансамбляў і салістаў заўсёды ёсць творы Д. Шастаковіча. Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР і Мінскі камерны аркестр з'яўляюцца гарачымі прапагандыстамі музыкі аднаго з самых выдатных кампазітараў XX стагоддзя. Спаслаўшыся на вызначэнне асноўнага матыву творчасці Шастаковіча як раскрыцця своеасаблівага духоўнага экзамена чалавека на званне Чалавека, чалавечай асобы, можна сказаць, што менавіта гэта найбольш яскрава і гучна ў сімфанічнай музыцы і аркестры, якія выконваліся і выконваюцца на сучаснай беларускай канцэртнай эстрадзе. Дырыжоры і салісты, які і артысты аркестра, захоўваюць унікальны вартасці, непаўторнае характава, багацце інструментуі і прыгажосць фарбаў, — усё тое, што ўбірае ў сябе такое ёмістае паняцце, як «музыка Шастаковіча».

Цікава, што старонкі музычнай літаратуры, якія належыць яго перу, гучаць і ў тэатральных спентакліх на беларускай сцэне, арганічна ўплываюцца ў музыку кіно. Оперныя спевакі з поспехам выконваюць аргі і сцэны з твораў Д. Шастаковіча, ваяцкія цыклы па словах А. Пушкіна, Я. Далматойскага, С. Чорнага, А. Блока. На рэвалюцыйных сьветлах і падчас мемарыяльных рэтуалаў выконваюцца велічныя мелодыі пераможнай музыкі, палюлярныя песні, нумары з вядомых мастацкіх фільмаў. Іх аўтар — Дзмітрый Дзмітрыевіч Шастаковіч.

Ён неаднаразова наведваў Беларусь, удзельнічаў у мінскім прэм'ерах сваёй музыкі, сустранаўся з калегамі, з выкладчыкамі і студэнтамі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. І юнная такая сустрэча пачыналася яскрава след у памяці тых, хто меў шчасце слухаць і гутарыць з гэтым надзвычай сціплым і тактоўным чалавекам, влікім знаўцам сучаснай музыкі, тонкім інтэрпрэтарам характава ў мастацтва, перакананым гуманістам і адданым грамадзянінам-патрыятам.

А. САВІЧ.

ШЧЫРАЯ РАЗМОВА

Днямі ў цэнтральнай бібліятэцы горада Маладзечна вядомы беларускі паэты Станіслаў Шушкевіч і Юрась Свірка, а таксама кінакрытык Алесь Мацкевіч сустрэліся з чытачамі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва». Уступнае слова сказала загадчыца чытальнай залы Людміла Кобяк.

З влікай цікавасцю было выслухана выступленне Станіслава Шушкевіча, які працаваў у рэдакцыі газеты ўшчыра ў трыццаці гады, удзельнічаў у выпуску першага нумара.

На вечары выступілі намеснік дырэктара краязнаўчага музея Г. Кахановіч, літаратурназнаўца М. Ермаловіч, слесар-лакаматываўнага дэпа Уд. Зынько, інжынер М. Васіні. Усе прамоўцы спыніліся на некаторых матэрыялах штотыднёвіка, выказвалі пажаданні.

Апрача Станіслава Шушкевіча і Юрася Свірка, свае творы чыталі мясцовыя літаратары Галіна Асіповіч, Яўген Кашкан, Уладзімір Давыдаў, Давыд Юдовін, Віктар Хартановіч.

Гасцімі рабочых «Гомсельмаша» былі загадчыні аддзела рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» Я. Данская і маладыя паэты-гамельчане Ніна Шклярава і Уладзімір Дзюба. Цікава, заместоўня гварына адбылася пра газету «ЛІМ», яе гісторыю, сённяшні дзень і планы на 1977 год. Намеснік сакратара камітэта камсамола завода Мікалай Гулевіч і выхавальнік інтэрната № 3 Святлана Болсун падкрэслілі вялікую ролю газеты ў эстэтычным выхаванні моладзі. Цёпла сустрэлі прысутныя паэтаў Ніну Шкляраву і Уладзіміра Дзюбу, якія прачыталі свае новыя вершы.

Хто ж такі М. W. S.?

У 1912 годзе ў Віцебску сакошт польскіх чытачоў на польскай мове выйшаў зборнік паэзіі і публіцыстыкі «3 аколіц Дзвіны», выдадзены мясцовым «Таварыствам дабрачыннасці», у якім былі змешчаны таксама вершы Я. Купалы, Я. Лучыны. Іх пераклаў хтосьці «m. w. s.». Гэта адна з самых ранніх публікацый твораў беларускай літаратуры па-польску. Пераклады зроблены на добрым мастацкім узроўні.

Што датычыць Купалавага верша «А хто там ідзе?», то ён сёння застаецца ўзорным з пачынаючых перакладаў гэтага твора на польскай мове. Але ж хто такі m. w. s.?

Несумненна, гэта быў здольны чалавек, які ведаў нашу тагачасную літаратуру, цікавіўся ёй, сачыў за яе развіццём. Пра дэмакратызм поглядаў перакладчыка сведчыць сам адбор твораў.

«M. W. S.», несумненна, быў паэтам і блізка стаяў да складання зборніка «3 аколіц Дзвіны», магчыма, з'яўляўся і членам рэдакцыі. Нам думецца, аўтар перакладу — малавядомы зараз польскі паэт пачатку XX стагоддзя Мар'ян Шадурыскі.

Выказаць такое меркаванне далі нам падставу наступныя акалічэскія.

У зборніку змешчана некалькі арыгінальных твораў гэтага аўтара. Яны па сваіх матывах у многім блізкія творчасці Купалы і Багушэвіча. Гэта тычыцца перш за ўсё верша «Хачелася б песні спяваць...», які ў чымсьці нагадвае Багушэвічава «Маю дудку».

Хачеў бы песні спяваць, вясёлыя. Не магу, Якаясь смутная мелодыя ў душы маёй, Такія смутная, блэмерная, як разлука вечная. Нясе з сабой смартэльныя энтырогі...

(Пераклад паэтычнага). Ініцыялы, якімі падпісаны пераклад, супадаюць з пачатковымі літарамі прозвішча Marjan Szadurski. Вось толькі што азначае W? Магчыма, гэта пачатак другой часткі дваінога імя М. Шадурыска? Пакуль што не вядома. Імя М. Шадурыска не зафіксавана ні ў адным з польскіх даведнікаў. Ян Гушча, які дапамагаў у нашых пошуках, выказаў думку, што гэта, можа, хтось адзін з тых, хто рана загінуў...

Чаму ж перакладчык хавася за псеўданімам?

Згадаем, што зборнік выдаваўся на грамадскіх пачатках

ці, як сказана на тытульным лісце, «ісбінжка збірона на даходы чытацель польскіх у Віцебску», а выдаўцом яе было таварыства. Гэта азначае, — кніжка выдавалася лакальна: самі аўтары былі і членамі рэдакцыі, і перакладчыкамі, самі пісалі, самі рэдагавалі.

Многія матэрыялы, напэўна, вымагалі таго, каб быць падпісанымі аднымі і тымі ж прозвішчамі, а гэта не заўсёды пажадана з выдавецкіх і звычных меркаванняў. Таму, каб пазбегнуць такой акалічэскай вар'іраваць адны матэрыялы падпісаліся поўным імем, іншыя толькі ініцыяламі.

Так, напрыклад, артыкулы, змешчаныя на стар. 232, падпісаны поўным прозвішчам — Ян Обст, а на стар. 230—231 пазначаны толькі першымі пачатковымі літарамі Я. О. Няма сумнення, што яны належыць таму ж Яну Обсту. Аналагічны выпадак, відаць, і з М. Шадурыскім.

М. Шадурыскі, апрача ўласных вершаў і перакладаў, змясціў у зборніку лічэ і біяграфічны артыкул пра В. Федаровіча, які падпісаў поўным сваім імем. Такім чынам, у аднаго аўтара аказалася тры розныя публікацыі: артыкул, уласны творы, і, нарэшце, пераклады. Зусім натуральна, што адну з гэтых публікацый — пераклады — ён падпісаў ініцыяламі.

Чаму менавіта пераклады, а не артыкул? Тут могуць быць самыя розныя меркаванні. Адно з іх такое. Усім вядома, у тую пару, калі выдаваўся зборнік, польскія рэакцыянеры і рускія шавіністы ашадзела нападлі на ўсе правы беларускай культуры, адмаўлялі беларусам у праве развіваць сваю літаратуру. Магчыма, перакладчык, не жадаючы, каб яго падазравалі ў беларусімі сепаратызме, у сімпатыі да беларускасці, і схавася за псеўданім.

Да Купалавага верша «А хто там ідзе?» эпіграф узяты з верша Багушэвіча «Не цурайся». Вось гэтыя радкі:

А кінь воякам на хату маю: І чычэ, і гніе, і крывае, У сярэдзіне гной, і стаіць на гнаю, І дзіўлюся я сам, як трывае? Багушэвічавы радкі — ці не першы пераклад Багушэвіча на польскую мову, ці не пачатак перакладаў яго твораў на мовы народаў свету?

Цікава, што перакладчык палічыў, што польскаму чытачу

будзе не зразумелае слова «лапці». Яго ён выносіць у зноску і тлумачыць апісальна: «абутак, плечы з лыка ліпавага».

Пераклады беларускіх вершаў, зробленыя m. w. s., высока ацаніў выдатны польскі паэт Я. Гушча. Разважаючы пра польскія пераклады Купалавага верша «А хто там ідзе?», ён літаральна сказаў наступнае: «Справа надалей адкрытая; як на польскай мове перадаць усё? Можа будзе выпадак, каб паспрабаваць, аднак, сумеснага сааўтарства з першым пера-

кладчыкам (перакладчыцай) 1912 года? Ці зробіць новы пераклад, абспіраючыся на той, першы, які мае шмат добрых мясцін?»

Польскі паэт, трэба сказаць, з вялікай пашанай паставіўся да першага пераклада Купалавага верша. Выдаючы ў 1971 годзе анталогію беларускай паэзіі «Вершы беларускія», ён не прамінуў выдлучыць назвамі сучаснага польскага чытача, разам з новымі перакладамі Купалавага верша, і з тым першым, якія кілісь зрабіў m. w. s. Такім чынам, асоба перакладчыка беларускіх вершаў, змешчаныя ў зборніку «3 аколіц Дзвіны», мае для нас пэўную цікавасць. Як нам уяўляецца, гэтым перакладчыкам быў М. Шадурыскі.

Уладзімір СОДАЛЬ.

КНИГА СЯБРОУ

«Кніга сяброў», якая нядаўна выйшла ў свет, выдана выдавецтвам «Правда» на рускай мове, а варшавскім выдавецтвам ПІВ (Паніэтовскі Інстытут выданняў) на польскай мове. Створана па ініцыятыве Саюза пісьменнікаў СССР і Саюза польскіх пісьменнікаў. Яна ўключае творы савецкіх і польскіх літаратараў, аб'яднаныя агульнай тэмай — дружбы і братэрства савецкага і польскага народаў.

Сярод аўтараў — Канстанцін Федзін, Мікалай Ціханавіч, Канстанцін Сіманавіч, Мікола Фэжан, Эдуардас Межэляйтэ, Каісын Куліеў, многія іншыя прадстаў-

ліні савецкай многанацыянальнай літаратуры. У кнігу ўключаны таксама творы беларускіх пісьменнікаў — Пятруся Броўкі, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Янікі Врыля, Рыгора Барудзіна. З польскага боку выступаюць Яраслаў Івашкевіч, Ежы Нутрамонт, Войцех Жукроўскі, Юзаф Олга-Міхальскі, Юліян Кавалец, Ян Гушча, Мацей Юзаф Канановіч, Ігар Сікырціц, Тадэвуш Хрусьцілеўскі,

Беслаў Яндрыньскі, іншыя пісьменнікі.

Прадмову да рускага выдання напісаў Георгій Марнаў, да польскага — Яраслаў Івашкевіч. Складальнікі — Віктар Барысаў і Ігар Сікырціц.

Аўтары твораў, змешчаныя ў кнізе, ісправа расказваюць, як мадалася ў гады Вялікай Айчыннай вайны, расце і шырыцца ў наш час дружба савецкага і польскага народаў.

Г. ЛЕСІК.

НА ЗДЫМАЧНЫХ ПЛЯЦОУКАХ

ПАРТРЭТ ГОРАДА

Дзесяць стагоддзяў узвышаецца над магутным Неманам горад Гродна, як сведка цікавейшых падзей, што адбываліся тут у розныя часы гісторыі. Ён заўсёды з'яўляўся важным фартэстам на заходнім рубяжы нашай краіны. Тут пад камандаваннем Пятра I змагаліся ўскія воіны з войскамі Карла XII... На яго крутых узгорках вылася гарачая бітва з ворагамі, на працягу многіх і многіх гадоў ішла барацьба працоўных за лепшую долю. Выступленні гродзенскага прадэтарыяту — яркая старонка леташняга рэвалюцыйнага руху.

У верасні 1839 года Гродзеншчына стала савецкай. Але хутка, як і яе сабрат Брэст, першай

прыняла на сябе ўдар фашысцкай навалы. Савецкія і афіцэры гродзенскага гарнізона гераічна абаранялі кожную пядлю зямлі...

За гады Савецкай улады горад як нарадзіўся занова. Хто не ведае пра яго непаўторную архітэктурную і побытавую старынаўнасць — сучасныя дамы, новыя кварталы, мікра-раёны...

Жыве і прыгажэе Гродна. Яму беларускія кінадакументалісты прысвячаюць свой шыроказразны каларовы фільм «Старынаўнасць сцены Гродна».

— З вялікім удзякам працуе наш калектыў над гэтай карцінай, — сказаў рэжысёр Р. Дзодзіева. — Мінулае і сучаснае горада захапляе нас і да мно-

гага абавязвае. Рыхтуючыся да здымак, нам давялося звярнуцца да шматлікіх архіўных матэрыялаў, гутарыць з людзьмі, якія ўдзельнічалі ў станаўленні Савецкай улады на Гродзеншчыне, былі першымі актывістамі. Адным словам, гісторыя багатая і цікавая. У рабоце над гэтай кінастужкай нам дапамагаюць пісьменнікі В. Вышкаў і А. Карпюк. Дарчы, ад імя Аляксея Карпока і будзе вясёлы кінарэказ пра Гродна.

...Здымкі фільма працягваюцца. Пройдзе час і мы ўбачым на экране жыццё дзесяці горада над Неманам.

М. БАЙРАН,
студэнт БДУ імя
У. І. Леніна.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Друарня
Выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 04461

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вывучэнчага мастацтва, архітэктурны і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай газеты — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАЎ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОЎ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар],

Рыгор ШЫРМА.